

**SERBEST BÖLGE MODELİ
UYGULAMADA MERSİN SERBEST BÖLGE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ORHAN GÜRSOY

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**MERSİN
AĞUSTOS -2018**

**SERBEST BÖLGE MODELİ
UYGULAMADA MERSİN SERBEST BÖLGE ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MEHMET ORHAN GÜRSOY

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAMU YÖNETİMİ
ANABİLİM DALI**

**Danışman
Doç. Dr. Esra DİK**

**MERSİN
AĞUSTOS - 2018**

ONAY

Mehmet Orhan GÜRSOY tarafından Doç. Dr. Esra DİK danışmanlığında hazırlanan “Serbest Bölge Modeli Uygulamada Mersin Serbest Bölge Örneği” başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Esra DİK	
Üye	Doç.Dr.İhsan Kamalak	
Üye	Dr.Öğretim Üyesi Tuğba Yolcu	
Üye		
Üye		

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun 16/08/2018 tarih ve 2018/9 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

10 Ağustos 2018 / 10 August 2018

İmza / Signature

Mehmet Orhan GÜRSOY

ÖZET

Serbest üretim bölgesi ve serbest ticaret bölgesi olmak üzere iki türden oluşan serbest bölgeler: ülke sınırlarında olmakla beraber gümrük sınırları dışında sayılmaktadır. Serbest bölgelerdeki üretim ve ticari faaliyetler, ülkenin diğer alanlarında yapılan faaliyetlerle kıyaslandığında, bu tür faaliyetlerin teşvik edilmesinin yanısıra bürokratik işlemlerin de mümkün olduğu kadar azaltıldığı uygulamalar söz konusudur. İstihdamı arttırmak, ileri teknolojiyi ülkeye çekmek, sanayileşme, transit taşıma faaliyetlerini arttırmak, depolama, maliyetleri düşük olan hammaddelerin girişini sağlamak, ithalat kolaylığı sağlamak, ödemeler dengesini düzeltmek, döviz kazancını arttırmak, dış dünyaya açılmak serbest bölgelerin oluşmasına etki eden temel faaliyetlerdir. Ayrıca serbest bölge faaliyetleri uluslararası ticaretin olumlu gelişimini de etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir şekilde uygulanan Serbest Bölgeler kurulduğu bölgeler başta olmak üzere ülke ekonomisine büyük oranda katkı sunmaktadır. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren serbest bölge uygulamaları oluşturulmaya çalışılmış özellikle ihracata yönelik gelişim politikalarına önemli bir katkı sunmuştur. Mersin ili, serbest bölge uygulamasının bilimsel kriterlerini taşımak yanında, coğrafi konumu bakımından çok avantajlıdır. Özellikle mevzuat, vergilendirme, mülkiyet durumu, faaliyet alanı ve yeni konteyner limanı projesi konularında geliştirilmesi gereken zayıf yönlerinin ortadan kaldırılması ile beraber dünya standartlarında örnek bir uygulama olacağı ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mersin, Serbest Bölge, Serbest Üretim Bölgesi, Serbest Ticaret Bölgesi, Dünyada Serbest Bölge.

Danışman: Doç. Dr. Esra DİK, Mersin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ,Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı, Mersin.

ABSTRACT

Free zones consisting of two types, free production zone and free trade zone, are counted outside the customs borders as well as on the territory of the country. In the free zones, there are applications where the bureaucratic processes in which production and commercial activities are promoted according to other parts of the country are minimized. It is the basic activities that increase employment, attract advanced technology to the country, increase industrialization, increase transit transportation activities, provide access to storage, low cost raw materials, facilitate imports, correct balance of payments, increase foreign exchange gains. In addition, free zone activities are also affecting the positive development of international trade. Intensively applied to developing countries, the Free Zones contribute greatly to the economy of the country, especially in the regions where it is established. Beginning in the year 1980 in Turkey have attempted to establish a free trade zone has provided a significant contribution to development applications, especially export-oriented policies. Mersin province is very advantageous in terms of its geographical position, as well as carrying scientific criteria for free zone application. It has been put forward that it will be an exemplary application in world standards, especially in terms of eliminating the weaknesses that need to be developed in the areas of legislation, taxation, property status, activity area and the new container port project.

Keywords: Mersin, Free Zone, Free Production Zone, Free Trade Zone, Free Zone in the World.

Advisor: Doç. Dr. Esra DİK, Department of Public Administration, The University of Mersin, Mersin.

TEŞEKKÜR

Çalışmamda yardım ve katkılarını esirgemeyen, danışmanım Doç. Dr. Esra Dik'e, yoğun Avukatlık mesleğime rağmen bu tezi yazabilmem için yüreklendiren değerli dostum Prof.Dr.Taşkıner Ketenci'ye ve bu tezde yer alan verilerle ilgili katkı ve yardımlarını esirgemeyen MESBAŞ-Mersin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş. Genel Müdürü ve TOBB Serbest Bölgeler Meclis Başkanı Edvar Mum'a ve bu teze katkılarıyla destek veren, yanımda olan tüm arkadaşlarıma teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
KISALTMA ve SİMGELER	x
1. GİRİŞ	1
2. SERBEST BÖLGE KAVRAMI TÜRLERİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ	4
2.1. Serbest Bölgenin Tanımı	4
2.2. Serbest Bölgenin Tarihçesi	5
2.3. Serbest Bölgenin Özellikleri	7
2.4. Serbest Bölge Türleri	8
2.4.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone)	8
2.4.1.1. Faaliyetler	9
2.4.1.1.1. Transit Ticaret	9
2.4.1.1.2. İthalatı ve İhracatı Kolaylaştırma	10
2.4.1.1.3. Depolama	12
2.4.1.1.4. Malların İşlenmesi	12
2.4.2. Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zones)	12
2.4.2.1. Faaliyetler	13
2.4.2.2. Kuruluş Amaçları	14
2.4.3. Serbest Bölgelerin Diğer Türleri	14
2.5. Serbest Bölgelerin Katkı ve Zararları	16
3. DÜNYADA SERBEST BÖLGE	18
3.1. Genel Olarak Dünyada Serbest Bölge	18
3.2. Dünyada Serbest Bölge Uygulamalarından Örnekler	19
3.2.1. Avrupa Birliği'nde Serbest Bölgeler ve Gelişimi	19
3.2.2. Avrupa Topluluğundaki Bazı Serbest Bölgeler	20
3.2.2.1. Almanya'da Serbest Bölgeler	20
3.2.2.2. Fransa'da Serbest Bölgeler	21
3.2.2.3. Danimarka'da Serbest Bölgeler	21
3.2.2.4. İngiltere'de Serbest Bölgeler	22
3.2.2.5. İrlanda'da Serbest Bölgeler	22
3.2.3. Akdeniz Ve Ortadoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler	22
3.2.3.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler	22
3.2.3.2. Suriye'de Serbest Bölgeler	23
3.2.3.3. Lübnan'da Serbest Bölgeler	24
3.2.3.4. Mısır'da Serbest Bölgeler	24
3.2.3.5. İsrail'de Serbest Bölgeler	24
3.2.4. Asya ve Uzakdoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler	25
3.2.4.1. Bahreyn'de Serbest Bölgeler	25
3.2.4.2. Pakistan İslam Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler	26
3.2.4.3. Hindistan'da Serbest Bölgeler	26
3.2.4.4. Çin Halk Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler	27
3.2.4.5. Güney Kore'de Serbest Bölgeler	27
3.2.5. Amerika Kıtası Üzerindeki Ülkelerde Serbest Bölgeler	27

3.2.5.1. ABD’de Serbest Bölgeler	27
3.2.5.2. Arjantin’de Serbest Bölgeler	28
3.2.5.3. Bahama’da Serbest Bölgeler	29
3.2.5.4. Bermuda’da Serbest Bölgeler	29
3.2.5.5. Brezilya’da Serbest Bölgeler	30
3.3. Serbest Bölge Uygulamasının Kurumsal Boyutu	30
4. TÜRKİYEDE SERBEST BÖLGE	31
4.1. Türkiye’de Serbest Bölgelerin Tarihsel Gelişimi	31
4.1.1. Osmanlı Dönemi	31
4.2.1. Cumhuriyet Dönemi	31
4.2. Serbest Bölgelerde Uygulanmayan Kanunlar	32
4.2.2. 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu	32
4.2.2. 1580 Sayılı Belediye Kanunu (15 Maddesinin 5, 22, 25, 32, 42 Bentleri Hariç)	33
4.2.3. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu	33
4.2.4. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye’de Seyahat Ve İkametleri Hakkında Kanun	34
4.2.5. 1050 Sayılı Muhasebe Umumiye Kanunu İle 832 Sayılı Sayıştay Kanunu	34
4.2.6. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu	34
4.3. Serbest Bölgeler Özel Hesabı	35
4.4. Türkiye’de Serbest Bölgelerin Kuruluş Stratejileri	35
4.5. Türkiye’de Kurulmuş Serbest Bölgeler	36
5. MERSİN SERBEST BÖLGESİ	40
5.1. Mersin Serbest Bölgesinin Tanıtımı	40
5.2. Mersin Serbest Bölgesi Ve İlgili Kurumlar	41
5.2.1. Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı)	42
5.2.1.1. Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü	42
5.2.1.1.1. Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü	42
5.2. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı)	43
5.2.1. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) Orta Akdeniz Bölge Müdürlüğü	43
5.2.1.1. Antrepo ve Serbest Bölgeler Şube Müdürlüğü	43
5.2.3. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı)	44
5.2.3.1. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme (Ulaştırma ve Altyapı) Bakanlığı	44
Mersin Liman Başkanlığı	44
5.3. Mersin Serbest Bölgesi Tarafından Sunulan Hizmetler	44
5.4. Mersin Serbest Bölgesinin Yasal Durumu	44
5.5. Mersin Serbest Bölgesinin Ekonomik Değerlendirmesi	45
5.5.1. Mevcut Ve Gelecekteki Gelişim Durumu	45
5.5.1.1. İstihdam	45
5.5.1.2. Ticaret Hacmi	46
5.6. Mersin Serbest Bölgesinin Gelişimine Katkı Sunacak Öneriler	49
5.6.1. Mevzuat	49
5.6.2. Vergilendirme	51
5.6.3. Mülkiyet Durumu	51
5.6.4. Faaliyet Alanı	52
5.6.5. Yeni Konteyner Limanı Projesi	53
6. SONUÇ	54
KAYNAKLAR	56
EKLER	58
ÖZGEÇMİŞ	63

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. Serbest Bölgelerin Diğer Türleri	15
Tablo 2. 1920-1980 Dönemi Arası Serbest Bölgelerle ilgili Çalışmalar	32
Tablo 3. Serbest Bölge İstihdam Rakamları	37
Tablo 4. Mersin Serbest Bölgesindeki İstihdam Dağılımı 2018	44
Tablo 5. Mersin Serbest Bölgesi İstihdam ve Firma Sayısı İstatistikleri	46
Tablo 6. Mersin Serbest Bölgesi Ticaret Hacmi (1000 \$)	47
Tablo 7. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre Serbest Bölge Ticareti	47
Tablo 8. Mersin Serbest Bölgesi Aylık Ticaret Hacmi	47
Tablo 9. Mersin Serbest Bölgesinde Ticaret Hacminin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (1000 \$)	48
Tablo 10. Mersin Serbest Bölgesinde Ticaret Hacminin Sektörel Dağılımı	49

KISALTMA ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
AB	Avrupa Birliği
MDTO	Mersin Deniz Ticaret Odası
MTSO	Mersin Ticaret ve Sanayi Odası
MESBAŞ	Mersin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi Anonim Şirketi
MIP	Mersin International Port - Mersin Uluslararası Liman İşletmeciliği A.Ş.

1. GİRİŞ

Serbest bölgelerin kurulmasıyla işletilmesindeki temel amaçlar, ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek olarak tanımlanabilmektedir.

Serbest bölgeler, bulunduğu kentlerle karşılıklı etkileşim halindedir. Kentlere olan etkileri değerlendirildiğinde, serbest bölgelerin azımsanmayacak ölçüde çok yönlü olarak sosyoekonomik alanlarla ilişki kurabilen yerler olduğu görülmektedir. Bu ilişki temelde ekonomik olmakla beraber, sosyolojik karaktere de bürünebilmektedir. Zira üretim ve ticari faaliyetlerin öznesi olan insanın, dolaylı olarak etkilendiği süreçler zincirinin bir parçası da serbest bölgelerdir. serbest bölgeler, kuruldukları kentlere yabancı sermaye çekerek, kalkınmanın sağlanması amacıyla oluşturulmuş bir projedir. Dolayısıyla bu yapılanmaların kuruldukları yerlerin merkezine ve çevresine dolaylı etkisi söz konusudur. Serbest bölgelerin ülke ekonomilerine katkılarının yanı sıra, üretim-ticaret alanlarında da gelişimi sağlayacak konuma sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, bölgelerin bulundukları kentleri etkileme potansiyelini yükseltmekle birlikte, uluslararası etkileşimin de yaşanmasını sağlamaktadır.

Serbest bölgenin dünyadaki ilk örnekleri olarak; Almanya’da yüz yıldan bu yana faaliyet gösteren Hamburg Serbest Limanı ve Trieste Limanı’nı gösterebiliriz. Ancak anılan örnekler “serbest alan” veya “gümrük dışı bölge” olarak isimlendirilmiştir. Singapur, Hong-Kong, Tayvan, Güney Kore, Panama ve İrlanda Shannon serbest bölgeleri dünyadaki serbest bölge uygulamalarının ilk örnekleridir. Bu örnekler serbest bölge uygulamalarında da başarı elde ettiği kabul edilen yerlerdir. Örneğin İrlanda Shannon serbest bölgesinden yapılan ihracat miktarı, İrlanda sanayi ihracatının %20’sini oluşturmaktadır. Ayrıca Güney Kore, iki kilometre kare yüzölçümünden küçük olan iki serbest bölgede ellibeşbin kişilik bir istihdam hacmi elde etmiş, sonuç olarak ülke ihracatına azımsanmayacak katkılar sunmuştur.

Ülkemizde, bu konudaki ilk düzenleme 1927 tarihli ve 1132 sayılı “Serbest Mıntıka” Kanunudur. Anılan Kanun uygulamada başarılı olamamış, 1953 yılında 6209 sayılı “Serbest Bölge” Kanunu yürürlüğe konulmuş ancak bu Kanun da uygulanmamıştır. Akabinde, 1985 yılında 3218 sayılı “Serbest Bölgeler” Kanunu yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de serbest bölge uygulamaları ancak 1985 yılında çıkarılan kanunla hayata geçmiştir. 3218 sayılı Kanunun ardından ilk serbest bölge Antalya’da, ikincisi ise Mersin’de kurulmuştur. Bir liman kenti olan Mersin ve komşu kent Antalya, ticari faaliyetlerin yoğun şekilde yaşandığı yerlerdir. Bunun temelinde, coğrafi konumlarının sağladığı avantajları yatmaktadır. Bu avantajlara rağmen kalkınmayı hızlandırmak için kurulan serbest bölgeler ticari faaliyetlerin yanında üretim ve diğer birçok faaliyetleri de içinde barındırmaktadır. Antalya ve Mersin Serbest bölgelerinin

yönetmelikleri oluşturulduktan sonra sırasıyla ASBAŞ - Antalya Serbest Bölge İşleticisi A.Ş.(daha sonra unvan değişikliğiyle Antalya Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.) ve MESBAŞ - Mersin Serbest Bölge İşleticisi A.Ş. (daha sonra unvan değişikliğiyle Mersin Serbest Bölge Kurucu ve İşleticisi A.Ş.) tarafından işletilmesine Bakanlar Kurulu Kararıyla izin verilmiştir. Her iki serbest bölgenin alt yapıları devlet tarafından üstlenilmiştir. Bölgelerde faaliyet göstermek isteyen girişimcilerin müracaatları alınarak mevzuata göre ruhsatlandırılmışlardır. Günümüzde; MESBAŞ'ta 654 özel şirket, ASBAŞ'ta ise 105 özel şirket, faaliyet göstermektedir. Serbest bölgelerin kentleşmeye olan katkısı, Mersin özelinde oldukça büyüktür. Fakat serbest bölge uygulamalarının başlangıcından bu güne kadar, amaçlanan hedefe ulaşip ulaşmadığı hususu tartışmalıdır. Kuruluşundan bu yana artan taleple faaliyetlerini sürdüren Mersin Serbest Bölgesinin mülkiyeti kamusal nitelikte olup, özellikle ticaret ve üretim faaliyetlerinin yoğun biçimde yapıldığı bir yer olduğu görülmektedir. Bu özelliği ile gümrük hattı dışında kalan fakat kamusal nitelikteki alanda gösterilen ticari ve sınai faaliyet serbestisi anlamında değerlendirilebilir. Amaç ticari ve sınai faaliyetlerin teşvik edilmesi böylelikle bölgenin kalkınmasına katkı sunmaktır.

Tezde, serbest bölgelerin kuruluş felsefesini eleştirel biçimde değerlendirip, kuruluş amacı ve hedefleriyle Mersin uygulamalarında görülen aksaklıkları 20 yıllık süreç içerisindeki değişiklikleri de dikkate alarak belirlemek, ideal bir yabancı sermaye ve dış ticaret politikası doğrultusunda çözüm önerisi sunmayı amaçlanmaktadır. Mersin ölçeği incelenerek, Türkiye'deki diğer serbest bölgelerden de alınacak örneklerin katkısıyla bilimsel veriler ışığında çözüm önerilerinin sunulması hedeflenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Mersin Serbest Bölgesi ve Serbest Bölge modelinin kentin ekonomik yapısına ne tür etkileri vardır?
2. Serbest bölgelerin dünya uygulamaları ve ülkemiz uygulamaları arasındaki farklar ve Mersin Serbest Bölgesinin etkin şekilde kullanılması imkanını nasıl etkilemektedir?
3. Serbest bölgelerin siyasal ve ekonomik konjonktür ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Bu anlamda Mersin Serbest Bölgesinin yaklaşık 30 yıllık geçmişinde bu konjonktür değişikliğinin izleri nasıl ortaya konulabilecektir?

Çalışmanın teorik çerçevesi, tümden gelim yöntemi ile tasarlanacaktır. Serbest bölgelerin evrensel düzeydeki tanımı yapıldıktan sonra ülkemizde serbest bölgelerin durumu incelenecektir. İlişkilendirme mantığı, "olması gereken" ve "olan" karşılaştırması üzerinden yapıldıktan sonra ülkemiz özelinde Mersin Serbest Bölgesinin verileri incelenip bu doğrultuda çıkarımlarda bulunulacaktır. Araştırılacak konunun özelliği belgelere ve literatüre dayalı araştırma yapılmasını gerektirmektedir. Tezde, özelde Türkiye'deki serbest bölgeleri açıklayan akademik literatürün taranmasının yanı sıra, yıllık rapor, bülten ve TÜİK, DPT gibi genel

ekonomiye dair göstergelerden de yararlanılacaktır. Araştırma, içeriğinden ötürü; geçmişe ve geleceğe dönük olarak yapılacaktır. Belgelerin yanı sıra bilimsel niteliği olan kitaplar, makaleler ve yayınlanmış diğer eserlerden yararlanılacak, Mersin Serbest Bölgesinde faaliyet yürüten ve görev yapan kişiler ile yapılacak yarı yapılandırılmış mülakatta elde edilecek bilgilerden oluşacaktır. Veri toplama teknikleri açısından ağırlıklı olarak belgelere dayalı araştırma yapılacaktır. Burada yazılı belgeler ile istatistiki belgelerden yararlanılmakta olup bunun yanında MESBAŞ Yönetim Kurulu Başkanı, MESBAŞ Genel Müdürü, Serbest Bölge Kullanıcıları Derneği, Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü, Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Genel Sekreteri, Mersin Deniz Ticaret Odası Genel Sekreteri, Serbest Bölge Yönetimi, İhracatçı Birliği Genel Sekreteri gibi yönetici konumunda olan kişiler ile önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış mülakat soruları çerçevesinde derinlemesine görüşme tekniği uygulanacaktır. Yapılacak çalışmada seçilecek örneklem serbest bölge örneklemini Mersin Serbest Bölgesi (MESBAŞ) kapsamında olacaktır. Toplanacak bilgiler sayısal verilere dönüştürülecek, niteliksel veri analizi yöntemleriyle aşağıda yer alan hipotezlerin doğruluğu sınanacaktır.

1. Serbest bölgelerin dünya uygulamaları ve ülkemiz uygulamaları arasında farklar vardır. Bölgelerin etkin bir şekilde kullanılmadığı, kent ekonomilerine ve diğer etki alanlarına optimum düzeyde katkı sunmaktadır.

2. Serbest bölgelerin konjonktür ile sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Yerel ve uluslararası siyasetin, ulusal ve bölgesel konjonktürde pay sahibi olduğu görülmektedir. Zaman içerisinde yatırımcı profili ve sektörel ağırlık değişim göstermiştir.

Niteliksel ve niceliksel elde edilen tüm veriler çerçevesinde yapılacak sınamalar sonucunda, dünyadaki serbest bölge uygulamalarıyla karşılaştırmalı biçimde ülkemizdeki ilk iki uygulamadan biri olan Mersin serbest bölgesinin kent ve bölgeye etkileri çözümlenmeye çalışılacaktır.

2. SERBEST BÖLGE KAVRAMI TÜRLERİ VE UYGULAMA ÖRNEKLERİ

Serbest bölge uygulamaları genel olarak; gerçekleştirilen ticari faaliyetlerin çeşitli ayrıcalıklar çerçevesinde, belirlenmiş bir bölgede yürütülmesidir. Dünyanın birçok ülkesinde serbest bölge uygulamaları mevcuttur. Ülkemizde de bu uygulama uzun yıllardır gerçekleştirilmektedir. Birinci bölümde serbest bölge kavramının tanımı, tarihçesi, özellikleri üzerinde durulacaktır. Serbest ticaret bölgesi ve üretim bölgesi olarak ikiye ayrılan uygulamanın; serbest limanlar, ikiz fabrikalar, yatırım bölgeleri, serbest çevre, serbest bankacılık, serbest şehir ve teknoparklar olmak üzere yedi türü bulunmaktadır. Ayrıca, serbest bölge uygulamalarının yararlarının yanında birtakım olumsuzluklardan da söz edilmektedir.

2.1. Serbest Bölgenin Tanımı

Serbest bölge, bir ülke topraklarının parçası olmakla birlikte, bu bölgeye giren malların, ithalat vergi ve resimleri söz konusu olduğunda, genellikle o devletin gümrük alanı dışında sayılarak rutin gümrük kontrolüne tabi tutulmadıkları bölgelerdir (Akyürek, 1983: 9).

Serbest bölge kavramının devlet ile yakından ilişkisi söz konusudur. Ülkemizde serbest bölge düzenlemesi 3218 sayılı 6 Haziran 1985 tarihli Serbest Bölgeler Kanunu ile düzenlenmiştir. İlgili Kanuna göre serbest bölgelerin üç özelliği bulunmaktadır;

i) Türkiye Gümrük Bölgesinin parçaları olmakla beraber, serbest dolaşımda olmayan eşyanın herhangi bir gümrük rejimine tabi tutulmaksızın ve serbest dolaşıma sokulmaksızın, gümrük mevzuatında öngörülen haller dışında kullanılmamak ya da tüketilmemek kaydıyla konulduğu,

ii) ithalat vergileri ile ticaret politikası önlemlerinin ve kambiyo mevzuatının uygulanması bakımından Türkiye Gümrük Bölgesi dışında olduğu kabul edilen

iii) serbest dolaşımdaki eşyanın bir serbest bölgeye konulması nedeniyle normal olarak eşyanın ihracına bağlı olanaklardan yararlandığı yerlerdir (Serbest Bölgeler Kanunu, 1985: 2).

Serbest bölge, ulusal sınırların içinde belirlenmiş alanlarda, gümrükle ilgili yasalar ve hükümlerin uygulanmadığı özel yerlerdir. Gümrük alanı olarak kabul edilmeyen bu özel yerlerde dolayısıyla herhangi bir gümrük kontrolü de söz konusu değilken, yeni düzenlemelerle giriş ve çıkışta gümrük kontrolü bulunmaktadır. Bu bölgelerde, ithalat vergisi alınmamakla beraber, ticaret politikasının gerektirdiği önlemlerinde alınmadığı görülür. Ayrıca kambiyo mevzuatının uygulaması açısından Serbest bölgelere getirilen eşyalar için de ihraca bağlı olanaklardan yararlanabilmektedir.

Sonuç olarak serbest bölgeler; bir devletin dış ticaret rejimi için gerekli olan yasal düzenlemelerin ve sınırlamaların kısmen ya da tamamen uygulama dışı bırakıldığı, milli sınırlar

içinde bulunmakla birlikte, gümrük sınırları dışında kabul edilen ve ihracata yönelik faaliyet göstermek üzere seçilmiş , genellikle uluslararası bir liman veya havaalanı yakınında bulunması tercih edilen, sınai ve ticari alanlar şeklinde açıklanır (Güner, 1995: 3).

2.2. Serbest Bölgenin Tarihçesi

M.Ö. II. ve III. yüzyıllarda, ticaretin ve denizciliğin gelişmesiyle, büyük ticaret merkezleri oluşmaya başlamıştır. Anılan dönemde çıkan savaşların sebebi olarak bu şehirler gösterilmişse de, uluslararası politikayla ilgilenmeyip sadece ticarete odaklanmışlardır. (Pirene, 1974: 112).

Kökleri yüzyıllar öncesine dayanan ticaret ile serbest bölge arasında bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Zira milattan önceki dönemlerde denizcilik ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü aynı zamanda siyasi olayların faaliyetlere olumsuz etkisini önlemek için bağımsız şehirler yani serbest bölgeler kurulduğu görülmektedir.

Çağımızın başında ortaya çıkan Avrupa ulusal devletleri, ticaretin ve yerli sanayinin geliştirilebilmesi için, ülke sınırları içinde kendi kendine yeterli olabilecek ekonomik politika oluşturulmasının önemli olduğunu, bunun da ağırlıklı bir gümrük koruma ile sağlanabileceğini değerlendirmişlerdir. (Akyürek, 1983: 14).

Modern devlet teorisinin uygulanmaya başlandığı çağımızın erken dönemlerinde, devlet aygıtı ticaret ile geliştirilmeye çalışılmıştır. Avrupa'daki ulus devletler ulusal sınırların korunması temelinde dış ticaret yerine iç pazar olgusu çerçevesinde en iyi şartları yaratma girişimleridir. Bunların en somut örnekleri ise; gümrük koruma ve yerli sanayi faaliyetlerine destekte bulunmak olmuştur.

Ancak zamanla milletlerarası mal değişimi artmaya başlayınca bunun ekonomik gelişmeye büyük katkısı olduğu görülmüştür. Bu koşullarda, esas olarak yurt içi üretimi korumayı ve ödemeler dengesi açığının kapatılmasını amaçlayan, ithalatı kısıtlayan dış ticaret kısıtlamaları, uluslararası ticaretin büyük yararlar sağlayabileceği gerçeği ile çelişmeye başlamış ve sonuçta serbest bölge kavramı geliştirilmiştir (Akyürek, 1983: 14).

Yüzyılın başında ticari faaliyetlerde ulusal sınırların korunarak yeterli hale getirilmeye çalışılan ekonomi, küreselleşme başta olmak üzere çeşitli nedenlerden ötürü daha fazla gelişemedi. İçerde üretimi arttırmaya yönelik ve ödemeler dengesi açığının kapatılmasını amaçlayan aslında ithalatı kısıtlayan politikaların yarar sağlamadığı görülmüştür. Sonuç olarak serbest bölge kavramı gelişmeye başlamıştır.

İlk serbest şehirlerin Sur ve Kartaca şehirleri olduğu sanılmaktadır. Doğu ve güneydoğu Akdeniz kıyılarında yer alan Kartaca şehri, siyasi yetki alanı içerisinde bulunduğu şehir, liman ve kolonilere yük götüren gemilerin, kendi limanlarında aktarma yapmalarını zorunlu hale getirerek, o dönemin önemli bir transit ticaret merkezi haline getirilmiştir. Ancak kullanılan

yöntem limanları çekici hale getirmek yerine bir zorlama şeklinde olduğundan ve sadece kendilerine bağlı yerlere hizmet götüren tüccarlara ayrıcalıklar sağladığından, Kartaca şehri ve buna benzer limanlar tam anlamıyla serbest şehir sayılmazlar (Erdoğan ve Ener: 2005: 112).

Serbest bölgeler ilk olarak serbest şehirler olarak ortaya çıkmıştır. Yani serbest bölgelerin köken olarak serbest şehirlerle yakından ilişkisi bulunmaktadır. Fakat Akdeniz'in doğu ve güneydoğu kıyılarında yer alan şehirler transit ticareti merkezi haline getirildiğinden ve belirli tüccarlara ayrıcalık sağladığından, yukarıda da belirtildiği gibi, Kartaca şehrinin tam anlamıyla serbest şehir sayılmaması uygun olacaktır.

Bugünkü uygulamalardan farklı olsa da serbest bölgelerin oldukça eski bir tarihi vardır. Ancak ilk modern serbest bölge uygulaması 16. Yüzyılda Avrupa'da başlatılmış, bunu takiben Avrupa'nın bütün önemli ticaret merkezlerinde, serbest bölgeler oluşturulmaya başlamıştır. Amerika'da ise serbest bölge uygulaması 19. yüzyılda görülmeye başlamıştır. Bununla birlikte, serbest bölgelerin tüm dünyada yaygınlaşması, 1930'lu yıllarda sözkonusu olacaktır. Bu günkü uygulamalara benzer serbest bölge uygulaması ise 1960'lı yıllarda gözlemlenmektedir. 1929 yılında başlayan ekonomik krizin etkisini azaltabilmek için, birtakım ülkeler ticari bölgelerindeki mal hareketini arttırabilmenin çözümünü serbest bölgeler oluşturmakta bulmuşlar ve bu dönemde serbest bölgeler oldukça yaygınlaşmıştır (Akyürek, 1983: 15).

Avrupa'da 16. yüzyılda başlayan serbest bölge uygulaması 19. Yüzyılda Amerika'da görülmeye devam etmiştir. Dünya genelinde serbest bölgelerin bilinirliği ve yaygın olarak uygulanması ise 1930'lu yıllarda gerçekleşmiştir. 1929 yılında yaşanan kriz bazı ülkelerin serbest bölgeleri uygulamasını hızlandırmış ve ekonomik kalkınma hamlelerinden biri olarak değer görmüştür. 1960'larda ise eskiye göre daha kurumsal bir serbest bölge uygulamasından bahsedebiliriz.

1970'li yıllara kadar sadece Avrupa ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerde görülen serbest bölge uygulaması, Gelişmekte olan ülkelere de 1970'li yıllarda görülmeye başlanmış, 1980'li yıllarda daha büyük bir ivme kazanmıştır. Günümüzde gelişmekte olan ülkelere Serbest bölgelerin oldukça yaygınlaştığı gözlemlenmektedir (Akyürek, 1983: 15).

Her ne kadar 1927 yılında 1132 sayılı Serbest Mıntıka Kanununun çıkartılmış olmasıyla ülkemizde de serbest bölge konusuna ilgi duyulmuşsa da o tarihlerde kayda değer bir uygulama gerçekleştirilememiş, bilahare 1953 yılında tüm Türkiye'nin herhangi bir yerinde serbest bölge kurulabilmesine imkan veren 6209 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu yürürlüğe konulmuş ve nizamnamesi çıkarılmış, ancak oluşturulan mevzuatın, tanıdığı dar imkanlar çerçevesinde, dünya ekonomik ve ticari şartlarıyla uyum sağlayamaması nedeniyle 1985 yılına kadar serbest bölgeler konusunda olumlu bir sonuç alınamamıştır (Aybar, 1988: 9).

Günümüzdeki serbest bölgelerin tarihteki benzerlerinden ayırt edici bir özelliği olup olmadığı incelendiğinde, tarihsel gelişiminden öte bugünü incelemeye yarar sağlayacak tarihsel

özellikleri belirlemenin daha faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

2.3. Serbest Bölgenin Özellikleri

Serbest bölge tanımlaması ve tarihçesinin yanında dönemsel olarak değişkenlik gösterse bile bazı belirli özellikleri sözkonusudur: (Dölek, 2013; 17-18).

- Serbest bölgeler, gümrük dışı bırakılmışsa da ancak bulundukları ülkeye siyasal yönden bağımlıdır.
- Serbest bölgeler, genel anlamda ithalat ve ihracatı kolaylaştırarak dış ticareti , geliştirmek, istihdamı arttırarak sanayiye geliştirmek, döviz gelirlerini artırarak, ülkeyi yabancı yatırımcılara cazip hale getirmek amaçlarıyla kurulmaktadır.
- Serbest bölgeler, bölgeye girecek ve çıkacak mallar açısından adeta bir yabancı ülkedeymiş gibi gümrük sınırları dışında sayılan yerlerdir.
- Serbest bölgeler, ülkelerinde uygulanan gümrük, dış ticaret, kambiyo, vergi mevzuatları yönünden birtakım muafiyetlerin uygulanması nedeniyle anılan hukuki düzenlemelerin uygulanmadığı yerlerdir.
- Serbest bölgelerin pek çoğunda kendilerine özgü hukuki düzenlemeler sözkonusudur.
- Serbest bölgelere giren ve çıkan mallar, bulundukları ülkenin gümrük vergilerinden ve gümrük mevzuatıyla bağlantılı diğer eş vergilerden ülke içine ithal edilmemek kaydıyla muaf tutulmuştur.
- Serbest bölgeler, genellikle mal hareketi için düzenlenmiş yerler olup, buralarda ikamet ve konaklama yapmak mümkün değildir; hatta tamamına yakınında bu konuda açık hükümlerle yasaklama getirilmiştir.
- Serbest bölgelerde bulundukları ülkenin para birimi dışında, genellikle yabancı para birimiyle iş yapılmaktadır. Bu açıdan da para transferinde kolaylıklar sağlanmakta ve ilgili ülkenin kambiyo rejimi hükümleri uygulanmamakta veya çok büyük esneklikler sağlanmaktadır.
- Serbest bölgeler, genellikle özel mevzuatları çerçevesinde kurulmuş özel kurumlar tarafından sevk ve idare edilmektedir.
- Serbest bölgeler, eşya giriş çıkışları noktasında ticari hareketliliği hızlandırmak maksadıyla bürokratik işlemlerin en aza indirilmeye çalışıldığı yerlerdir.
- Gümrük mevzuatları açısından çok farklı menşe ve statüde eşyaların geliyor olmasından dolayı, serbest bölgelerde genellikle stok takibine büyük önem verilmekte ve buralardaki firmaların envanter kayıtları, ilgili serbest bölge müdürlükleri, yönetimi veya gümrük idareleri tarafından bire bir kontrol altında tutulmaktadır.

- Serbest bölgeler, yabancı sermayeyi çekebilmek amacıyla, bulundukları ülkenin yabancı sermaye mevzuatlarından da muaf tutulan, bu çerçevede yabancı personel çalıştırılmasına ilişkin, pasaport düzenlemelerinde de kolaylıkların sağlandığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Kambiyo rejiminde kolaylıklar sağlandığı için serbest bölgelerdeki bankacılık faaliyetlerinde de ilgili ülke mevzuatlarına kıyasla kolaylıklar sağlanmakta, buralardaki firmalar bazı bankacılık faaliyetlerinden alınan vergi, resim ve harçlardan muaf tutulmaktadır.
- Özellikle üretimi desteklemek maksadıyla kurulan serbest bölgelerde, yatırım esnasında pek çok kolaylık sağlanmaktadır. Yatırım malları, demirbaş niteliğindeki eşyalar için girişte alınan fon vb. uygulamalar söz konusu ise bunlardan muafiyet imkanı verilmektedir.

2.4. Serbest Bölge Türleri

2. 4.1. Serbest Ticaret Bölgesi (Free Trade Zone)

Serbest ticaret bölgesinin bulunduğu liman, hava alanı veya başka bir kapalı alan , ülkenin gümrük sınırları dışında olsa da polis gözetimi altındadır. Yabancı menşeli mallar, transit taşımacılık, re-export , bazen de ithalat şeklinde yerel pazarlara ulaşır. Yerli mallar ise ihracat amaçlı olarak veya yabancı mallarla birlikte serbest ticaret bölgesine getirilirler. Dış ticarete ilişkin mevzuat ve sınırlamaların kısmen veya tamamen uygulanmadığı Serbest Ticaret Bölgelerinde, transit ticaret, depolama, ayıklama, karıştırma, kırma, şişeleme, ambalajlama, hafif montaj, sergileme, gemilere gümrük vergisi ödemeden yeniden yükleme gibi çeşitli işlemler yapılabilmektedir (Işık ve Çabuk, 2007; 7).

Kendine özgü ticari faaliyet olarak görebileceğimiz serbest bölge ticareti, siyasal olarak idareye, dolayısıyla devlete bağlı fakat standart gümrük ve ticaret işlemlerinin uygulanmadığı süreçtir. Özellikle dış ülkelerden gelen ticari mallar transit taşıma, re-export, ithalat biçiminde gümrük uygulamaları olmaksızın bu alanlardan geçmektedir. Diğer taraftan yerli ticari mallarda bu alanlarda, transit ticaret, depolama, ambalajlama, sınıflama, karıştırma, ayıklama, kırma, şişeleme, sergileme, değiştirme, hafif montaj, gümrük vergisi ödenmeksizin yeniden yükleme işlemleri mevzuata tam anlamıyla tabii kılınmaksızın gerçekleştirilmektedir. Bütün bu işlemlerin hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlayan ise serbest ticaret bölgesidir.

Genellikle, sadece malların depolanması, pazara hazırlanması, paketlenmesi gibi işlemler, nakliye, reeksport ve transit gibi faaliyetlere müsaade edilir, ancak endüstriyel faaliyette bulunulamaz. Umumiyetle serbest liman tabiri, serbest ticaret bölgesi deyimi yerine de kullanılsa bile Serbest Liman modeli Serbest Ticaret Bölgesi”nden farklıdır. Buralarda yükleme, boşaltma kolaylıklarının yanı sıra gemilerin su, yakıt gibi ihtiyaçlarını karşılayan

tesislerde mevcuttur (Alacaklıoğlu, 1998; 2).

Serbest Ticaret Bölgeleri bulundukları kentlerde genellikle liman bitişiğinde konumlanmayı tercih etmektedir. Serbest Ticaret Bölgeleri, malların depolanması, paketlenmesi, satışa hazır hale getirilmesi için bazı işlemlere tabi tutulması, nakliye, reeksport ve transit ticaret gibi ticari faaliyetlere izin verilen serbest bölgeler olmakla birlikte, bu bölgelerde endüstriyel faaliyetlere izin verilmemektedir. (Toroslu, 2000; 7).

Görüldüğü üzere serbest ticaret bölgelerinde üretim faaliyetinin dışındaki ticari nitelikte olan faaliyetler yürütülmekte, reeksport ve transit ticaret yapılmaktadır.

2.4.1.1. Faaliyetler

Serbest bölgeler kanunun dördüncü maddesi ve Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğinin 10. Maddesinde düzenlenmiş faaliyet konuları; Üretim, alım-satım, depo işletmeciliği, işyeri kiralama, montaj-demontaj, bakım-onarım, bankacılık, sigortacılık, finansal kiralama ve diğer konular olarak belirlenmiştir (Işık ve Çabuk, 2007; 32).

2.4.1.1.1. Transit Ticaret

Transit ticaret, alıcı ve satıcı piyasaları arasında uygun bir konumda bulunmaktan doğabilecek bir hizmet sektörüdür. Bir serbest bölge tesisi ile, bu faaliyetler çok daha etkin ve geniş bir hale gelebileceği gibi, başka güzergahlar üzerinden yapılan taşıma faaliyetleri de, avantajlardan yararlanmak üzere serbest bölge üzerinden yapılmaya başlar. Bu konuda sağlanacak hizmetlerin, önemli döviz gelirleri sağlayabileceği açıktır (İncekara, 1986; 33).

Alıcı ve satıcı piyasalarının temsilcileri vasıtasıyla, şartların uygun olması halinde gerçekleştirilebilecek bir hizmet sektörü olan transit ticaret, serbest bölge alanlarında taraflara daha avantajlı koşullar sunmaktadır.

Transit ticaret faaliyetleri teorik olarak serbest bölgeler olmaksızın yürütülebilir, fakat serbest bölge olmadan yürütülen transit ticaret faaliyetlerinin gerçek anlamda başarılı ve verimli olması mümkün değildir. Çünkü serbest bölgeler transit faaliyetlerine büyük ölçüde kolaylık, güven ve sürat kazandırır (Erdoğan ve Ener, 2005; 29).

Dolayısıyla, transit ticari faaliyetler serbest bölgeye bağımlı bir faaliyet değildir. Ticari anlamda kar oranı ve faaliyetlerin sistematikliği açısından serbest bölge üzerinden yapılan transit ticaret kolaylık, güven ve sürat kazandırdığı gibi, döviz gelirlerinin sağlanması da söz konusudur.

2.4.1.1.2. İthalatı ve İhracatı Kolaylaştırma

İthalat yönünden; serbest bölgeler, yurtiçinde ihtiyaç duyulan her türlü mal ve girdinin, önce bu bölgelere getirilerek, ithalatın direkt ve zamanında yapılmasına imkan sağlamaktadır. Mal ve girdilerin herhangi bir problemle karşılaşmadan serbest bölgelerden ithal edilebilmesi, yerli üreticilere önemli bir rahatlık sağlayacaktır. Yerli üretim ve tüketim için ihtiyaç duyulan ithal malların daha önce serbest bölgeye getirilip depolanabileceği için, sipariş ve malın temini aşamasında süre yönünden bir avantaj sağlanmış olacaktır (Işık ve Çabuk, 2007; 25).

Serbest bölgeler özellikle ticari faaliyetlerin kendi sınırları dışında kalan alanlardaki bir çok olumsuzluğun giderilmesi noktasında firmalara önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Özellikle ithalat işlemlerinin zamanında gerçekleştirilebilmesi için mal ve diğer girdilerin zamanından önce getirilip depolanmasını sağlamaktadır. Bu durum ithalat işleminin eksiksiz bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamakla beraber zamanında talep edilen ithal malın sunulmasını da sağlamaktadır.

Serbest bölgeler, ithalatçının maliyetlerini düşürmesi ve ithalatın daha güvenli bir şekilde yapılabilmesi açısından büyük yararlar sağlayacaktır (Akyürek, 1985; 18-19);

Serbest bölge ithalatın doğrudan ve süresinde yapılmasını sağlayacağı gibi ihtiyaç duyulan ithal mallarının daha önceden serbest bölgeye getirilip depolanacağı için, malın temini aşamasında bu faaliyeti geciktirecek birtakım bürokratik işlemler de uygulanmayacaktır.

1. İthal edilecek malın serbest bölgede bulunması, yurt içindeki ithalatçı firmaların stoklara yüksek sermaye bağlamasına gerek bırakmayarak nispeten finansman rahatlığı sağlayacaktır.

2. Finansman problemi yaşayan ithalatçılar, malları henüz ülkeye sokmadan serbest bölgeye getirerek burada depolayıp, gümrük vergisini bir defada toplu olarak ödemekten kurtularak, sadece kullanacakları kadar malın gümrük vergisini ödeyerek serbest bölgedeki depodan ülke içine getirebileceklerdir.

3. İthalatçı yönünden fire oranının azalmasına olanak sağlanabilecektir; İthalatçının ihtiyaç duyduğu mallar daha önceden getirilerek satıcılar tarafından serbest bölgede depolanmıştır. İthalatçı ihtiyacı olan malların gümrüğünü ödeyerek yurt içine ithal etmeden önce, bu malları serbest bölgede inceleyerek, bozuk ve hatalı olanları ithal etmeyecek, işe yaramayacak mallar için gereksiz yere gümrük vergisi ödemeyecektir. Bu aşamada serbest bölgeden nakliye yapılırken de fire miktarı da minimum düzeyde olacaktır.

4. Serbest bölgeye yurt dışından getirilerek depolanan mallar için ithalatçı, ülke içinde bir Pazar araştırması yapıp bu malların satılıp satılamayacağını veya ne kadar satılabileceğini araştırarak ona göre gümrük vergisini ödeyerek ithalat yapacak, bu suretle de zarar riskini asgariye indirebilecektir.

5. Serbest bölgede stok edilen mallar ihtiyaç duyuldukça yurtiçine getirileceği için, ithalatçının veya sanayicinin envanter maliyetleri azalacaktır. İlgili mallar serbest bölgede depolanacağı için, birtakım masraflar malını serbest bölgede tutup oradan yerli sanayici ve ithalatçılara satmak isteyen yabancı yatırımcılara yansıtılmış olacaktır.

6. Eskimiş, modası geçmiş veya bozularak işe yaramaz hale gelen mallar, yurtiçi yapılmadan serbest bölgede imha edilebilecektir. Anılan malların yurda sokulmuş olması halinde, gümrük vergisi ödenmiş olacağından maliyet veya zarar daha yüksek olacaktır.

İhracat yönünden; Serbest bölgelerde faaliyet gösteren şirketler, işgücü, su, elektrik gibi temel girdileri ilgili ülkeden sağlayacaklardır. Bunun yanı sıra, üretim ve servis için gerekli diğer girdiler de bulundukları ülke ekonomisinden temin edileceğinden, serbest bölgedeki ekonomik faaliyetlerden ülke ekonomisine kalacak katma değer yükselecektir (Güner, 1995; 11).

Serbest bölgelerdeki faaliyetlerin ekonomik katkıları noktasında faaliyet gösterdikleri ülkeden sağladıkları ucuz hammadde ve diğer destekler mevcuttur. Sonuç olarak gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler katma değeri yükseltecektir.

Serbest bölgede faaliyette bulunan firmalar ithalat işlemlerini hızlı ve eksiksiz tamamlamasının yanında bu firmalarda istihdam sağlaması işsizliğin eritilmesine katkı sağlamaktadır. Ayrıca serbest bölgelerin ithal edilecek mal ve diğer girdilerin ülkeden karşılanması ülke ekonomisine kalacak olan katma değer olarak değerlendirilecektir.

İhracat açısından sağlayacağı yararlar: (Akyürek, 1985; 19-20).

1. Serbest bölgede, ihraç edilmek amacıyla imal edilen, ambalajlanan, çeşitli biçimlerde işlenen malların, ithal girdilerine gümrük ödenmeyeceği sebebiyle, maliyeti düşük olacağından dış pazarlardaki rekabet gücü artacaktır.

2. Ülke içinden serbest bölgeye satılan her türlü mal ve verilen hizmetin ihracat sayılması sebebiyle, yabancı para birimi karşılığı gerçekleşecektir. Serbest bölgede faaliyet gösteren yerli veya yabancı şirketlerin, o ülkeden mal ve girdiler satın almalarının yanı sıra, çeşitli hizmetlerden yararlanmaları, bulundukları ülkenin ihracatını arttıracaktır.

3. Tüm ihracat formaliteleri tamamlanmış olan malını serbest bölgeye getiren ihracatçı, dış pazarlardaki satış ve avantajları inceledikten sonra, dış ülkelerdeki müşterisinin talebi halinde, başkaca herhangi bir işleme gerek kalmadan, ihracat işlemini gerçekleştirebilecektir. Bu durum ihracatçı firmalara önemli bir manevra kabiliyeti ve esneklik sağlayacaktır.

4. İhracatçı firmaların gerek dünya piyasası gerekse de diğer yabancı firmalarla daha yakın ilişki kurabilmesine olanak tanıyarak dünya piyasasını daha iyi tanımlarına yardımcı olur.

2.4.1.1.3. Depolama

Yurt dışından getirilen malların depolanarak bekletilmesi aşamasında, gümrük vergisi ödenmesi söz konusu olmamakla birlikte, gümrük idaresinin denetiminde bulunan depolardır. Bu malların ancak satılmasından sonra gümrük vergilerini ödeme yükümlülüğü doğmaktadır (Güner, 1995; 10).

Serbest bölge depolama faaliyetleri gümrük idaresi denetiminde bulunmaktadır. Vergi alınmayan depoların en büyük avantajı ise antrepolarda bulunan malların satılması halinde vergi yükümlülüğü doğmasıdır.

Depolama, serbest bölgelerin önemli faaliyetlerinden biri ve özellikle transit ticaretin tamamlayıcısı durumundadır. Çünkü yeniden ihraç edilmek amacıyla serbest bölgeye getirilen malların depolarda bir süre korunması gereği ortaya çıkabilir (Erdoğan ve Ener, 2005; 32).

Transit ticaretin tamamlayıcısı niteliğinde olan depolama faaliyeti ihraç edilmek istenen depolanmış malların belirli bir süre korunmasını sağlamaktadır.

2.4.1.1.4. Malların İşlenmesi

Sınai üretim olarak değerlendirilmeyen, mallar üzerinde hafif düzeyde yapılan iş ve işlemlerdir.

Serbest ticaret bölgesine getirilen malların bölgede bulunduruldukları süre içinde paketleme, etiketleme, harmanlama, sınıflama, temizleme, ayıklama, kurutma gibi çeşitli işlemlere tabi tutulmaları mümkündür. Fakat bu işlemlerin endüstriyel faaliyet niteliği taşımayan basit işlemler olduğunu belirtmek gerekir (Erdoğan ve Ener, 2005; 33).

İşlem aşamalarından paketleme, etiketleme, harmanlama, sınıflama, temizleme, ayıklama, kurutma gibi süreçlerinde gerçekleştirilmesi serbest bölge uygulamalarının sıradan bir ticari faaliyet olmadığını göstermektedir. Karmaşık endüstriyel aşamaları içinde barındırmayan uygulamaya yönelik işlemler bölgelerde yapılmaktadır.

2.4.2. Serbest Üretim Bölgesi (Free Production Zones)

Serbest üretim bölgeleri, serbest ticaret bölgelerinden farklı olarak sınai faaliyetlerin de yapılmasına olanak sağlayan serbest bölgelerdir. Serbest üretim bölgeleri, uluslararası sermayenin, vergisiz makine ve hammadde ithali, sermaye ve kar transferi garantisi, mamul ve yarı mamul malların ihracında gümrük vergisine tabi olmama gibi çeşitli teşviklerin sağlanmış olması nedeniyle yatırım yaptıkları bölgelerdir (Toroslu, 2000; 7).

Serbest üretim bölgesi, Serbest ticaret bölgesinden birçok yönden farklılaşmaktadır.

Burada gerçekleştirilen faaliyetler hammaddenin işlenmesi ve yeni ürünlerin ortaya çıktığı alanlardır. Bu bölgelere uluslararası sermaye ucuz işgücü, hammadde gibi olanaklardan yararlanmak için yatırım yapmaktadır. Yabancı yatırımcılara sunulan olanaklar; vergisiz makine, hammadde ithali, sermaye transferi, kar transferi, üretimi tamamlanmış malların ve yarı tamamlanmış mallarda gümrük vergisine tabii olmama, fabrika tesisleri sağlamak serbest üretim bölgelerinde sunulan olanaklar arasındadır.

Ülkede yatırımı ve istihdamı sağlamak yönünde kurulmuş olan bu tür serbest bölgelerde, bölgelere girişte hammadde, ara malı, yatırım malı vb emtiadan gümrük vergisi alınmadığı gibi, çoğu uygulamada üretici firmanın yıllık karından Türkiye'deki kurumlar vergisi ve gelir vergisi benzeri vergiler de alınmamaktadır. Bu yöndeki pek çok serbest bölge uygulamasında üretim tesislerinde çalışan işçilerden de sosyal güvenlik primleri dışındaki diğer gelir vergisi benzeri vergilerden de muafiyet imkanı sağlanmaktadır (Dölek, 2013; 38).

Serbest üretim bölgeleri bulundukları ülkeye yatırım çekme ve bu doğrultuda istihdam yaratma açısından stratejik bir öneme sahiptir. Hammadde, ara malı, yatırım malı gibi emtiadan vergi alınmamakla beraber bu faaliyetleri yürüten firmalar kurumlar vergisi, gelir vergisi gibi yükümlülüklerden de muaf tutulmaktadır. Bu olanaklar dahilinde, serbest üretim bölgesi bulunduğu bölgeye başta ekonomik kalkınma olmak üzere bir çok dolaylı yarar sağlamaktadır.

2.4.2.1. Faaliyetler

Serbest üretim bölgeleri, bir ülkenin gümrük alanından özel amaçlarla ayrılmış, ihracata yönelik endüstriyel faaliyetlerin sürdürüldüğü bölgelerdir. Genellikle bir uluslararası liman ya da havaalanı yakınında kurulurlar. Bu gibi bölgelerde üretilen malların (ya da bölgeye ithal edilen diğer mal ve malzemelerin) ev sahibi ülke piyasasına girişi söz konusu ülke tarafından yasaklanır. Bölgedeki bu çeşit düzenlemelerin temelinde ev sahibi ülkenin bölgeyi kurma amacı yatar. Bölge çoğunlukla gelişmekte olan ülkeler tarafından ihracata yönelik sanayileşmenin başlatılması ya da hızlandırılması amacıyla kurulur (Erdoğan ve Ener, 2005; 34-35).

Yukarıda da değinildiği gibi, Endüstriyel faaliyete dayalı üretimin yapıldığı serbest üretim bölgelerinde uluslararası liman veya havaalanı yakınlarına konumlanmasının yanısıra, çok uluslu şirketlerin daha çok teşvik edildiği bölgeleri cazip kılan diğer bir etken ise ucuz iş gücü olmasıdır. Burada amaç ihracat odaklı sanayileşme olduğu için Üretim bölgelerine getirilen ithal malların yerel ülke piyasasına girişi yasaklanır.

Dünyadaki yaygın şekli ile serbest üretim bölgeleri, çok uluslu şirketlerin de tercih ettiği bölgelerdir. Serbest üretim bölgeleriyle dünyanın pek çok ülkesinde karşılaşmak mümkündür. Bu bölgelerde yaygın olan yatırım konuları ise, tüketim malları ve elektronik aletlerin montajı gibi emek yoğun alanlarda yaygındır. Örneğin: teknik aletler, ev eşyaları, mobilya, metal işleme

ve tekstil ürünleri bunlar arasında sayılabilir (Erdoğan ve Ener, 2005; 35).

Serbest bölgelerin faaliyette bulunduğu birçok ülkede üretim bölgeleri özellikle çok uluslu şirketler tarafından tercih edilmektedir. Tüketim malları, elektronik aletlerin montajı, emek yoğun alanlarda; teknik aletler, ev eşyaları, mobilya, metal işleme, tekstil ürünlerinin üretimi gerçekleştirilen faaliyetlerdir.

2.4.2.2. Kuruluş Amaçları

Serbest üretim bölgeleriyle serbest ticaret bölgeleri arasındaki belirgin fark, serbest üretim bölgelerinde ithal hammadde ve parçalardan üretilen ürünlerin ihracatıyla uğraşan şirketlerin yer almasıdır. Serbest üretim bölgeleri yapı olarak serbest ticaret bölgeleri ve organize sanayi bölgelerinin bir araya gelmesinden oluşmuştur. Serbest üretim bölgeleri, bu özelliği ile serbest ekonomik bölgelerin özel bir halidir. (Dündar, 2006; 13).

Serbest üretim bölgeleri, organize sanayi tipi sınai faaliyetleri içinde barındırması ve faaliyetlerin serbest bölgelerde gerçekleştirmesi ile kendine özgü bir yapı olmuştur. Gerçekleştirilen faaliyetler ithal edilen hammadde ve parçalardan üretilmekte olan ürünlerin ihracatı ile ilgilenen firmalar tarafından üstlenilmektedir. Serbest ekonomik bölge özelliği faaliyetlerinin önemini ortaya koymaktadır.

Serbest ekonomik bölgelerde, farklı bir amaca hizmet etmek veya güçlü bir grubun çıkarını gerçekleştirmek amacıyla kural dışı uygulamalar sözkonusu olabilmektedir. Bahse konu bölgeler kural dışı uygulamalar ve geliştirilmek istenilen ekonomik faaliyetin türüne göre farklılaşmaktadır. Bu modelin uygulamadaki en gelişmiş örneği İhracat İşlem Bölgeleri'dir. (Export Processing Zones) Serbest Üretim Bölgeleriyle arasındaki fark, üretilen tüm ürünlerin yurtdışına satılma zorunluluğudur. Büyük sanayi siteleri görünümüyle Serbest Ticaret Bölgelerinden farklılaşmaktadır. Gümrük vergi ve formalitelerinden istisna tutularak yerli ve yabancı yatırımcılara yatırım yapma olanağı sunulmaktadır (İlkin ve Tekeli, 1987; 11).

Serbest üretim bölgelerinin kendine özgü bir yapıya kavuşmasını sağlayan, güçlü bir grubun çıkarını gerçekleştirmesi için belli faaliyetlere göre oluşturulmuş bir kural dışılık söz konusudur. Ancak, gerçekleştirilmek istenen ticari faaliyete göre şekillenen bu durum, ekonomik faaliyetin türüne ve yerine göre değişkenlik göstermektedir.

2.4.3. Serbest Bölgelerin Diğer Türleri

Serbest bölgeler, yukarıda açıklandığı gibi, Serbest Ticaret Bölgesi ve Serbest Üretim Bölgesi olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmakla beraber, bu iki kategori dışında serbest bölgenin diğer türleri olarak; Serbest Limanlar, İkiz Fabrikalar, Yatırım Bölgeleri, Serbest Çevre,

Serbest Bankacılık Alanları ve Kıyı Bankacılığı, Serbest Şehir, Teknoparklar olmak üzere yedi başlık altında ekli tabloda yer verilmektedir.

Tablo 1. Serbest Bölgelerin Diğer Türleri

Serbest Limanlar (Free Port)	Serbest limanlar ya Hong Kong'da uygulamasının görüldüğü şekliyle bütün bölgeye uzanır ya da Brezilya'nın Manaus serbest limanı gibi ülkenin sadece bir kısmını içine alacak şekilde belli alanla sınırlıdır (Erdoğan ve Ener, 2005; 50). Hong Kong ve Manaus bu modelin genişletilmiş şekli olduğu için "Serbest Liman" model ifadesi ile tam örtüşmemektedir. Ancak Trieste Limanı/İtalya ve Hamburg Limanı/Almanya, serbest liman uygulaması açısından iki iyi örnek olarak "Serbest Liman" faaliyetini daha iyi vurgulamaktadır
İkiz Fabrikalar (Maquildor)	İkiz fabrikalarda üretim kategorilere ayrılmakta, her kategorik süreç farklı teşebbüsler tarafından yürütülmektedir. Dünya ekonomisindeki karşılaştırmalı üstünlük teorisine göre oluşan fayda, üretim maliyetlerini en aza indirmektedir. ABD ve Meksika sınırındaki ikiz fabrikalarda, ilgili ülkelerde üretilmiş parçalar gümrüksüz olarak ithal edilerek mevcut fabrikalarda montajı yapıp, ABD pazarına ihraç edilmektedir.
Yatırım Bölgeleri (Enterprise)	Amerika'da uygulanan yatırım bölgesi faaliyeti merkeze bağımlı olmayan tamamen yerel düzeyde kalkınmayı hedefleyen programlar dahilinde geliştirilmiştir. Vergi indirimleri ve ekonomik faaliyetleri kısıtlayıcı yasalara bağışıklık kazandırılarak firmaların yönelimleri sağlanmıştır. Ancak bu modelin uygulamada somut bir örneği de yoktur, teori olarak kalmış olma ihtimali söz konusudur.
Serbest Çevre (Free Perimeter)	Serbest çevre, sınırlanarak yerel tüketim amacına yönelik gümrüksüz ithalatın gerçekleştirildiği bir bölgeyi ifade eder. Bu uygulama genellikle gelişmekte olan ülkelerde görülmektedir. Ülke sınırları içinde yer alan herhangi bir bölgede ithal gümrük vergisinin kaldırılmasının amacı, bölgenin tüketim ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Bu nitelikte bölgelere ihtiyaç duyulmasının nedeni ise ülkenin belirli bölgelerinde yerel tüketim ihtiyaçlarının yurt içi ticari faaliyetlerle karşılanamamasıdır (Erdoğan ve Ener, 2005; 50). Bu modelin de uygulamada somut bir örneği de yoktur, teori olarak kalmış olma ihtimali söz konusudur.
Serbest Bankacılık Alanları ve Kıyı Bankacılığı (Free Banking Zone, Off Shore Banking)	Bütünleşik uluslararası finans piyasalarından yatırımları ve sermayeyi çekmek için yaratılmış olan serbest bankacılık alanları ve kıyı bankacılığı işlemlerinde döviz kontrolleri, krediler, faiz oranlarında düşüş sağlanmakta veya tamamen ortadan kaldırılabilir.
Serbest Şehir (Open City)	Serbest Bölgenin tüm şehri kapsamı durumunda Serbest Şehir söz konusu olur. Hong Kong ve Singapur buna örnek olarak gösterilebilir.
Teknoparklar (Industrial Park)	Amerikalı akademisyenlerin bilgilerini ve Ar-Ge tecrübelerini, ekonomik değer haline getirme amacıyla dünyada ilk olarak 1950'li yıllarda, Kaliforniya'daki Stanford Üniversitesi öncülüğünde, Amerika Birleşik Devletlerinde kurulmuştur (Muzhdabayeva, 2006; 10). Teknopark Serbest Bölge modeli örneğinden Türkiye'de bir tane kurulmuş olup, TÜBİTAK bünyesindeki Marmara Teknokent'tir.

Tablo Kaynakçası: (Işık ve Çabuk, 2007; 7), (Alacaklıoğlu, 1998; 2), (Toroslu, 2000; 7), (Işık ve Çabuk, 2007; 32), (İncekara, 1986; 33), (Erdoğan ve Ener, 2005; 29), (Işık ve Çabuk, 2007; 25), (Akyürek, 1985; 18-19), (Güner, 1995; 11), (Akyürek, 1985; 19-20), (Güner, 1995; 10), (Erdoğan ve Ener, 2005; 32), (Erdoğan ve Ener, 2005; 33), (Toroslu, 2000; 7), (Dölek, 2013; 38), (Erdoğan ve Ener, 2005; 34-35), (Erdoğan ve Ener, 2005; 35), (Dündar, 2006; 13), (İlkin ve Tekeli, 1987; 11), (Dölek, 2013; 42), (Toroslu, 2000; 8), (Erdoğan ve Ener, 2005; 50), (Güner, 1995; 9), (Erdoğan ve Ener, 2005; 51), (Alpar, 1985; 15), (Özdoğan, 2006; 13), (Işık ve Çabuk, 2007; 8), (Erdoğan ve Ener, 2005; 50), (Güner, 1995; 10), (Toroslu, 2000; 8), (Muzhdabayeva, 2006; 10)

2.5. Serbest Bölgelerin Katkı ve Zararları

Serbest bölgelerin ithalat ve ihracat açısından ülke ekonomisine katkıları şu şekilde sıralanabilir (Toroslu, 2000; 10):

Serbest bölgelerin ithalat açısından sağladığı yararlar:

- Serbest bölgelerde, yerli üretim için ihtiyaç duyulan hammaddenin daha önceden serbest bölgeye getirilip depolanmış olması sebebiyle, ithalatın doğrudan ve zamanında ve doğrudan ithalat yapılmasına olanak sağlar. Bu suretle talep halinde ithalat gecikmeksizin gerçekleşebilir. Bu suretle yerli imalatçılar, ihtiyaçları olan hammaddeleri zaman kaybetmeden temin edebilirler.
- İthal edilmesi gereken malların, serbest bölgede depolanmış olması, yurt içindeki ithalatçıların daha az stok tutarak işletme sermayelerini daha verimli kullanmalarına olanak sağlayacaktır.
- Gerek serbest bölge içinde gerekse de dışında faaliyet gösteren şirketlerin ihtiyacı olan ithal mallar önce serbest bölgeye getirilerek depolanır. İhtiyaç halinde küçük partiler halinde ithalatı yapılır. Bu suretle, tüm mala gümrük vergisi ödenmesi yerine, her parti ithalat sırasında o parti mala ilişkin vergi ödenerek ithalatçıların finansman sıkıntısına yol açılmaması sağlanacaktır.
- İthalatçı firmalar, ithal edilecek malları daha önce depolarda görme olanağına sahip olurlar. Bu suretle sadece işlerine yarayacak malların ithaline olanak sağlanmış olacaktır.
- Modası geçmiş, bozulmuş ve sair sebeplerle işe yaramaz hale gelmiş malların, gümrük vergisi ödenmesine gerek kalmadan, serbest bölge dışına çıkartılmadan imha edilmesi de mümkün olur.

Serbest bölgelerin ihracat açısından sağladığı yararlar şunlardır;

- Serbest bölgelerde üretilerek dış pazarlara ihraç edilen mallar, ülke içerisinde üretilen mallara oranla, fiyat açısından daha avantajlıdır. Zira üretim için gerekli olan girdilerin serbest bölgeye ithalatı aşamasında gümrük vergisi ödenmemektedir.
- Ülke içerisinde serbest bölgeye satılan her türlü mal ve hizmet, ihracat sayılır. Dolayısıyla, serbest bölgede faaliyet gösteren yatırımcıların, ihtiyaç duydukları mal ve hizmetin o ülkeden temin edilmeleri halinde ülkenin ihracatı artmış olacaktır.
- Serbest bölgede faaliyet gösteren şirketler, ihracı amaçlanan malları önce serbest bölgede depolarlar. Daha sonra, dış piyasalarda satış olanaklarını araştırırlar. Akabinde alıcı bulunduğu başka bir işleme gerek olmadan malları gönderebilirler.
- Serbest bölgelerde, imalat, ticaret ve finansman konularında önemli kolaylıklar sağlanması sebebiyle, bu bölgelere yabancı sermaye ve ileri teknoloji girişi hızlanmaktadır. Bu suretle

ülkenin gelişmesi olumlu yönde etkilenmektedir.

- Serbest bölgelerde yerli ve yabancı girişimcilerin yatırım yapmaları, ülkedeki istihdam artışını sağlayacaktır.
- Serbest bölgelerde üretim yapılması, ticaret, bankacılık, sigortacılık, vs. konularda uzman personel yetişmesine katkıda bulunacaktır.
- Serbest bölgeler ilgili ülkenin transit ticaretini geliştirerek, bölgeyi uluslararası ticaret merkezi haline getirirler.
- Serbest bölgelerde faaliyette bulunan yatırımcılar işgücü, su, elektrik gibi temel girdileri bulundukları ülkeden temin ederek ülkenin ekonomisine hareketlilik kazandırır.
- Serbest bölgeler ülkeye döviz girdilerini artırarak ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yaratırlar.

Serbest bölgelerin ülke ekonomisinde yarattığı sakıncalar şu şekilde sıralanabilir (Toroslu, 2000; 12-13):

1. Uluslararası standartlarda bir serbest bölge kurulması son derece büyük bir maliyetle mümkün olabilmektedir. Bu bölgelere yapılan yatırımların amortismanının çok uzun süre alacağından, ülke ekonomisine bir yük getirmektedir. Bu nedenle serbest bölgelerin kuruluşunda ciddi bir hasılat-maliyet analizi yapılması önemlidir.
2. İhracata yönelik serbest bölgelerde, montaj düzeyinde imalat yapan yatırımcılar kullandıkları girdilerin büyük bir bölümünü üçüncü ülkelerden sağlamaktadır. Üretilen malların ülke içine satışına imkân tanınan serbest bölge modellerinde, üretim arttıkça ithalat hacminin de artmasına yol açmaktadır.
3. Serbest bölgelerde faaliyette bulunan yabancı yatırımcılar, serbest bölgenin maliyet olanaklarından yararlanarak komşu ülkelere ihracat yapmaları durumunda, o ülke içerisinde faaliyette bulunan yerli şirketlerin rakibi haline geleceklerdir.
4. Serbest bölgelerde üretilen malların o ülkenin iç pazarlarına satılması ülke ekonomisinde olumsuzluklara sebebiyet verebilecektir. Serbest bölgede daha uygun koşullarda imalat yapan şirketler, ülke içerisinde üretim yapan şirketlere kıyasla maliyet avantajına sahip olabilecektir. Üretilen malların ülke içine satışına imkân tanınan modellerde, ithalata uygulanan gümrük vergisinin maliyet farkını karşılayamaması durumunda ulusal sanayi rekabet açısından zayıf hale gelebilecektir.
5. Bazı görüşlere göre, gerekli önlemler alınmadığı durumlarda, serbest bölgelerin en önemli sakıncalarından birinin kaçakçılık faaliyetlerine uygun ortam yaratılacağıdır. Ancak bu tür faaliyetleri önlenmesi serbest bölgelerin etrafının uygun bir şekilde duvar ve tel örgülerle çevrilerek gümrük idaresi tarafından etkin bir kontrol yapılmasıyla önlenilebilecektir.

3. DÜNYADA SERBEST BÖLGE

Serbest bölge uygulaması dünya üzerinde ilk olarak ticaret yollarında kolonilerin alanlar elde etmesi ile başlamıştır. Daha sonra çağın gerekleri ve ihtiyaç doğrultusunda serbest bölge kendine özgü şekilde farklı tiplerle karşımıza çıkmaktadır. Bu farklılıklar bölgesel özelliklerden kaynaklanmakla beraber çağların değişken ihtiyaçları ile de yakından ilişkilidir. İkinci bölümde genel olarak dünyada serbest bölge uygulamaları üzerinde durulduktan sonra, dünyadaki bazı serbest bölge uygulamaları incelenecektir. Avrupa Birliğinde serbest bölgeler ve gelişimine kısaca değinildikten sonra dört kategoride dünyadaki bazı serbest bölgeler açıklanacaktır. Avrupa Topluluğundaki Serbest Bölgeler başlığında; Almanya, Fransa, Danimarka, İngiltere, İrlanda, Akdeniz ve Ortadoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler başlığında; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Suriye, Lübnan, Mısır, İsrail, Asya ve Uzakdoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler başlığında; Bahreyn, Pakistan İslam Cumhuriyeti, Hindistan, Çin Halk Cumhuriyeti, Güney Kore, Amerika Kıtası Üzerindeki Serbest Bölgeler başlığında; Amerika Birleşik Devletleri, Arjantin, Bahama, Bermuda, Brezilya incelenen serbest bölge örnekleridir. Son olarak serbest bölgelerin Kurumsal Boyutu açıklanmıştır.

3.1. Genel Olarak Dünyada Serbest Bölge

I. Dünya Savaşı sonrası, 1929 yılındaki ekonomik bunalımın ardından çözüm arayışları neticesinde serbest bölgeler bir çıkış yolu olarak değerlendirilmiştir. Bunun neticesinde, 1930'larda ABD'de yoğunluk kazanmaya başlayan serbest bölge uygulamaları, zamanla Avrupa'da da kurulmaya başlanmıştır (Erkaçar, 2017; 3).

Yaşanan savaş sonrası ekonomik krizin çözülmesi için çeşitli arayışlara girilmiştir. 1930'larda Amerika Birleşik Devletlerinde serbest bölgeler daha sonralarında ise Avrupa'da ekonomik krizin aşılmasında kullanılmak üzere yoğunluklu olarak serbest bölge uygulamalarına başlanmıştır.

1967 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Komisyonu, gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını artırmasında serbest bölgelerin, önemli katkısı bulunduğunu kabul etmiştir. Akabinde; 1980'li yıllara kadar, 80 ülkede yaklaşık 450 adet serbest bölge kurulmuştur (Erkan, Tatlıdil, 1990; 2).

Ekonomik bunalımı aşmak için kullanılan serbest bölge uygulamaları daha sonra Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İlişkiler Komisyonu tarafından ülkelerin ihracatlarını artırmada önemli bir araç olduğunu kabul etmiş ve bu doğrultuda 80 ülkede yaklaşık 450 serbest bölge kurulmuştur.

Bu gün gelinen noktada; ABD, İngiltere, Almanya, Macaristan, Yugoslavya, Suudi

Arabistan, Pakistan, Hindistan, Tayland, Çin gibi farklı rejimlerle idare edilen 100'den fazla ülkede, 800'ün üzerinde serbest bölge faaliyet göstermektedir. Serbest bölgeler üzerinde gerçekleştirilen ticaretin hacmi ise; 750 milyar dolar seviyesinde olup Türkiye'nin yakın çevresinde de onlarca serbest bölge bulunmaktadır (Erkan, Tatlıdil, 1990; 1-8).

Serbest bölge uygulamalarının ülke kalkınmasına katkısı azımsanmayacak kadar yüksektir. Dünya ülkelerinde 800'ün üzerinde faaliyet gösteren serbest bölgeler ticaret hacmi oldukça geniş işlemler gerçekleştirmektedir.

Serbest bölgelerde son yıllarda değişik uygulamalar görülmektedir. Başarılı serbest bölge örneklerinin görüldüğü Hong Kong, Singapur, Kore, Tayvan, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletlerindeki uygulamalarda, klasik serbest bölge uygulamalarının dışına çıkılarak ihtisaslaşma ve yüksek teknolojiye yönelinmiştir. Katma değeri yüksek ve gelişmiş teknolojiyle üretilmiş malların üretildiği teknoparklar, bunun en iyi örneğidir (Muzhdabayeva, 2006; 30).

Fonksiyonel anlamda serbest bölge uygulamalarının farklı örnekleri bulunmaktadır. Singapur, Hong Kong, Tayvan, Kore, İrlanda ve Amerika Birleşik Devletlerinde uzmanlaşmaya yönelik serbest bölgeler yüksek teknolojiye yönelik uygulamalarda teknoparklarla desteklenerek, klasik serbest bölge uygulamalarının dışına çıkmış ve serbest bölge uygulamalarında kalite değerinde cıtaı yükseltmiştir

3.2. Dünyada Serbest Bölge Uygulamalarından Örnekler

Dünyadaki serbest bölge uygulamalarında özellikle ülkemiz ile doğrudan veya dolaylı olarak stratejik düzeyde etkileşim halinde olan ülkeler örnek olarak seçilmiştir. ABD, İsrail, Çin, Güney Kore ve Suriye örnek olarak alınan ülkelerdir.

3.2.1. Avrupa Birliği'nde Serbest Bölgeler ve Gelişimi

Avrupa kıtasında serbest bölgeler 2000 yıl öncesine uzanmaktadır. Efes, Pire, Malta, İskenderiye limanları, Akdeniz ve İpek yolu üzerindeki Yunanistan'ın Pire ve Challis limanları, Avrupa'daki ilk serbest bölge örnekleri olarak gösterilebilir (Aksoy, 2010; 22).

Bölgesel olarak Malta, Efes, Pire, İskenderiye, Pire ve Challis limanları Avrupa'nın ilk limanları olması nedeniyle serbest bölge olarak niteleyebileceğimiz bu bölgeler ilk emarelere örnek teşkil etmektedirler.

Günümüz serbest bölge uygulamasına en yakın olanı ise 1704'te Cebelitarık ve Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında bulunan Tuna nehrinin Karadeniz'e döküldüğü yerde Romanya'nın Sulina (1870) şehrinin serbest bölge haline gelmesini örnek gösterebiliriz (Aksoy, 2010; 22).

Sulina şehrinin serbest bölge uygulamalarında ilk ve günümüze en yakın örneği

olduğunu söylemek mümkündür.

Avrupa Birliği ülkelerinde 2002 yılı itibariyle 31 olan serbest bölge sayısı, 2008 sonunda 72'ye ulaşmıştır (Aksoy, 2010; 22).

Avrupa Birliği ülkelere yakın adalarda daha çok serbest liman (free port) uygulaması görülür. Bu bölgelerin dışında AB üyesi birçok ülkeye ait serbest bölge uygulamasına benzer istisna ve muafiyetlerin uygulandığı deniz aşırı yerler bulunmaktadır (Demirel 2009, 2).

Avrupa Birliğinin anılan deniz aşırı alanlarına örnek olarak, Fransa'nın Guadeloupe, Martinique, Fransız Guina'sı ile Reunion, İspanya'nın egemenliğindeki Kanarya Adaları ve Portekiz'e ait Azores ve Maderia adaları sayılabilir (Erdoğan, 2005; 137).

Avrupa Birliğindeki serbest bölgelerde, 1993 yılında kabul edilen Gümrük Kodu'nun 799 ve sonraki maddelerine göre işlemler yapılmaktadır. Bu sebeple, serbest bölgelerde bulunan mallar I.Kontrol Türüne (Control Type I) dahil olduğundan henüz birliğe ithal edilmemiş sayılmaktadır. Dolayısıyla, serbest dolaşım kazanana kadar gümrük sınırları dışındaymış gibi işlem görmektedir. Anılan nedenle, mallar serbest bölgede depolandığı müddetçe, ithalat işlemlerinin yapılması gerekmemektedir. Bölgeler arasında farklılıklar olsa dahi, ilgili mallar birliğe ithal edilmiş sayılmadığı için herhangi bir vergi ve sair ödemelerin yapılması gerekmemektedir. Kısaca, Avrupa Birliği serbest bölgeleri dış ticaret ve gümrük uygulamaları yönünden daha az gümrük formalitelerinin uygulandığı alanlar olarak görülmektedir (Erdoğan, 2005; 138-139).

3.2.2. Avrupa Topluluğundaki Bazı Serbest Bölgeler

3.2.2.1. Almanya'da Serbest Bölgeler

Almanya'da Hamburg, Bremen, Cuxhaven, Emden ve Kiel'de serbest ticaret bölgeleri bulunmaktadır. Bu bölgeler Serbest Liman İdaresi tarafından işletilmektedir. Serbest bölgelerin kurulması veya genişletilmesi Maliye Bakanlığının iznine tabidir. Serbest bölgelerin döviz işlemlerinden Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) , gümrük işlemlerinden ise Gümrük Bakanlığı sorumludur. Almanyadaki en önemli serbest bölge, Hamburg Serbest Limanıdır (Akyürek, 1983; 57).

Özetle, serbest bölgelerin kurulması ve sonraki süreçler bakanlık düzeyinde yürütülmektedir.

Almanya'daki serbest bölgelerde, yabancı menşeli mallar bölgede kaldıkları sürece gümrük vergi ve uygulamalarından muaf tutulur. Ancak anılan mallar iç piyasaya tüketim için girerse gümrük vergisi ödenmesi gerekmektedir. Serbest bölgede yükleme, sevkiyat, depolama, ayırma, etiketleme, bölme, yeniden ambalajlama, karıştırma, markalama, sergileme, gemi yapım

ve onarım işlemleri, sigortacılık ve bankacılık faaliyetlerine izin verilmiştir. Ancak bölgede uzun süreli kiralama, bina inşaatı mümkün olmakla birlikte, arazi satışına izin verilmemektedir. Bununla birlikte, canlı hayvan, yanıcı ve patlayıcı madde, sanat eserleri, değerli metaller, para, değerli evraklar ve kırılabilir malların bölgeye girişi izne tabidir (Muzhdabayeva, 2006; 36).

Almanya’da serbest bölgelerde ticari faaliyetlerin yapılmasına olanak sağlanmakla birlikte, serbest bölgede gayrimenkul/arazi mülkiyeti edinilememekte, uzun vadeli kiralamanın yanı sıra, risk taşıyan ticari faaliyetler ise izne tabiidir.

3.2.2.2. Fransa’da Serbest Bölgeler

Fransa’nın serbest bölgelerde uygulanan teşviklerden bazıları şu şekildedir (Muzhdabayeva, 2006; 40):

- Fransız yatırım teşvikleri yasası uyarınca serbest bölgelerde yapılacak yeni yatırım ve mevcut tesislerin genişletme çalışmalarında nakit tahsis edilmesi veya diğer yatırım teşviklerinde sınırlama yapılmayacaktır. Teşvikler yasasına göre iki tür nakit tahsisi vardır. İlki küçük işletmelere yönelik bölgesel tahsisat, ikincisi ise yatırımın %25’i kalkınma bölgesinde olan büyük ölçekli şirketlere verilen ülkesel boyuttaki teşviklerdir. Ayrıca Fransa ile Avrupa Birliği ülkeleri arasında gerçekleştirilen tüm dış ticaret işlemleri gümrük vergilerinden muaftır.
- Bununla birlikte, ithalat ve ihracat kredileriyle, ihracat kredi sigortası kullanımı olanaklıdır.

3.2.2.3. Danimarka’da Serbest Bölgeler

İskandinavya’nın en büyük serbest ticaret bölgesi olan Kopenhag Serbest Bölgesi, Baltık Denizi bağlantısı, Kuzey ve Orta Avrupa ilişkisi ve ABD’ye yapılan düzenli kargo taşımacılığı ile Danimarka ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır. 50 tona kadar ağırlık kaldırabilen modern vinçler, fork-liftler, traktörler ve traylerler bölgede kargo taşımacılığını kolaylaştırmaktadır. Serbest ticaret bölgesine ithal edilen dış orijinli mallar için gümrük resmi veya diğer ithal vergileri ödenmez. Bölge içindeki idari yetkili, (Serbest Liman Şirketi), kargoların kontrolü, yükleme ve boşaltma işleri, tartım, ölçüm ve etiketlenmeleri ile dahili nakliyattan sorumludur. Bölgede, deklare edilmemiş, gümrüklü malların tüketimi yasaklanmıştır. Bölgede endüstriyel içerikli imalat veya diğer operasyonların yapılması, öncelikle İç işleri Bakanlığı’nın iznine bağlıdır (Çelenk, 2007; 108).

Teknolojik imkanların da olanak sağladığı kolaylıklar doğrultusunda bölgede kargo taşımacılığı hızlı ve etkili hale getirmiştir. Ülke dışından getirilen mallar için gümrük resmi alınmamaktadır. Serbest bölge içinde idari olarak yetkili Serbest Liman Şirkettir. Kargoların

kontrolü, yükleme-boşaltma, tartım, ölçüm ve etiketleme süreçlerinden Serbest Liman Şirketi sorumlu olmakla birlikte, endüstriyel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi ise İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır.

3.2.2.4. İngiltere’de Serbest Bölgeler

İngiltere’de 24 serbest girişim bölgesi bulunmaktadır. Bu bölgelerde ihracatçılara daha fazla avantaj sağlanmaktadır. Anılan Serbest girişim bölgelerine getirilen mallar bölgede depolandığı süre içerisinde gümrük ve katma değer vergilerinden muaftır. Ancak ürünlerin bölge içerisinde el değiştirmesi durumunda KDV ödeme yükümlülüğü söz konusudur. Malların üretimde kullanılması halinde gümrük vergilerinin ödenmesi gerekmektedir. İngiltere’de uygulanan tüm vergi ve çalışma mevzuatı serbest bölgeler için de geçerlidir. Buna göre KDV %15’dir. Serbest bölgede depolanan mallar ülke içindeki talep durumuna göre partiler halinde gönderilerek gümrük vergileri de partilere göre ödenir. Ayrıca gümrük vergileri yüklemekten bir ya da bir buçuk ay sonrasına kadar ödenebildiğinden ithalatçı firmalar daha az nakit paraya ihtiyaç duymaktadırlar (Güner, 1995; 27).

3.2.2.5. İrlanda’da Serbest Bölgeler

İrlanda, Shannon Uluslararası Serbest Havaalanının tümü serbest ticaret bölgesidir. Bölgede havaalanı faaliyetlerinin yanı sıra, endüstriyel ve depolama olanakları da bulunmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren yatırımcılar İrlanda Vergi Yasası uyarınca gelir ve kurumlar vergisine tabidirler ancak bu şirketlere mali teşvikler sunulmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren şirketler, mülkleri için ödedikleri yerel vergilerden de kısmen muaf tutulmaktadır. Bununla birlikte, imalat yapan şirketler, işçilere sağlanan istihdam ve hava taşıma ücretleri açısından havaalanına önemli faydalar sağladıkları için, ekipman fiyatı üzerinden %50, stajyer işçi ücreti üzerinden %100 kadar indirim hakkı kazanılmaktadır (Muzhdabayeva, 2006; 40-41).

3.2.3. Akdeniz Ve Ortadoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler

3.2.3.1. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler

KKTC’de kurulmuş bulunan Gazi Magosa Serbest Liman ve bölgesinde faaliyette bulunacak üretim tesisleri 26/1983 sayılı Serbest Liman ve Bölge Yasası ile bu yasa altında çıkarılmış tüzüklerle idare edilir. Üretim faaliyetlerine ağırlık verilmiştir. Serbest Liman ve Bölge Yönetim Kurulu, ilgili bakanlık ve Devlet Planlama Örgütüncel yatırım tutarı, istihdam

potansiyeli ve ekonomiye katkısı değerlendirilerek başvurular arasından seçim yapılmaktadır (Alacaklıoğlu, 1998; 35).

Üretim faaliyetlerine ağırlık verilmiş olan serbest bölgede uygulama 26/1983 sayılı Serbest Limanlar ve Bölge Yasasına göre oluşturulmuş tüzüklere göre idare edilmektedir. Serbest bölgede faaliyet gösterecek firmalarla ilgili ise değerlendirme kriterleri; yatırım tutarı, istihdam potansiyeli ve ekonomiye katkısı değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeyi ise; Serbest Liman ve Bölge Yönetim Kurulu, ilgili bakanlık ve Devlet Planlama Örgütü gerçekleştirmektedir.

Serbest bölge özelliklerinden biri olan gümrük muafiyeti teşvikinin yanında, işletme izni almış olan işletmelerin serbest bölgedeki faaliyet ve işlemlerinden doğan kazançları gelir vergisi ile kurumlar vergisinden muaftır. Ayrıca serbest liman ve bölgedeki imal edilen mallar dışında kalan ve transit ticarete yönelik mal veya hizmetlerin KKTC'ne ihracından sağlanan kazançlar muafiyet kapsamı dışında kalmaktadır (Alacaklıoğlu, 1998; 35).

3.2.3.2. Suriye'de Serbest Bölgeler

Suriye'de Tartus Limanı Serbest Bölgesi, Lazkiye Serbest Bölgesi, Halep Serbest Bölgesi, Adra Serbest Bölgesi, Şam Serbest Bölgesi, Şam Uluslararası Havaalanı Serbest Bölgesi, Dera Serbest Bölgesi olmak üzere yedi serbest bölge bulunmaktadır. Suriye kanunları, dünyadaki diğer serbest bölge örneklerinde olduğu gibi, yabancı malların vergi ve gümrük bedeli ödenmeden ithal edilmesini sağlamak amacıyla kurulan serbest bölgelerde, sanayi kuruluşlarının kurulmasına izin verilmektedir. Ancak alt yapı eksiklikleri ve kanuni engellemeler gibi nedenlerden dolayı söz konusu serbest bölgelerin büyük üretim bölgeleri haline gelmesi engellenmiştir (Erdoğan, 2005; 63-64).

Suriye'de bulunan yedi serbest bölgede Suriye kanunları çerçevesinde vergi ve gümrük bedeli ödemediği ithalat yapılması amacı güdülmektedir. Ayrıca bölgelerde sanayinin olmasına da izin verilmiştir. Üretim faaliyetleri ise altyapı eksiklikleri ve kanuni yetersizliklerden ötürü müsaade edilmemektedir.

Serbest bölgeler, Suriye ile takas anlaşması olan Arap ülkelerine hizmet etmekte ve Sovyet Birliği'ne girişi sağlanmaktadır. Ortadoğu'da bir kavşak olan Suriye, Akdeniz kıyısındaki İskenderun ve Lübnan limanlarını, körfez ülkeleri ve Arap yarımadasıyla birleştirir (Güner, 1995; 69).

Kullanıcılara sağlanan kolaylıklar: Bölgelerden Adra'da idari binalar, kamu depoları, bankalar, açık depolama alanları, fabrikalar, Lazkiye'de soğuk depolama tesisleri ve hububat silosu, Şam ve Halep'te Suriye Ticaret Bankasının şubeleri bulunmaktadır. Lazkiye'deki bölgeye katılabilmek için kullanıcılar bir defaya mahsus olmak üzere 78 dolar ödemektedirler. Eşyanın

bölgeye girişinde her 100 kg için 0.053 dolar ücret verilmekte ve 3.90 dolar ile 39 dolar arasında da devir harcı ödenmektedir. Şam'da yıllık depo kullanım ücreti olarak metrekareye 9.36 dolar alınmaktadır (Güner, 1995; 70-71).

Suriye'deki serbest bölgelerde kullanıcılara sağlanan avantajlar;

- İdari binalar,
- Depolama alanları,
- Hububat silosu,
- Bankacılık faaliyetleri,

3.2.3.3. Lübnan'da Serbest Bölgeler

Beyrut'ta Beyrut Limanı, Beyrut uluslararası havaalanı ve Tropoli'de serbest bölgeler bulunmaktadır. Müslümanlar ve Hristiyan gruplar arasında savaş ülkeleri bugünkü haline getirmeden önce 1948 yılında Beyrut ve Tropoli'de serbest ticaret bölgeleri hizmete açılmıştır. 1975-1976 iç savaşından sonra faaliyetler, yalnız Beyrut'la sınırlandı (Güner, 1995; 72).

Lübnan'da üç serbest bölge bulunmaktadır. Din kökenli çatışmalar olmadan önce Beyrut ve Tropoli'de serbest ticaret bölgeleri hizmete açılmıştır.

Ruhsat çalışmalarının içine depolama, numune alma, paketlenme, tekrar paketlenme, numaralama, montaj ve imalat girmektedir. Serbest bölgelere gelen mallara 6 ay süreyle gümrük vergisi uygulanmayacağı hükümet garantisindedir (Güner, 1995; 72).

3.2.3.4. Mısır'da Serbest Bölgeler

Mısır'da iki tür serbest bölge vardır: Özel Serbest Bölgeler ve Kamu Serbest Bölgeleri. Özel Serbest Bölgeler, Kamu Serbest Bölgelerinde yeterli alt yapı olmaması ya da projenin çevreyi kirletme riski bulunması durumunda özel projeler için kullanılan serbest bölgelerdir. Özel Serbest Bölgelerde yatırımcılar yerlerini kendileri seçebilir. Bu bölgelerde de kamu serbest bölgelerine sağlanan avantaj ve teşviklerden yararlanılabilir.

Mısır'da, İskenderiye, Port Said, Damietta, İsmailia, Media Production City, Nasr City, Port Tawfik and Abaddia (Suez), East of Port Said, Badr, Shubin El-koun ve Keft'te olmak üzere 11 adet Kamu Serbest Bölgesi bulunmaktadır (Tıraş, 2008; 55).

3.2.3.5. İsrail'de Serbest Bölgeler

İsrail'de serbest bölge uygulaması 1958'lere dayanmaktadır. 01.11.1958 tarihinde Eliat Serbest Ticaret Bölge'sinin kanunla kurulmasına karar verilmiştir. Katma değer vergisi ve

istihdam vergisi muafiyetinin olması, işverenlerin ödediği brüt ücretin %20'si işverene iade edilmesi, özel şahısların vergiye bağlı kazançlarının %10'u gelir vergisinden muaf tutulması serbest ticaret bölgesinde kurulacak firmalara tanın belirli teşviklerdir (Erdoğan, 2005; 59).

1969 yılına gelindiğinde ise Harifa, Ashdod ve Eliat limanları serbest liman bölgeleri kategorisinde değerlendirilmiştir. Serbest liman bölgeleri kanununa göre, ilgili yerlerde faaliyet gösteren firmalar ihracata yönelik üretim yapmaları şartıyla, teşviklerden yararlandırılmıştır. Gelir üzerinden alınan tüm vergilerden 7 yıl boyunca muafiyet tanınmakta ve ilerleyen yıllar için bu oran %30 olarak öngörülmektedir. Şirketlerin dağıttığı kar payı üzerinden tahsil edilen verginin %15'i iade edilmesi, sermaye kazançlarının vergiden muaf tutulması, emlak vergisi muafiyetinin olması son olarak da bölgede bulunan şirketlerin maliye bakanlığından sınırsız döviz kullanma izni alabilmeleri sağlanan teşviklerdir (Erdoğan, 2005; 60).

Limanların yakınında, girişimcilerin tesis kurabileceği alanlar bulunmaktadır. Bu bölgelerde, ithal edilen hammadde veya yarı mamul ürünler kullanılarak, yerel olarak üretilen mallar monte edilerek, ihraç edilecek ürünlerin imalatına yönelik sınai ve ticari projeler için oldukça uygun koşullar sağlanmaktadır. Bu bölgelerde iş yapılabilmesi Serbest Liman Bölgeleri Konseyi tarafından yatırım projelerinin onaylanması ile mümkün olabilmektedir. Hayfa ve Elya serbest bölgeleri hem sınai hem de ticari faaliyetlere açık olup, coğrafi konumu transit ticaret, Re-export ve ihracata yönelik sanayi ve montaj faaliyetleri için son derece elverişlidir (Güner, 1995;80).

Harifa, Ashdod ve Eliat limanlarının yakın bölgelerinde endüstriyel faaliyetlerin rahatlıkla uygulanabileceği alanlar bulunmaktadır. Hammadde- yarı mamul ürünlerin özellikle yerel üretim güçleri ile faaliyet göstermesini sağlayacak sınai ve ticari faaliyet alanlarının projelendirilmesi için uygun alanlardır. Bu alanlarda faaliyetler yürütebilmek için, Serbest Liman Bölgeleri Konseyi tarafından planlanan projenin onay alması gerekmektedir. Transit ticaret, Re-export, ihracata yönelik sanayi ve montaj faaliyetleri bu bölgelerde rahatlıkla yapılabilmektedir.

3.2.4. Asya ve Uzakdoğu Ülkelerinde Serbest Bölgeler

3.2.4.1. Bahreyn'de Serbest Bölgeler

Bahreyn, Mina Sulman'da serbest ticaret bölgesi kurulmuştur. Bahreyn'in Mina Sulman'da bir açık deniz limanı ile Londra-Avustralya yolu üzerinde uluslararası ticarete hizmet veren bir de havaalanı vardır. Yabancı kökenli mallar bölgeye depolanmak ve geliştirmek üzere sokulabilirler. Daha sonra imalatla kullanılacak ihraç malları ile transit taşınacak mallara Bahreyn'de gümrük uygulanmaz. Mallar Bahreyn gümrük bölgesine girerse, o zaman gümrük

ödemek zorunlu hale gelir. Kargo taşımacılığı ve depolamasının yanı sıra ruhsat çalışmalarının içine tamirler, imaller, montaj ve hafif endüstriyel faaliyetlerde girer (Güner, 1995; 86).

Bölgede depolama, kargo, elleçleme, tamir etme, imalat montaj ve hafif endüstriyel işlemler yapılabilmektedir. Bölgede ve limanın tamamında kargo taşımacılığı ve depolamasıyla ilgili kontrol ve kurallar Bahreyn'in genel liman kurallarınca yönetilir. Belirli mallar depolarda saklanmaz. Bu mallardan bazıları şunlardır: amyant, levha ve borular, ambalajlı hava soğutucuları, kapılar, boş şişeler, odun, ambalajlı möble, demir ve çelikten yapılmış mallar, kereste, frijderler, pencere camları (Güner, 1995; 86).

3.2.4.2. Pakistan İslam Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler

Karachi Serbest Bölgesi 1981 yılında kurulmuştur. Pakistan Karachi Limanında Afganiztan için bir transit bölge kurulmuştur. Ayrıca ihraç yönlü sanayilerdeki yabancı yatırımları teşvik için Lahore ve Karachi'de işlem merkezleri bulunmaktadır (Güner, 1995;88).

Bölgedeki sanayi ile ilgili makine ve donanımları, yedek parçalar ve hammaddeler (Re-export için ithal edilen kalemler dahil) bölgeye serbestçe ithal edilebilir. Bu kalemler belediye vergileri, satış vergileri, istihsal vergileri ve gümrükler dahil olmak üzere tüm federal ve eyalet vergilerinden bağıştıktır (Güner, 1995; 88).

Karachi ihracat işlemleri merkezindeki yatırımcıların yararlandığı gelir vergisi yardımları: üretimin başlama tarihinden itibaren 5 yıllık vergi tatili, Girişimcinin ihracattaki katma değeri, istihdam yaratması, teknoloji gelişimine katkısı ve yatırım sermayesine bağlı olarak bu vergi tatili süresi Federal Hükümet tarafından uzatılabilir, Vergi tatili süresinin bitiminden sonra Pakistan'daki mevzuat gereğince gelir vergileri %25 oranında tarh edilir, Satış paylarından elde edilen sermaye kazançları vergiye tabiidir, Bölgeye havale edilen denizaşırı gelirlerde vergilendirme yoktur, Şirketlerin ticari kayıplarında zaman kısıtlamaları getirilmemiştir. Deniz aşırı reklam, Pazar araştırması gibi faaliyetlerle ilgili uygun harcamalar gelir vergisine tabidirler (Şengezer, 1983; 30-31).

3.2.4.3. Hindistan'da Serbest Bölgeler

Hindistan'da Santa Cruz, Kandla, Noida, Madras, Falta, Cochin olmak üzere 6 ihraç işlem bölgesi faaliyet halindedir. Ayrıca Kalkutta'da Nepal için transit bölge kurulmuştur (Güner, 1995; 89).

Hindistan'da üretim artıkları ve yan ürünler dahil olmak üzere her türlü mal ihraç edilebilir. Tüketilebilir hammadde, yardımcı malzeme, yedek parça, ambalaj maddesi, sermaye malları ve araç-gereçler gümrük ve diğer vergilerden muaftır. Hindistan'da serbest bölge

dışındaki kısımda sermaye malları ithalatı izne bağlıdır. Ancak ithalatçının kendi ülkesinin para birimi ile ithalat gerçekleştirirse izin verebilmektedir. Gelir vergisi oranı %20 dolayındadır ve 5 yıl sürelidir. %100 yabancı sermaye ya da %50'den fazlası yabancı olan ortak teşebbüslere yalnızca teknoloji ve pazarlama olanaklarının ihtiyaç duyulduğu alanlarda izin verilmektedir. Serbest bölgedeki yabancı yatırımlar istedikleri zaman yatırımlarını genişletebilir (Erkan; 1990; 34).

3.2.4.4. Çin Halk Cumhuriyetinde Serbest Bölgeler

Çin Halk Cumhuriyetinde 1970'li yılların sonlarından itibaren uygulanmaya başlanan açık kapı politikasının bir aracı olarak dört Özel Ekonomik Bölge kurulmuştur. Shenzhen, Shantou, Zhuhai ve Xiamen'de oluşturulan özel ekonomik bölgeler ile ülkeye ileri teknolojiye sahip yabancı sermayenin gelmesi, ihracata yönelik bir sanayinin kurulması ve bu yolla ihracat gelirinin artması ile turizm gelirlerinin yükseltilmesi amaçlanmıştır (Güner, 1995;90-93).

Özel ekonomik bölge uygulamaları 1987 yılında en başarılı dönemini yaşamıştır. Dört bölgenin toplam sanayi malları üretimi bir önceki yıla göre %82 oranında artarak 5.35 milyar dolara, toplam ihracatı da %14'lük artış göstererek 7.39 milyar dolara ulaşmıştır (Güner, 1995;94).

3.2.4.5. Güney Kore'de Serbest Bölgeler

Güney Kore ekonomisi 1965'ten itibaren, ithal ikameci sanayileşme politikalarını terkederek, tedricen dışa açılma politikalarını uygulamaya başlamıştır. Bu yaklaşım ile tekstil, ayakkabı ve kontrplak gibi hafif sanayi ürünleriyle emek-yoğun ihracatın artırılması amaçlanıyordu. Bu politikalar Güney Kore'nin bol olarak sahip olduğu insan kaynağına da uygundu. 1970'lerden itibaren daha etkin bir sınai yapı sağlamak, sınai yapıyı derinleştirmek üzere demir-çelik, gemi inşa, Petro-kimya ve makine endüstrisi gibi büyük ölçekli yatırım projeleri uygulamaya konuldu. Güney Kore'de serbest bölge uygulamaları da bu dönme rastlar. 1970'lerde faaliyete geçen serbest bölgeler, yabancı sermayenin buralara çekilmesini döviz, istihdam ve teknoloji sorunlarına yardımcı olmasını amaçlıyordu (Güner, 1995;102).

3.2.5. Amerika Kıtası Üzerindeki Ülkelerde Serbest Bölgeler

3.2.5.1. ABD'de Serbest Bölgeler

Amerika Birleşik Devletlerinde Serbest Bölgeler 1934 yılında Dış Ticaret Bakanlığı Dış

Ticaret Bölgeleri Kurulu bünyesinde faaliyet göstermeye başlamıştır (İncekara, 1986; 38).

New York, City (Antrepo, işleme tesisleri), New Orleans (Antrepo, işleme tesisleri), San Fransisko (Büyük depolar ve sınai tesisler), Seattle, Puerto Rico (Sınai tesisler, fuar ve sergi yerleri), Toledo, Honolulu, Michigan Bay County Port, Mc Allen, San Jose California (Milletlerarası sanayi fuarı ve depolama tesisleri), Miami, Atlanta, Chicago, Florida, Georgia ülkedeki belli başlı serbest bölgelerin bulunduğu kentlerdir (İncekara, 1986; 38).

Amerika Birleşik Devletlerindeki serbest bölgelerin kuruluş ve işleyişleri ile ilgili genel ilkeler Miami Dış Ticaret Bölgesi için 1977 yılında çıkarılan 397 sayılı kanunla belirlenmiştir. Serbest bölgeler sınırları kesin olarak tespit edilmiş ve koruması güvenlik kuvvetlerince sağlanmaktadır. Bölgenin bulunduğu alan limanın içinde veya yakınında yer almaktadır. Bölgeye her türlü malın girmesi, kanunla veya kurul kararı ile yasaklanan kamu menfaatine ve güvenliğine aykırı olanlar dışında serbesttir. Bu malların taşınma, yükleme-boşaltma, işleme, imalat ve ambalajlanma faaliyetleri serbestçe yürütülür (İncekara, 1986; 39).

3.2.5.2. Arjantin'de Serbest Bölgeler

Birçok Güney Amerika ülkesine doğrudan deniz nakliyatı yapılabildiği için, üçüncü ülkelerle olan ticaretin kolaylaştırılmasını amaçlayan serbest bölgelerden pek fazla yararlanılmamaktadır. Bu itibarıyla serbest ticaret bölgeleri, serbest limanlar ve serbest çevreler öncelikle bulundukları şehirlerin hinterlandına hizmet ederler ve daha az ölçüde de bilhassa nehir taşımacılığı ile ulaşılabilen komşu ülkeler ile yapılan ticareti kolaylaştırırlar. Aynı sebeple, Güney Amerika'daki en önemli transit bölgeleri Bolivya ve Paraguay'a üçüncü ülkelerden yapılan nakliyatın yoğun olduğu bölgelerdir. Arjantin hem Bolivya hem de Paraguay'a Atlantik nakliyat yollarına açılan transit bölgeler sağlar. Arjantin limanlarından Bolivya'ya mallar ya doğrudan karayolları ve demiryolları ile nakledilir veya nehir taşımacılığından da istifade edilir. Paraguay'ın uluslararası ticaret için en önemli imkanı Paraguay-Parana nehir nakliyat yoludur, bu sistem Paraguay'ın önemli şehirlerini doğrudan Arjantin limanlarına bağlar. Nehir taşımacılığına ek olarak hem karayolları hem de demiryolları ile nakliyat da mümkündür (Güner, 1995; 131).

Bölgede kullanılacak mallar, makine ve teçhizat bütün gümrük resimleri, ithal vergileri ve liman harçlarından muaf tutulur. Ancak ithalat kotalara bağlanmıştır. Serbest çevreden ülkeye sokulan mallar ise daha önce alınmayan bütün vergi, gümrük ve harçlara tabi tutulur (Güner, 1995; 132).

Bölgedeki faaliyetler üzerinde olağanüstü kısıtlama veya kontroller mevcut değildir. Serbest çevre bölgesi Tierra del Fuego valisi tarafından yönetilir (İskenderun TSO, 166-168).

3.2.5.3. Bahama’da Serbest Bölgeler

Tüketim malzemeleri dışında kalan veya serbest bölge içinde kullanılmak amacı ile ya da serbest bölge içinde kullanılmak amacı ile ya da Re-export amacı ile getirilen yabancı menşeli mallar Liman Yönetiminden ruhsat almış bulunan iş sahipleri tarafından gümrük resimleri, çeşitli vergiler ve harçlardan muaf bir şekilde ithal edilir. Bu mallar freeport’dan çıkarılıp Bahama adalarının başka yerlerine gönderildikleri takdirde gümrüklerinin ödenmesi zorunludur. Ancak serbest ticaret bölgesinden ihraç edilen mallardan gümrük ve vergi alınmaz. Tüketim malzemeleri ise kişisel kullanım için ithal edilen veya ithal edildikten sonra satılmak veya hediye edilmek suretiyle elden çıkarılan mallar olup bunlar gümrük vergilerine tabiidir. Bu malları getirenlerin serbest bölgede ikamet etmeleri gümrük muafiyeti sağlamaz. Freeport’a serbest olarak sokulabilecek mallar inşaat malzemeleri ile serbest bölgedeki inşaatlar ve faaliyetler için gerekli olan makine, teçhizat ve taşıt araçlarıdır. Bunlara ek olarak büyük Bahama Liman Yönetiminden ruhsatı olanlar depolama, üretim ve Re-export amaçları için ihtiyaç duyulan malları serbestçe sokabilirler (Güner, 1995; 132).

Serbest ticaret bölgesi içinde üretim faaliyeti göstereceklerin Büyük Bahama Liman Yönetiminden ruhsat almaları gereklidir. Birkaç istisna dışında Bahama Adaları kanunlarına göre yasal sayılan bütün faaliyetlerin serbest bölgede yapılmasına izin verilir. Özellikle izin verilen faaliyetler arasında depolama, üretim, imalat, sergileme, tamir, gemi yapımı, kereste imalatı, mühendislik, müteahhitlik, yükleme ve boşaltmacılık gibi işlemler yer alır (Güner, 1995; 132).

3.2.5.4. Bermuda’da Serbest Bölgeler

Serbest ticaret bölgesinin kuruluşu 1956 yılında çıkarılan İrlanda Adası Freeport Kanunu ile olmuştur. Tüketim malzemeleri dışında kalan bütün serbest bölgesine her türlü gümrük ve vergiden muaf olarak ithal edilebilir. Bölgede imalat, işleme, montaj, paketleme, ambalajlama ve depolama gibi faaliyetlerin tümü ile koloni dışına ihraç edilen mallar vergilerden ve gümrüklerden muaf tutulmaktadır. Serbest ticaret bölgesine gümrüksüz olarak ithal edilen mallar Bermuda sınırları içinde kullanıldığı takdirde gümrüğe tabii hale gelirler (Güner, 1995; 133).

Serbest ticaret bölgesine getirilen tüketim malzemelerinden gümrük resimleri ve vergileri alınır. Bu tüketim malzemeleri perakende satış veya Freeport’da tüketim amacı ile getirilen yiyecekler, alkollü ve alkolsüz içkiler, sigara ve tütün gibi maddeleri kapsamaktadır (Güner, 1995; 133).

3.2.5.5. Brezilya’da Serbest Bölgeler

Brezilya’nın Manaus’da bir serbest limanı ve Belem, Corumba, Manaus, Paranagua, Porto Velho ve Santos’da bulunan altı transit bölgesi vardır.

Serbest limana getirilen mallar için müsaade edilen işlemler arasında depolama, muhafaza ve imalat faaliyetleri bulunmaktadır. Ayrıca montaj ve işleme faaliyetlerine de müsaade edilmektedir. Bu amaçla getirilen yatırım malları ile diğer malzeme ve teçhizat bütün gümrük harçlar ve ithalat vergilerinden muaftır. Serbest liman bölgesinde üretilerek paketlenen ve ambalajlanan bütün malların üstünde Zona Franca de Manaus-Brasil (Manaus Serbest Limanı-Brezilya) ibaresinin bulunması zorunludur. Brezilya kanunları ile müsaade edilen bütün ticari faaliyetler, perakende satışlar da dahil olmak üzere, Manaus serbest liman alanında serbestçe yapılabilir (Güner, 1995; 134).

3.3. Serbest Bölge Uygulamasının Kurumsal Boyutu

Serbest bölge uygulamalarına geçmişten bu yana bakıldığında; ilk başlarda ticarete sağlanan kolaylıklar dikkat çekmekle birlikte, işin organizasyon yapısına bakıldığında, serbest bölgenin ortaya çıkışında bazı aşamaların söz konusu olduğu görülmektedir.

Kuruluş aşamasında, serbest bölgenin altyapı ve örgütlenmesi gerçekleştirilir.

İkinci aşama, genişleme aşamasıdır; bu aşamada yabancı sermaye yatırımları devam ederken yabancı yatırımcı sayısı da artarak doluluk en üst düzeye çıkar.

Üçüncü aşamada, yabancı sermaye akımı yavaşlayarak ve olgunlaşma aşaması başlar. Bu süreçte, serbest bölge üretiminin ülke ekonomisi ile bağlantıları güçlenmektedir.

Dördüncü ve son aşamada ise, yerleşme gündeme gelir. Bu aşamada yabancı sermayeli şirketler yatırımlarını devretmeye başlar, kuruluşlar zaman içerisinde yerli sermayenin eline geçmeye başlayacaktır (Muzhdabayeva, 2006; 26).

Dünyadaki serbest bölgelerin büyük bir bölümü genel amaçlı serbest bölgelerdir.

Amerika Birleşik Devletleri’nin farklı bölgelerinde 213 adet genel amaçlı serbest bölge bulunmaktadır. Ancak zaman içerisinde, Tayvan, Kore, ABD gibi ülkelerde görülen başarılı serbest bölgeler, klasik serbest bölge anlayışından çıkarak ihtisaslaşmış ve yüksek katma değer yaratan ürünlerin gelişmiş teknoloji ile üretildiği teknoparklara dönüşmüştür. Dünya Serbest Bölgeleri Birliği’nin (WEBZA) verilerine göre, dünyada gelişmiş ve gelişmekte olan 105 ülkede 882 adet serbest bölge bulunmaktadır. Bu sayıya cep serbest bölgelerin eklenmesiyle bu sayı 1350’ye ulaşmıştır (Muzhdabayeva, 2006; 32).

4. TÜRKİYEDE SERBEST BÖLGE

Türkiye’de serbest bölge çalışmaları geçmişe dayansa bile 1980’lerden sonra hayata geçirilmiştir. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi olarak iki ana kategoriden yola çıkarak serbest bölge çalışmaları günümüz uygulama modeline kavuşmuştur. Özellikle Cumhuriyet döneminde bölgelerde uygulanmayan kanunlar: Serbest bölge çalışmalarının daha sağlıklı ve rahat bir şekilde gelişimini sağlamak için önemlidir. Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, Belediye Kanunu, Pasaport Kanunu, Yabancıların Türkiye’de Seyahat ve İkametleri Hakkında Kanun, Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Devlet İhale Kanunu Serbest Bölgelerde uygulanmayan başlıca kanunlardır. Ayrıca Serbest Bölge Özel Hesabı kuruluşun mali süreçlerine kaynaklık edecek fon niteliğinde gelir kalemlerinin biriktiği bir hesap olarak kullanılmaktadır. Türkiye’de Serbest Bölgelerin kurulmasında uyulması gereken standartların belirlendiği kuruluş stratejileri başlığında da sürecin ülke genelinin hangi stratejik öneme sahip olduğu üzerinde durulmuştur. Son olarak faaliyet gösteren bölgeler ve istihdam rakamları üzerinde durulmuştur.

4.1. Türkiye’de Serbest Bölgelerin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de serbest bölge faaliyetleri tarihsel olarak iki kategoride incelenebilir: Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet dönemi.

4.1.1. Osmanlı Dönemi

Ülkemizde, serbest bölgeye ilişkin çalışmaların uzun bir geçmişi sözkonusudur. Osmanlı gümrük vergi sisteminde, 1850 yılından sonra yapılan değişiklikler ithalatta gümrük vergi ve resimlerinin çok üzerinde pahalılığa yol açmış (Bağrıaçık, 1997; 30), bu nedenle yapılan değişiklikler amacına ulaşmayarak bölgenin kurulması mümkün olmamıştır.

4.2.1. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyet dönemi serbest bölgeleri; 1920-1929, 1930-1950, 1950-1980 sonrası şeklinde raporlar, planlar ve kanun başlıkları bakımından aşağıdaki tabloda ki veriler ışığında değerlendirebiliriz.

Tablo 2. 1920-1980 Dönemi Arası Serbest Bölgelerle ilgili çalışmalar

1920-1929 Dönemi	1930-1950 Dönemi	1950-1980 Dönemi	1980 Sonrası Dönem
İstanbul Ticaret ve Sanayi Odasının Raporları	Şakir Kesebir Planı	1953 Serbest Bölge Kanunu	3.11.1983 tarihli resmi gazete de yayınlanan 151 sayılı KHK ile serbest bölgeler teşkilatı başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak kurulmuştur.
1927 Tarihli Serbest Mıntıka Hakkında Kanun	Şark Halı ve Kilimleriyle Benzerleri ve Hayvan Postları için Kurulacak Serbest Yer Hakkında Kanun	1956 Tarihli Serbest Bölge Nizamnamesi	83/7285 sayılı bakanlar kurulu kararı ile 12.11.1983 tarihli Resmi Gazetede Antalya ile Mersin limanları ilk serbest bölge olarak belirlenmiştir.
Mehmet Ali Nafset'in Raporu		İskenderun'da Serbest Bölge Kurulması Girişimi	7.5.1985 tarihli resmi gazete de Serbest Bölge Müdürlüklerinin Kuruluş Görev, Yetki ve Çalışma Esaslarına ilişkin 16.8.1985 tarih ve 85/9801 sayılı bakanlar kurulu kararı yayınlanmıştır.
Ford Motor Company Uygulaması		Tuzlada Serbest Bölge Kurulması Girişimi	Serbest bölgeler genel müdürlüğü 1991 yılında 436 sayılı KHK ile Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bağlanmıştır.
		Kıbrıs Türk Federe Devleti Serbest Liman ve Bölge Yasası	1994 yılında 4095 sayılı kanun ile Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı ayrı teşkilatlar olarak yeniden oluşturulmuş. Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü Dış Ticaret Müsteşarlığının bünyesinde kalmıştır.

4.2. Serbest Bölgelerde Uygulanmayan Kanunlar

4.2.2. 6224 Sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu

Bir yabancı firma 6224 sayılı Kanuna göre Türkiye’de faaliyette bulunurken de aynı zamanda serbest bölge için Faaliyet Ruhsatı alabilir, keza Türkiye’deki bir firma ile yabancı bir firmanın müşterek bir şirket kurmasından sonra meydana getirilen bu yeni şirket nam ve hesabına da serbest bölgede faaliyette bulunmak mümkündür. 6224 sayılı Yabancı Serbest Sermayeyi teşvik kanun’un, serbest bölgelerde uygulanmasına gidilmesi, yabancı sermayedarların yurt içine yatırımda ve dolayısıyla faaliyette bulunmalarına imkan verilmesi düşünülmüştür (Güner, 1995; 174).

6224 sayılı Yabancı Serbest Sermayeyi Teşvik Kanunu, 17.06.2003 tarih ve 25141 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4875 sayılı Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu ile yürürlükten kaldırılmıştır.

4.2.2. 1580 Sayılı Belediye Kanunu (15 Maddesinin 5, 22, 25, 32, 42 Bentleri Hariç)

Türkiye’de kurulan bir serbest bölgede, o bölgenin bulunduğu yerin belediyesinin mümkün mertebe müdahalesini azaltmak ve bölgenin yönetim ve denetimi 16.8.1985 tarihli ve 85/9801 sayılı Bakanlar kurulu kararı uyarınca bölge müdürlüğünce yürütülmek esas alınmıştır. Ancak, bir takım hizmetlerin de serbest bölgelerde yapılması söz konusu olabilmektedir ki, bunların ilgili belediyece yapılması serbest bölgelerdeki kullanıcıların daha yararına uygun düşmektedir. Bu sebeple 15. Maddenin hükümlerinden uygulanmasında fayda görülen bendler 5, 22, 25, 32, 42 ‘dir (Güner, 1995; 172).

Belediyeler sorumlu oldukları sınırlar içinde halkın müşterek ve medeni ihtiyaçlarını düzenlemek ve karşılamaktadırlar. Serbest bölge uygulamalarının gerçekleştirildiği kentlerde ise bazı hizmetlerin belediyelerin sorumluluğunda olması bölge kullanıcılarına yarar sağlamaktadır. Dolayısıyla belediye kanunun 15. Maddesinin 5,22,25,32 ve 42. Bendleri hariç diğer kısımları serbest bölgelerde uygulanmamaktadır.

15. maddenin 5 bendinde, ölenleri muayene etmek ve gömülmesine dair sair işleri yapmak serbest bölgenin bulunduğu yerin belediyesine bırakılmıştır.

15. maddenin 22 bendi hükmüne göre yangın vuku’unu önleyici tedbirlerin alınması, bina ve tesislerin yangın tehlikesine karşı sigortalarının yapılması her ne kadar serbest bölge işleticilerinin yetki ve görevleri ise de, serbest bölgede oluşan bir yangına karşı o bölgenin bulunduğu yer belediyesinin itfaiyesinin seyirci kalmaması ve itfaiye hizmetlerinin verilmesi ilgili hükme göre sağlanmıştır (Güner, 1995; 172).

İlgili maddeye göre bölgede meydana gelen yangınlarda öncelikli sorumluluk bölge işleticiliğinde olmakla beraber belediyenin yangına karşı sorumluluğu bulunmaktadır. Dolayısıyla yangına müdahalede belediyenin de müdahalesi söz konusudur.

15. maddenin 25, 32 ve 47. Bendleri ile serbest bölgelerdeki su ve kanalizasyon hizmetlerinin, o bölgenin bulunduğu yer belediyesince verilebilmesi imkanı dahiline sokulmuştur (Güner, 1995; 172).

Alt yapı hizmet kalemlerinden olan su ve kanalizasyon hizmetleri bölgenin sınırları içinde bulunduğu belediyeye aittir.

13.07.2005 tarih ve 25874 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu yayım tarihinde yürürlüğe girerek 1580 sayılı Belediye Kanunu’nun yerine kabul edilmiştir.

4.2.3. 5682 Sayılı Pasaport Kanunu

Kanun’un 12. Maddesinde, serbest bölgeler için 5682 sayılı pasaport kanunu

hükümlerinin uygulanmaması öngörülmüştür. Ticari ve sınai faaliyetlerin yürütüldüğü serbest bölgelere giriş ve çıkışların mümkün mertebe formalite ve fuzuli işlemlerden uzak ve giren çıkanlar üzerinde yeterli bir kontrolü sağlayan bu usulün uygulanması tercih edilerek, Pasaport Kanunu hükümlerine göre giriş çıkışlarda pasaport kullanılmasına gidilmemiştir. Burada, Türkiye'den serbest bölgeye geçiş, yurt dışına bir çıkış gibi ele alınmamıştır. Sadece kaçakçılığa meydan vermeyecek şekilde gerekli önlemlerin giriş çıkışlarda alınması öngörülmüştür (Güner, 1995; 173).

4.2.4. 5683 Sayılı Yabancıların Türkiye'de Seyahat Ve İkametleri Hakkında Kanun

Bu kanun hükümlerinin serbest bölgelerde uygulanmamasının öngörülmesiyle, serbest bölgelerin turistik ve ikamete müsait yerler olarak tesis edilmesi hallerinde, engelleyici kanuni hükümlerin bulunmaması gözetilmiştir. Fakat halihazırda Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğinin 19. Maddesinde de belirtildiği gibi bölgede ikamet yasaktır (Güner, 1995; 173).

4.2.5. 1050 Sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu İle 832 Sayılı Sayıştay Kanunu

Her iki kanunda kamu harcamalarının denetimini düzenleyen kanun olup, serbest bölgelerde uygulanması tercih edilmiştir. Kanun koyucu serbest bölgeleri tesis ve geliştirme fonunun denetimini başbakanlık yüksek denetleme kuruluna bırakmıştır. 9.4.1987 tarihinde yürürlüğe giren 3346 sayılı kanunun 12. Maddesi hükmüyle, kanunla kurulmuş bulunan bütün fonların TBMM'nin denetimine tabi tutulması öngörülmüştür. Böylece serbest bölgeleri tesis ve geliştirme fonu hem yüksek denetleme kurulunun hem de TBMM'nin olmak üzere ikili bir denetime tabi tutulmuştur. Fakat her iki denetimde de 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye kanunu ile 832 sayılı Sayıştay kanununun uygulanması söz konusu değildir (Güner, 1995; 174).

24.12.2003 tarih ve 23326 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 1050 sayılı yasa 01.01.2005 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmış olup, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu yürürlüğe girmiştir.

4.2.6. 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu

Serbest bölgeleri tesis ve geliştirme fonundan harcama yapılmak suretiyle gidilen ihalelerde, her ne kadar 2886 sayılı Devlet İhale Kanununun uygulanması öngörülmüşse de, bu kanunun birinci maddesi hükmüne istinaden 27.6.1984 tarih ve 84/8277 sayılı bakanlar kurulu kararı ile yürürlüğe konulan fonlar ihale yönetmeliğine göre, fon harcamalarını gerektiren ihalelerde, bu yönetmelik hükümlerine göre hareket edilmesi kaçınılmaz olmaktadır. Genellikle

pazarlık yoluyla ihale usulü, en çok tercih edilen ihale şekli olmaktadır (Güner, 1995; 174).

4.3. Serbest Bölgeler Özel Hesabı

Serbest bölgede faaliyet gösteren kullanıcıların yaptıkları bazı işlemler dolayısıyla, yapması gereken ödemeler; Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonuna yapılırken daha sonra bu fon hesabı Özel Hesap olarak değiştirilmiştir (Dölek, 2013; 83).

Özel Hesap, serbest bölgelerde faaliyet gösteren kullanıcıların yaptıkları ödemelerle serbest bölgeleri kalkındırma ve gelişimini sağlamak için mali alt yapı oluşturmayı amaçlamaktadır.

Özel Hesabın yasal dayanağı, Serbest Bölgeler Kanunu ve Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğidir. Bu konuda 22.04.2010 tarihinde yayımlanan 27560 sayılı Resmi Gazete’de önemli bir değişiklik yapılmıştır (Dölek, 2013; 83).

İlgili düzenlemeye göre, özel hesap gelirleri için Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı), Serbest Bölgeler Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası nezdinde, Türk Lirası, ABD doları veya diğer dövizler cinsinden Serbest Bölgeler Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü ve her serbest bölge müdürlüğü adına ana hesaplar açılmıştır. Bölgede banka bulunmaması halinde, kamu bankaları öncelikli olmak üzere, bölgeye en yakın mahalde bulunan bankalarda, Türk Lirası, ABD Doları veya diğer dövizler cinsinden her gelir kalemi için Özel Hesaba ait tali ve gerektiği takdirde geçici hesaplar açtırılmıştır. (Dölek, 2013; 84).

4.4. Türkiye’de Serbest Bölgelerin Kuruluş Stratejileri

Türkiye’de, dışa açılma politikaları ile liberal dış ticaret politikalarının devreye girmeye başladığı 1980’li yıllarda, ihracat için yatırım ve üretimi arttırmak, yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak, ekonominin girdi ihtiyacını ucuz ve düzenli bir şekilde temin etmek, dış finansman ve ticaret imkanlarından daha fazla yararlanmak amacıyla hazırlanan 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu 15 Haziran 1985 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 3218 Sayılı Kanunun yayımından sonra devlet tarafından fizibilite çalışmaları başlatılarak ilk olarak Mersin ve Antalya’da birer serbest bölge kurulması kararlaştırılmıştır (Alacaklıoğlu, 1998; 4)

Serbest bölgelerin kurulma stratejilerini yönlendiren saikler birden fazla olabilir. Ekonomik gelişme, bu gelişmeye paralel ekonomi politikaları, siyasi durum, uluslararası ekonomi gibi sayabileceğimiz etkenleri sıralayabiliriz. İhracat yatırımını ve üretimini arttırmak, yabancı sermayeyi ülke ekonomisine kazandırmak, teknolojik yatırımların artışını sağlamak, ucuz ekonomik girdi sağlayabilme ve bunun sürekliliğini sağlayabilmek, yabancıların finansman

olanaklarını ülkemize kazandırmak ve dış ticaret yoğunluğunu daha da arttırmak gibi stratejik amaçları hayata geçirmek için 3218 sayılı kanun hazırlanmıştır. Kanunda serbest bölgelerin kurulma şartları, kullanıcı firmaların yasal sorumlulukları gibi bölgelerin kuruluş süreçleri ve faaliyetleri ile ilgili detaylı düzenlemeler mevcuttur. Kanunun yayımlanmasından sonra bölgelerin fizibilite çalışmaları başlamış ve ilk olarak Mersin ve Antalya'da uygun görülen yerlerde bölge faaliyetleri ile ilgili ilk adımlar atılmıştır.

Yeni bir serbest bölge kurulurken göz önüne alınan başlıca kriterler şunlardır (Çabuk; 2007;51):

- a. Serbest bölgenin; ülkeye, bulunduğu yöre ekonomisine, üretime ve istihdama, sağlayacağı katkı,
- b. Serbest bölge arazisinin, karayolu, liman, havalimanı ve demiryoluna yakınlığı,
- c. Serbest bölge kurulacak yörenin sanayi ve ticari faaliyetler yönünden durumu,
- d. Serbest bölge hinterlandının büyüklüğü,
- e. Serbest bölge arazisinin iletişim, enerji, elektrik, su gibi imkanları,
- f. Serbest bölge arazisinin hangi amaçla kullanılacağı ve mülkiyet durumu
- g. Serbest bölgede yapılacak faaliyetlerin çevre kirliliğine sebebiyet verip vermeyeceği,
- h. Serbest bölge arazisinin fiziki durumu,
- i. Serbest bölgenin alt ve üst yapısı için yapılacak harcamaların miktarı ve ne şekilde finanse edileceği,
- j. Serbest bölgenin alt ve üst yapısının tamamlanması için gereken zaman,
- k. Serbest bölgeyi kurup işletecek yatırımcı olup olmadığı,
- l. Faaliyet gösteren serbest bölgelerle rekabet oluşturup oluşturmayacağı hususu.

4.5. Türkiye’de Kurulmuş Serbest Bölgeler

Serbest bölgelerin kurulması ve işletilmesi, Türkiye’de işlerlik kazanan Yap-İşlet-Devret modeli çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Buna göre; 3218 sayılı kanunun ilk uygulamaları olan Antalya ve Mersin Serbest Bölgelerinin arazisi ve altyapı finansmanı devlet tarafından sağlanırken, üstyapı finansmanın da özel sektör tarafından karşılanması benimsenmiştir. Uygulamada; Ege, İstanbul Atatürk Havalimanı, Trabzon ve Adana-Yumurtalık Serbest Bölgelerinin hem altyapısı ve hem de üstyapısı özel sektör tarafından yapılmaktadır. İstanbul-Trakya Serbest Bölgesi, Avrupa Serbest Bölgesi ve Kayseri Serbest Bölgesi örneklerinde olduğu gibi, model daha da ileriye götürülerek, bölge arazisinin de özel sektör tarafından sağlandığı uygulamalar da bulunmaktadır. Özetle, serbest bölgelerin kurulması ve/veya işletilmesi Bakanlar Kurulu kararına bağlı olarak tesis edilen özel sektör mensubu işletici veya kurucu-işletici şirketler tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu şirketlerden; Ege, Trabzon Serbest

Bölgelerini kurup işletenler, aynı zamanda yabancı sermayeli kuruluşlardır. Bu şirketlerin yabancı sermaye payları sırasıyla; %96.4 ve %94'tür (Güner, 1995; 211).

Ülkemizde, serbest bölge kuruluşunda üç farklı model uygulandığı görülmektedir;

Birinci modelde serbest bölgeler, altyapısı devlet tarafından yapılmış kamu arazisi üzerine kurulmakta, üstyapı ise işletici ve kullanıcı yatırımcılar tarafından yapılmaktadır. Bu modele örnek Mersin ve Antalya serbest bölgeleri gösterilebilir (Toroslu, 2000;69).

İkinci modelde serbest bölgeler kamu arazisi üzerine kurulmakta fakat altyapı harcamaları bölge kurucu ve işletmecisi tarafından yapılmaktadır. Üstyapı harcamaları ise bölge kurucu ve işletmecisi ile kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modele Ege ve Trabzon serbest bölgeleri örnek olarak gösterilebilir (Toroslu, 2000;69).

Üçüncü modelde serbest bölgeler bölge kurucu ve işletmecisine (işleticisine) ait arazi üzerine kurularak, altyapı da bu şirket tarafından yapılmaktadır. Üstyapı ise bölge kurucu ve işletmecisi (işleticisi) ile kullanıcı şirketler tarafından yapılmaktadır. Bu modele örnek olarak İstanbul Endüstri ve Ticaret, Avrupa (Çorlu) ve Kayseri serbest bölgeleri gösterilebilir (Toroslu, 2000;69).

Tablo 3. Serbest Bölge İstihdam Rakamları

	BÖLGELER	İŞÇİ	BÜRO PERSONELİ	DİĞER	TOPLAM
1	Ege	15.732	3.385	517	19.634
2	Bursa	8.696	1.066	311	10.073
3	Mersin	6.371	1.012	692	8.075
4	Antalya	2.613	411	998	4.022
5	İstanbul Endüstri ve Ticaret	4.698	1.636	0	6.334
6	Kocaeli	1.450	95	35	1.580
7	TÜBİTAK-MAM Teknoloji	994	373	14	1.381
8	Avrupa	3.400	828	0	4.228
9	Kayseri	3.554	374	118	4.046
10	İzmir	1.338	404	297	2.039
11	İstanbul Trakya	1.761	560	28	2.349
12	İstanbul Atatürk Havalimanı	610	590	82	1.282
13	Adana Yumurtalık	918	109	240	1.267
14	Samsun	385	54	0	439
15	Gaziantep	91	40	5	136
16	Trabzon	0	0	49	49
17	Denizli	28	16	1	45
18	Rize	1	4	0	5
	TOPLAM	52.640	10.957	3.387	66.984

Türkiye’de faaliyette bulunan serbest bölgeler kullanıcılarına birçok yönden avantajlar sağlamaktadır (Uslugil, 2013; 48-49):

- Üretici kullanıcıların vergi avantajları; Üretim amaçlı Faaliyet Ruhsatına sahip kullanıcıların, ürettiği malların satışından elde ettikleri kazançları, Avrupa Birliği üyeliğinin

gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar, Gelir veya Kurumlar Vergisinden istisnadır.

Serbest bölgelerde üretilen ürünlerin FOB bedelinin en az %85'ini (Bakanlar Kurulu tarafından bu oran %50'ye kadar indirilebilir) yurt dışına ihraç eden kullanıcıların, istihdam ettikleri personel ücretleri gelir vergisinden müstesnadır.

Serbest bölge kullanıcıları, serbest bölgelerdeki üretimlerine ilişkin damga vergisi ve harçlardan da muaf tutulmaktadır.

- Orta ve Uzun Vadede Geleceği Planlayabilme İmkânı:
 - Hazır işyeri kiralayan kiracı-kullanıcı firmalar için 15 yıl,
 - Hazır işyeri kiralayan üretici-kiracı-kullanıcı firmalar için 20 yıl,
 - Kendi işyerini inşa eden yatırımcı-kullanıcı firmalar için 30 yıl,
 - Kendi işyerini inşa eden üretici-yatırımcı-kullanıcı firmalar için 45 yıl, süreli faaliyet ruhsatı düzenlenmektedir.
 - Bununla birlikte, yatırımcı kullanıcılara Hazinesinin özel mülkiyetinde bulunan arazi, arsa ve binalar kiralanabilir veya bunlar üzerinde 49 yıla kadar irtifak hakkı tesis edilme imkanı vardır.
- Kar Transferi İmkânı: Serbest bölge faaliyetlerinden elde edilen gelirler, herhangi bir izne tabi olmadan, yurt dışına serbestçe transfer edilebilmektedir.
- Ticaret Kolaylığı İmkânı: Yurt içinden serbest bölgeye satılan mallar ihracat rejimine, serbest bölgeden Türkiye'ye satılan mallar ise ithalat rejimine tabidir. Serbest bölge kullanıcıları Türkiye'den ihraç fiyatına (KDV'siz) mal ve hizmet satın alabilir.
Bununla birlikte, bölgelerde sarf malzemelerinin en kısa sürede teminini sağlayabilmek amacıyla değeri 5000.- Amerikan Doları veya karşılığı Türk Lirasını geçmeyen Türkiye mahreçli mallar, isteğe bağlı olarak ihracat işlemine tabi tutulmayabilir.
- Gümrük vergisinden bağışık Ticari Faaliyet İmkânı: Serbest bölgeye getirilen Türkiye veya Avrupa Birliği menşeli, ya da serbest dolaşımda bulunan malların, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisi ödenmez. Ayrıca Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülke menşeli malların, serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki üçüncü ülkelere gönderilmesi durumunda da gümrük vergisi ödenmez. Ancak serbest bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşımda olmayan üçüncü ülke menşeli mallar için Ortak Gümrük Tarifesi'nde belirtilen oran üzerinden gümrük vergisi ödenir.
- Eşitlik Prensibi: Serbest bölgede sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün yatırımcılar eşit olarak yararlanabilir.
- Zaman Kısıtlaması Bulunmaması: Mallar serbest bölgede süre sınırlaması olmaksızın kalabilir.

- Pazar İhtiyaçlarına ve Şartlarına Göre Serbestçe Belirlenecek Ticari Faaliyet İmkânı: Gümrük ve kambiyo mevzuatı kapsamında üretim yapan işletmelerin talepleri hariç olmak üzere, fiyat, kalite ve standartlarla ilgili olarak kamu kurum ve kuruluşlarına verilen yetkiler serbest bölgelerde uygulanmaz.
- Gerçekçi Bir Enflasyon Muhasebesi İmkânı: Serbest bölgelerdeki faaliyetlere ilişkin tüm ödemeler dövizle yapılır.
- Yerli ve Yabancı Tüm Pazarlara Erişim İmkânı: Serbest bölgelerden Türkiye'ye yönelik mal satışına ve serbest bölge ile diğer ülkeler arasında yapılacak ticarete, tüketim malları ve riskli mallar dışında, herhangi bir kısıtlama getirilmemiştir.
- Azaltılmış Bürokratik Prosedür ve Dinamik İşletme Yönetimi: Başvuru ve faaliyet süresince her türlü bürokrasi en aza indirilmiştir. Serbest bölgelerin işletilmesi özel sektör şirketlerince yapılmaktadır.
- Stratejik Avantaj: Serbest bölgeler, Avrupa Birliği ve Orta Doğu pazarlarının yakınında, Akdeniz, Ege ve Karadeniz'deki önemli limanlara, havaalanlarına, karayoluna, kültür, turizm ve eğlence merkezlerine yakın yerlerde kurulmuştur.
- Her Türlü Ticari ve Sınai Faaliyete Uygun ve Ucuz Altyapı İmkânı: Serbest bölgelerin altyapısı gelişmiş ülkelerdeki standartlara sahiptir.
- Tedarik Zinciri İmkânlarından Yararlanma İmkânı: Serbest bölgeler özellikle ihracata dönük üretim yapan firmalara, uluslararası piyasalardaki en uygun fiyatlarla kesintisiz tedarik imkanları sunmaktadır.

5. MERSİN SERBEST BÖLGESİ

Genel olarak 1980 yılına kadar Türkiye’de serbest bölgeler konusu pek ilgi görmemiştir. 24 Ocak 1980 Ekonomik İstikrar Tedbirleri ile dışa açılma ve ihracata yönelik sanayileşme stratejisi ile birlikte serbest bölgeler önem kazanmaya başlamıştır. İkinci iktisat kongresinin gündemine giren bu konu daha sonra İktisadi Araştırmalar Vakfı’nın Mersin seminerinde tartışılmış ve kamuoyuna sunulmuştur (Erdoğan, 1988;355).

Cumhurbaşkanının 1982 yılı Aralık ayında Uzakdoğu seyahatinden dönüşte, Türkiye’de serbest bölgeler kurulması hakkında yaptığı direktif niteliğindeki açıklaması, serbest bölgelerin kurulup kurulmaması, fayda ve sakıncaları etrafında odaklaşan tartışmalara son vermiştir. Böylece serbest bölgelerin gerektiği, nasıl yönetileceği ve nerelere kurulacağı gibi konuları gündeme getirmiştir (Erdoğan, 1988;355).

Mersin limanının serbest bölge olarak açılması çalışmalarına 1982 yılında başlanmıştır. DPT Müsteşarlığı tarafından, EUROMANN Liman ve Ulaştırma Sistemleri isimli Alman Firmasına, Mersin limanının Serbest Liman olarak açılması konusunda ön fizibilite etüdü yaptırılmıştır. Euromann firması ön fizibilite raporunu Ağustos 1983’te sunmuştur (Erdoğan, 1988;355).

Mersin Serbest Bölgesi’nin işletme yetkisi 06.08.1986 tarih ve 10877 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Mersin Serbest Bölge İşleticisi A.Ş. firmasına verilmiştir. MESBAŞ 1986 yılında Mersin Serbest Bölgesi’ni işletmek amacı ile kurulmuş olan bir anonim şirkettir. Halka açık statüde kurulan MESBAŞ’ın sermayesi 10.804.320.- TL’dir (Uslugil, 2013; 23).

5.1. Mersin Serbest Bölgesinin Tanıtımı

Mersin Serbest Bölgesi, 06.06.1985 tarih ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu gereğince, 836.000 metrekarelik alan üzerinde Türkiye’nin ilk serbest bölgesi olarak kurulmuş ve 03.01.1987’de faaliyete başlamıştır.

Mersin Serbest Bölgesi Doğu Akdeniz’in en önemli limanlarından biri olan Mersin Limanının yanında kurulmuştur.

Coğrafi konumu gereği; Türkiye’nin dış ticaret işlemlerinde önemli bir giriş/çıkış kapısı olarak, Orta-Doğu, Türk Cumhuriyetleri, Doğu ve Batı Avrupa, Rusya Federasyonu ve Kuzey Afrika ülkelerine yakın konumu ile önemli bir ticaret merkezi durumundadır.

Serbest bölge kullanıcıları denizyolu, karayolu, demiryolu ve havayolu bağlantılarını sorunsuz kullanabilmektedir.

Denizyolu: yaklaşık 30 düzenli gemi hattının uğrak yeri olan yıllık yaklaşık 30 milyon

ton kapasiteli Mersin Limanının imkanlarından yararlandığı gibi, kendi sınırları içerisinde yer alan serbest bölge rıhtımları sayesinde denizyolu ile bağlantılı ülkelerle ticaret yapılması mümkündür.

Karayolu: Mersin Serbest Bölgesi, uluslararası E-5 karayoluna bağlanan otoyolun çıkış kolu üzerindedir. Mersin'den; Doğu-Batı Avrupa ülkeleri, Orta Doğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve Rusya'ya karayolu ile mallar sorunsuzca gönderilebilmektedir.

Demiryolu: Mersin'den; Doğu-Batı Avrupa ve Ortadoğu ülkelere TCDD-Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi ve diğer özel demiryolu işletmecileri vasıtasıyla demiryolu hattı kullanılarak mal gönderilmesi mümkündür.

Havayolu: Serbest bölgeye 65 km uzaklıkta uluslararası Adana Şakirpaşa Havaalanı imkanlarından faydalanılmaktadır.

5.2. Mersin Serbest Bölgesi Ve İlgili Kurumlar

Mersin Serbest Bölge faaliyetleri T.C. Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) - Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından yönetilmektedir (<http://www.mesbas.com.tr/Mersin--Serbest-Bolgesi,60.html>).

5.2.1. Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı)

5.2.1.1. Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü

5.2.1.1.1. Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü

Serbest Bölge Müdürlüklerinin kuruluş, görev ve yetkileri 16.08.1985 tarih ve 85/9801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile düzenlenmiştir (Uslugil, 2013; 21-22):

- Serbest Bölgeler Mevzuatı doğrultusunda bölgeyi yönetmek,
- Bölge arazisinin kullanımı, yapı ve tesislerin projelendirilmesi, kurulması ve kullanılmasıyla ilgili bütün ruhsatları vermek ve denetlemek,
- "Serbest Bölgeleri Tesis ve Geliştirme Fonu" na yapılan ödemeleri tahsil etmek, fon hesabına yatırmak ve bu fondan Başbakanın veya yetkili kılacağı Devlet Bakanı- Başbakan Yardımcısı'nın onayı ile kesinleşen yıllık bütçeler çerçevesinde harcamalarda bulunmak,
- Bölgede gümrük, güvenlik, çalışma, sosyal güvenlik, liman, haberleşme ve sağlık hizmetleri gibi konularda kamuyu ilgilendiren görevlerin yerine getirilmesi için gerekli koordinasyonu temin etmek,
- Bölge işleticisiyle akdedilen İşletme Sözleşmesi ile bu İşletici ve Kullanıcılar, kamu ve özel kuruluşlar arasında yapılan sözleşmelerin hükümleri uyarınca yürütülen işleri gözetlemek ve denetlemek,
- Bölge İşleticisi tarafından Kullanıcılara verilen hizmetler ve kiralanan yerlerle ilgili olarak, hizmet, ücret ve kira tarifelerinin düzenlenmesini temin etmek,
- Giriş İzin Belgeleri vermek ve gerekli kontrolü sağlamak,
- İkamet veya Çalışma İzni verilmesiyle ilgili müracaatları kabul etmek,
- İtiraz ve şikâyetleri kabul etmek, anlaşmazlıkların uzlaşma yoluyla çözülmesini sağlamak, gerekirse ilgili mercilere intikal ettirmek,
- Bölgede faaliyette bulunmak amacıyla "Faaliyet Ruhsatı" almış bulunan gerçek ve tüzel kişilerin sicillerini tutmak ve bununla ilgili belgeleri vermek,
- Valilikçe ve diğer üst mercilerce talep edilecek her türlü bilgi ve belgeleri temin etmek, bölge faaliyetlerini değerlendirmek ve yıl içindeki faaliyetlerin sonuçlarını yıllık faaliyet ve hesap raporları halinde hazırlamak.

Bölge Müdürlüğü, Bölge Müdürü ile yeterli sayıda Şube Müdürü, Uzman, Uzman Yardımcısı ve diğer personelden oluşur.

5.2. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı)

5.2.1. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) Orta Akdeniz Bölge Müdürlüğü

5.2.1.1. Antrepo ve Serbest Bölgeler Şube Müdürlüğü

Antrepo ve Serbest Bölgeler Şube Müdürlüğü'nün Görevleri
(<http://ortaakdeniz.gtb.gov.tr/sube-mudurluklerimiz/antrepo-ve-serbest-bolgeler-sube-mudurlugu>) :

- Geçici depolama yerleri ve lojistik merkezlerinin açılıp işletilmesine, buralarda yapılacak değişikliklere ve bu yerlerin kapatılmasına ilişkin işlemlerle ilgili inceleme ve araştırma yaparak evrakı görüşleri ile birlikte Bakanlığa iletmek.
- Genel ve özel akaryakıt antrepoları dışındaki antrepoların Açma ve İşletme Yatırım İzni ile Antrepo Açma ve İşletme İznine ilişkin başvurularla, devir, genişletme, daraltma, kapatma ve benzeri işlemleri yürütmek.
- Gümrüksüz satış mağazaları ve depolarının açılması, işletilmesi, devri, kapatılması ve benzeri işlemlerle ilgili inceleme ve araştırma yaparak evrakı görüşleri ile birlikte Bakanlığa iletmek ve yerli üretim eşyasına ait katalogları onaylamak.
- Serbest Bölgelerde gümrük işlemlerinin yürütülmesi ve takibini yapmak.
- Geçici depolama yerleri, antrepo, gümrüksüz satış mağazaları ve depolar için açma ve işletme harçlarının takibini yapmak.
- Yetkilendirilmiş Gümrük Müşavirleri tarafından antrepolarla ilgili olarak Gümrük Müdürlüklerine verilen tespit raporlarının kabul edilmesi ile ilgili düzenlemeleri yapmak.
- Antrepoların mevzuatta öngörülen şartları taşıyıp taşımadıklarının belirli aralıklarla denetlenmesini ve yıllık sayımlarının takip edilmesini sağlamak.
- Gümrük Müdürlüklerince intikal ettirilen bir defaya mahsus geçici depolama yeri izin taleplerini karşılamak.
- Antrepolar, geçici depolama yerleri ve gümrüksüz satış mağazaları ve depoları ile ilgili olarak Gümrük Müdürlükleri tarafından uygulanan cezalara ilişkin itirazları incelemek ve sonuçlandırmak.
- Antrepoların uygun teknik cihazlarla izlenmesini sağlayacak çalışmaları yürütmek.
- Hudut kapıları, deniz ve havalimanlarında yerli yiyecek ve içecek satış yerleri açılıp işletilmesine izin verme işlemlerini yürütmek.
- Bölge Müdürü tarafından verilen benzeri görevleri yapmak.

5.2.3. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı (Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı)

5.2.3.1. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme (Ulaştırma ve Altyapı) Bakanlığı Mersin Liman Başkanlığı

10.08.1993 tarih ve 491 sayılı Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Denizcilik Müsteşarlığı Mersin Bölge Müdürlüğü; 26.09.2011 tarihli ve 655 SKHK' nin 01.11.2011 tarih ve 28102 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmesiyle Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığına bağlı Mersin Liman Başkanlığı adıyla teşkilatlanmıştır. Deniz ticaret filosunu ve gemi sanayini teşvik edici tedbirler almak, denizcilik endüstrisini deniz ve iç sular potansiyelinin geliştirilmesi ve işletilmesini sağlamak, denizcilikle ilgili talep ve ihtiyaçları tespit etmek ve karşılamak, denizlerde seyir, çevre, can ve mal güvenliğini sağlamak, deniz araçlarını teknik nitelik ve yeterlilikleri ile bunlarda çalışanların yeterlilik şartlarının belirlenmesi hususlarında temel prensip ve politikaları tespit etmek, gerekli araştırmaları yapmak, uluslar arası seviyede denizcilik ile ilgili hukuki, ekonomik, siyasi ve benzeri konularda ilgili kuruluşlarla koordineli çalışma yapmak gibi gerek milli gerekse milletlerarası seviyede çok yönlü sorumlulukları bulunmaktadır. (<http://mersinliman.udhb.gov.tr/>).

5.3. Mersin Serbest Bölgesi Tarafından Sunulan Hizmetler

Alım – Satım: Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir. Üretim: Üretilen malın yanı sıra, bu malın üretiminde kullanılan ham madde ve ara maddelerin alım-satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım-onarımı yapılabilir. Depolama: Kullanıcı veya kullanıcı olmayan diğer kişi veya kuruluşların malları depolanabilir. İşyeri Kiralama: Kullanıcılara hazır işyerleri kiraya verilebilir. Bankacılık – Sigortacılık Montaj / Demontaj: Yukarıda belirtilen malların montaj veya demontajı yapılabilir. Bakım / Onarım: Yukarıda belirtilen malların bakım-onarımı yapılabilir. Makine Parkı (<http://www.mesbas.com.tr/Faaliyet-Konular.8.html>).

5.4. Mersin Serbest Bölgesinin Yasal Durumu

Serbest Bölgeler Türk Kamu Yönetimi yapısı içinde tam olarak tanımlanmamış olmakla beraber, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti tarafından kuruluş, görev, yetki ve çalışma esasları kanunla belirlenmiştir.

Mersin Serbest Bölgesi olarak belirlenen uygulama alanında Merkezi Kamu Yönetimi örgütlenmesi temsilcilikleri onay ve denetleme makamı olarak görev yapmaktadırlar. Mersin Serbest Bölgede merkezi yönetimi temsilen bulunan kurumlar: Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) bünyesinde Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğüne bağlı Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü, Gümrük ve Ticaret Bakanlığına (Ticaret Bakanlığı) bağlı olarak Gümrük ve Ticaret Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) Orta Akdeniz Bölge Müdürlüğü Antrepo ve Serbest Bölgeler Şube Müdürlüğü, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme (Ulaştırma ve Altyapı) Bakanlığına bağlı olarak da Mersin Liman Başkanlığı bulunmaktadır.

5.5. Mersin Serbest Bölgesinin Ekonomik Değerlendirmesi

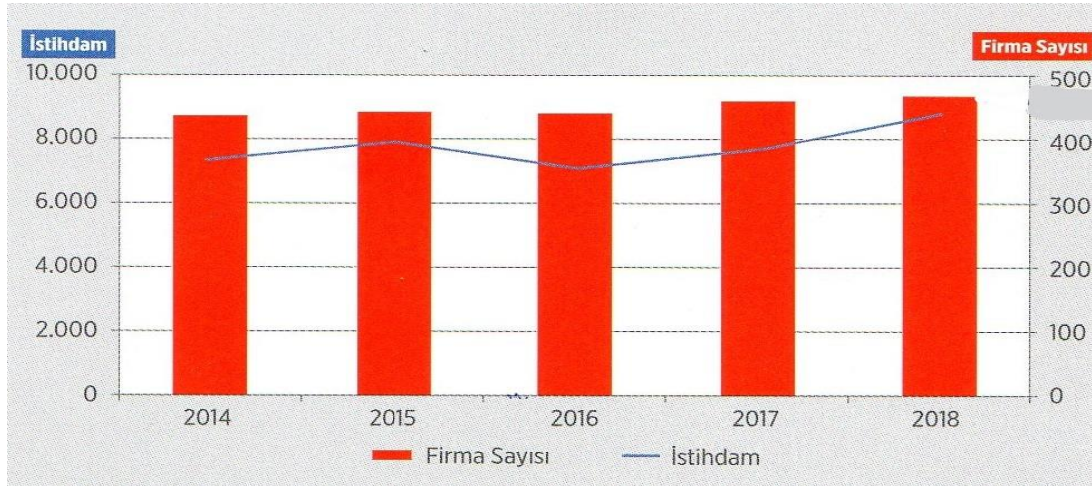
Mersin Serbest Bölgesinin kent ekonomisine olan katkılarını istihdam, liman, elektrik enerjisi ve su kullanımından doğan ekonomik katkı, Taşımacılık (Dahili 800 bin ton, uluslararası 1 milyon ton), Dolaylı hizmetlerden doğan ekonomik katkıları (Yakıt, bakım, onarım, 464 firmanın Mersinden aldığı Gümrük, Mali ve Hukuki danışmanlıklar), Serbest bölgede faaliyet gösteren 464 firmanın demirbaş malzemelerinin alımından doğan ekonomik katkılar olarak sıralayabiliriz.

5.5.1. Mevcut Ve Gelecekteki Gelişim Durumu

5.5.1.1. İstihdam

Serbest bölgeler kuruldukları ülkede işgücünde yeni istihdam olanakları yaratırlar. Burada önemli bir husus da serbest bölgenin türüdür. Serbest ticaret bölgelerinin kuruluş amaçlarında, istihdam oluşturma öncelikli değildir. Ancak serbest üretim bölgelerinde bu durum tam tersidir. Çünkü endüstriyel kuruluşlar önemli istihdam hacmi yaratabilirler. Nitekim işsizlik sorunu çeken gelişmekte olan ülkeler serbest ticaret bölgelerini tercih ederken, gelişmiş ülkeler dış ticareti kolaylaştırmak adına serbest üretim bölgelerini tercih ederler. (Erdoğan, 1985: 126).

Mersin Serbest Bölgesi'nde yaratılan istihdam, 2017'nin son dört ayında gözlenen azalış trendinden çıkarak 2018'in ilk ayına güçlü artışla girmiştir. Bölgede 2018 Ocak ayı sonu itibarıyla yaratılan istihdam; vasıflı işçi sayısındaki büyümenin etkisiyle geçen yılın aynı dönemine göre %13'lük artışla 8.696 kişiye ulaşmıştır (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 4).

Tablo 4. Mersin Serbest Bölgesindeki İstihdam Dağılımı 2018

Kaynak: www.mesbaş.com.tr

Tablo 5. Mersin Serbest Bölgesi İstihdam ve Firma Sayısı İstatistikleri

PERSONEL NİTELİĞİ	T.C.	YABANCI	TOPLAM
YÖNETİCİ	288	84	372
BÜRO PERSONELİ	508	32	540
VASIFLI İŞÇİ	2.875	80	2.955
VASIFSIZ İŞÇİ	3.944	131	4.075
DİĞER	911	17	928
TOPLAM	8.526	344	8.870

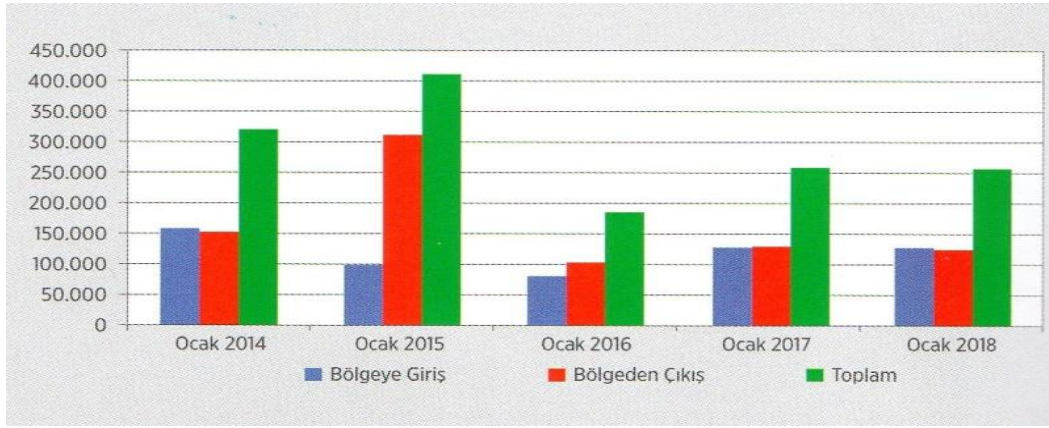
Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

5.5.1.2. Ticaret Hacmi

Bölgedeki yatırım harcamalarında 2017'nin son çeyreğinde gözlenen artış eğilimi, Ocak 2018'de yavaşlayarak devam etmiştir. 2018'in Ocak ayı sonu itibariyle yurtdışından bölgeye yapılan demirbaş ile Türkiye'den bölgeye yapılan sarf malzeme yatırımlarının etkisiyle geçen yılın aynı dönemine göre %18'lik artışla 1,9 milyon \$ seviyesine yükselmiştir (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 4).

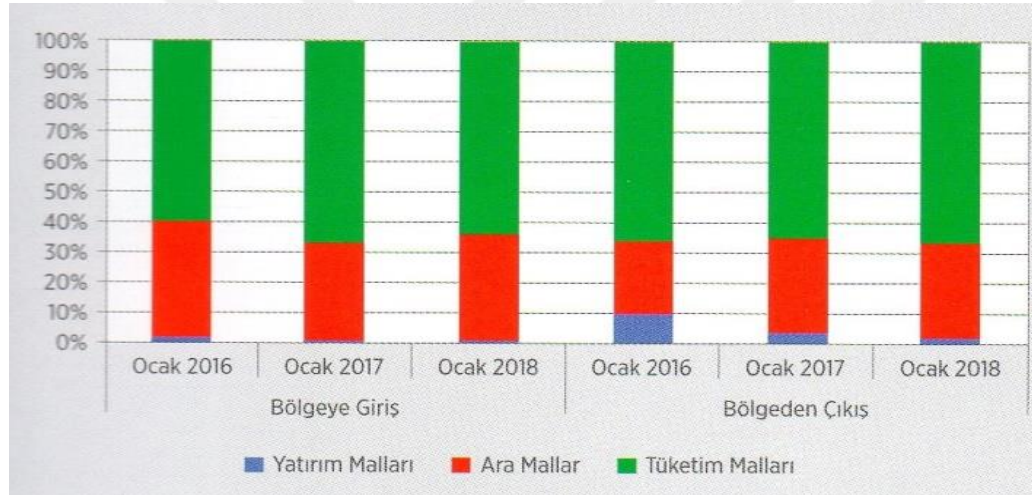
Bölgedeki ticaret hacminde ise; 2016'nın ilk ayında bölgeye girişlerden daha hızlı azalış kaydeden bölgeden çıkışların etkisiyle gözlenen sert düşüş, 2017'de yerini güçlü büyümeye bırakmış; 2018'in Ocak ayında ise geçen yıla göre durağan yapı gözlenmiştir. Söz konusu gelişmede tarım grubundaki daralma etkili olmuş; imalat sanayi grubunda bölgeye giriş ve bölgeden çıkışlardaki artış, toplam ticaret hacminin yukarı yönlü hareketlenmesinde yeterli olmamıştır (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 4).

Tablo 6. Mersin Serbest Bölgesi Ticaret Hacmi (1000 \$)

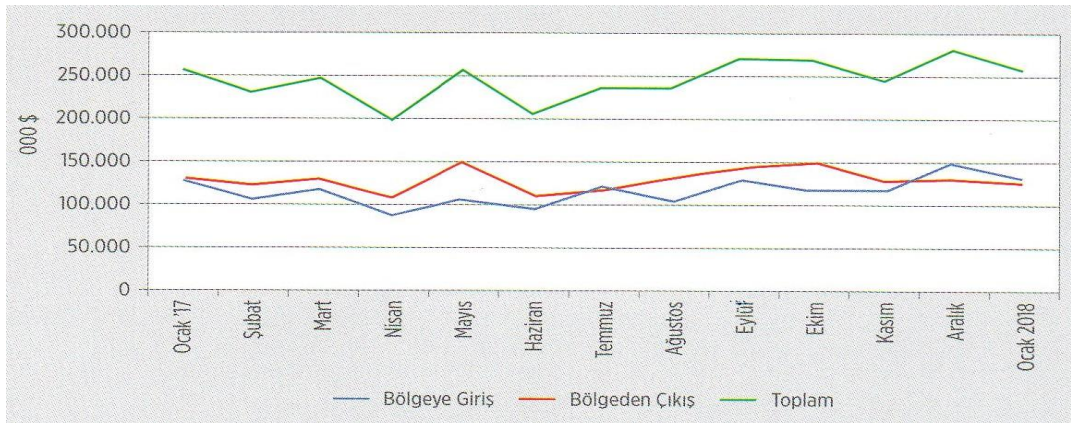
Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

Tablo 7. Geniş Ekonomik Gruplar Sınıflamasına Göre Mersin Serbest Bölge Ticareti

Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

Tablo 8. Mersin Serbest Bölgesi Aylık Ticaret Hacmi

Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

Yılın ilk ayında bölgeden Avrupa Birliği ülkelerine gerçekleştirilen ticaret hacminde geçen yılın Ocak ayına göre %10'luk artışa karşın; Yakın ve Orta Doğu Asya ülkelerinde yapılan ticaretin Ocak 2016'ya göre %28 daralması; toplam ticaret hacmi artışı üzerinde baskı oluşturmuştur. Bölgedeki ticari faaliyetlerde önemli olan başta Türkiye olmak üzere Kuzey Amerika ülkelerinde hem giriş hem de çıkışlar geçen yılın Ocak ayının üzerinde gözlemlenmiştir (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 5).

Tablo 9. Mersin Serbest Bölgesinde Ticaret Hacminin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı (1000 \$)

Ülke Grupları	Ocak 2018					
	Yurtdışından Bölgeye	Bölgeden Yurtdışına	Toplam	Değişim (%)		
				Ocak 2017-2018		
				Yurtdışından Bölgeye	Bölgeden Yurtdışına	Toplam
Avrupa	13.072	29.307	42.379	-%5	%59	%32
Avrupa Birliği	9.494	26.460	35.955	-%23	%59	%24
Diğer Avrupa Ülkeleri	3.577	2.847	6.424	%143	%62	%99
Afrika	3.710	2.032	5.742	%158	-%68	-%26
Kuzey Afrika	2.945	1.849	4.795	%156	-%71	-%36
Diğer Afrika Ülkeleri	765	183	947	%168	%580	%204
Amerika	56.372	6.031	62.404	%1	%241	%9
Kuzey Amerika	40.104	5.873	45.977	%25	%233	%36
Orta Amerika ve Karayipler	1.127	0	1.127	%342	-	%340
Güney Amerika	15.142	158	15.300	-%35	%451516	-%34
Asya	23.341	37.696	61.036	%11	-%30	-%18
Yakın ve Orta Doğu Asya Ülkeleri	10.524	34.391	44.915	-%1	-%33	-%28
Diğer Asya Ülkeleri	12.817	3.305	16.121	%23	%50	%27
Okyanusya ve Kutup Bölgeleri	0	307	307	-	-%48	-%90
Avustralya ve Yeni Zelanda	0	307	307	-	-%48	-%90
Diğer Okyanusya ve Kutup Bölgeleri Ülkeleri	0	0	0	-	-	-
Diğer Ülkeler	2.600	2.401	5.001	-%59	-%19	-%46
Türkiye	32.011	48.885	80.896	%21	%5	%11
Toplam	131.105	126.659	257.764	%3	-%3	%0,3

Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

Ocak 2018'de bölgedeki ticaret hacmi bölgeye girişi ve bölgeden çıkışı yapılan işlenmiş petrol ürünleri ve baklagiller ürün grupları ile bölgeye girişi yapılan kimya sanayi mamullerindeki azalışın etkisiyle bir önceki aya göre %8'lik azalışla 258 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 6).

2015 yılı %62,4'lük oran ile vatandaşın en güvendiği kurum olan Türk Silahlı Kuvvetleri, 2016 yılında polis teşkilatıyla birlikte %47,4 ile, en güvenilir ikinci kurum olmuştur. En az

güvenilen kurum ise %15,1 ile medyadır. Üniversiteler, Yükseköğretim Kurulu(YÖK) Ölçme Seçme ve Yerleştirme Merkezi(ÖSYM)'ye olan güvende neredeyse yarı yarıya olan düşüş ise dikkat çekicidir.

Tablo 10. Mersin Serbest Bölgesinde Ticaret Hacminin Sektörel Dağılımı

Sektörler	Ocak 2018			Değişim (%)		
				Ocak 2017 - 2018		
	Bölgeye Giriş	Bölgeden Çıkış	Toplam	Bölgeye Giriş	Bölgeden Çıkış	Toplam
Tarım Grubu	71.613	44.254	115.867	-%2	-%24	-%12
Bitkisel Ürünler	71.553	44.203	115.756	-%2	-%24	-%12
Hayvancılık Ürünleri	0	0	0	-	-	-
Su Ürünleri	0	3	3	-	-%53	-%87
Orman Ürünleri	60	48	108	-	%1312	%3095
Madencilik	405	215	619	-%21	-%68	-%48
Sanayi Grubu	59.088	82.190	141.278	%10	%15	%13
Tarıma Dayalı İşlenmiş Ürünler	16.188	22.715	38.903	%18	%17	%17
İşlenmiş Petrol Ürünleri	10.982	11.109	22.090	-%12	-%12	-%12
Sanayi Mamulleri	31.918	48.367	80.285	%17	%23	%20
Toplam	131.105	126.659	257.764	%3	-%3	%0,1

Kaynak: Mersin Ticaret ve Sanayi Odası Aylık Göstergeler 2018/01

Ocak 2018'de bölgedeki ticaret hacmi bölgeye girişi ve bölgeden çıkışı yapılan işlenmiş petrol ürünleri ve baklagiller ürün grupları ile bölgeye girişi yapılan kimya sanayi mamullerindeki azalışın etkisiyle bir önceki aya göre %8'lik azalışla 258 milyon \$ olarak gerçekleşmiştir (MTSO Aylık Göstergeler, 2018; 6).

5.6. Mersin Serbest Bölgesinin Gelişimine Katkı Sunacak Öneriler

Mersin Serbest Bölgesinin ileriye yönelik işlevinin ve gelirinin artması için Mevzuat, Vergilendirme, Mülkiyet Durumu, Faaliyet Alanı, Yeni Konteyner Limanı Projesi konularında iyileştirmeler yapılmalıdır.

5.6.1. Mevzuat

Serbest Bölge uygulamaları, temelde Ekonomi Bakanlığı (Ticaret Bakanlığı) mevzuat yapısına bağlı olarak yürütülmektedir. Gümrük ve Mali işlemleri de kapsayan bölge uygulamaları ilgili diğer mevzuata da tabii olup serbest bölgeler geniş bir hukuki sorumluluk taşımaktadır. Bu sebeple mevcut uygulamalarda yatırımcıların faaliyetlerinin geliştirilmesi ve

yeni yatırımcıların serbest bölgeye kazandırılması aşağıda yer alan konuların ilgili mevzuat da düzenlemesi bakımından önem arz etmektedir.

a) Serbest Bölgede işlem gören bazı mal cinslerine yasaklama getirilmiş ve hassas ürünler listesi oluşturulmuş. Mersin Serbest Bölgesinde ticareti yapılan bazı mallar için hassas ürün niteliği verilerek, yasaklama getirilmiş olup bu ürünlerin ticaretinin yapılmasına, üretime ara madde olarak girmesine müsaade verilmemektedir (Şeker, pirinç, madeni yağ, free shop ürünleri, et, tavuk vb.). Ticaretin globalleşmesi sonrasında uluslararası rekabetin artması, ticareti daha da zorlaştırmış olup serbest bölgelerde belirli ürünlere getirilen yasaklama kararı da ticareti daha çok daraltmıştır. Firmaların faaliyetlerinin arttırılması, dış ticaretin geliştirilmesi, istihdamın arttırılması ve ülkemize daha fazla döviz girdisi sağlanması için serbest bölgelerde yapılan ticarete mal kısıtlamalarının ve hassas ürün listesinin kaldırılması önem arz etmektedir.

b) Serbest bölgelerde, üretim yapan firma çalışanlarının ücretlerine gelir vergisi istisnası uygulanmakla birlikte fason üretim yapan firma çalışanlarının ücretlerine gelir vergisi istisnası uygulanmamaktadır. Aynı uygulamanın fason üretim yapan firma çalışanlarına uygulanması bu sektör faaliyetlerinin geliştirilmesini sağlayacaktır.

c) Serbest bölgede üretim yapan bir firmanın, yurt içinden ÖTV'ye tabii ara malı veya yarı mamül bir ürünü satın almak suretiyle üretimde kullanması ve üretilen nihai ürünü yurt dışına satması halinde, üretilen ürün içerisinde kullanılan ÖTV'ye tabi mal üzerindeki ÖTV'nin terkinini mümkün olamamaktadır. Bu konuda 18 Nisan 2015 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan Tebliğ ile yapılan düzenleme yurtiçinden ÖTV'li ürünün doğrudan yurt dışı edilmesi halinde tecil edilen verginin terkinine imkan sağlanmaktadır. Söz konusu ürün yurt dışından serbest bölgelere temin dildiğinde ÖTV'ye konu olmamaktadır. Bu konuda yapılması talep edilen düzenlemede, nihai ürünün girdisi olarak yurtiçinden serbest bölgelere temin edilen ÖTV'ye tabi mal ile üretilen nihai ürün yurt dışına satılıyor ise ÖTV ödenmemeli, yurt içine satılıyor ise ÖTV tahsil edilmelidir.

d) Yurtiçinde ihracat belgesi bulunmayan firmalardan serbest bölgelere alınan mallar için KDV uygulanmakta ve yurtiçinden serbest bölgelere alınan bazı mallar için fazladan KDV ödenmektedir. Serbest bölgelerde faaliyet gösteren firmaların KDV mükellefi olmamaları ve KDV mahsubunu yapamamalarında dolayı ciddi rakamlarda KDV ödemektedirler. Bu uygulama serbest bölge firmalarının maliyetlerini arttırmakta ve rekabet gücünü azaltmaktadır. Bu konuda mevzuat düzenlemesine ihtiyaç bulunmaktadır.

e) 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 2. Maddesinin 3. Fıkrasında “su, elektrik, gaz, ısıtma, soğutma ve benzeri şekillerdeki dağıtımlar da mal teslimidir” ifadesi yer almaktadır. Bir malın ihracat teslimi sayılabilmesi için yine aynı kanunun 12. Maddesinin 1. Fıkrasının (a)

bendinde “Teslim yurt dışındaki bir müşteriye veya bir serbest bölgedeki alıcıya yapılmalı” denilerek bu ürünlerin Serbest bölgeye tesliminin ihracat olduğu kabul edilmektedir. Telekomünikasyon hizmetleri de bu kapsamda yer aldığından, KDV için sağlanan istisna uygulama örneklenerek, Türkiye’den serbest bölgelere verilen telekomünikasyon hizmetlerinin de ÖİV’den istisna tutulması talep edilmektedir.

5.6.2. Vergilendirme

Serbest Bölgelerin kuruluşunda 3218 sayılı Yasa gereğince tüm faaliyetler gelir ve kurumlar vergisinden istisna iken 5084 sayılı Kanun ile Serbest Bölgeler Kanununun Geçici 3. maddesi değiştirilerek, serbest bölgelerde yapılan faaliyetlerden elde edilen kazançların gelir ve kurumlar vergisinden muaf olduğuna ilişkin hüküm 6/2/2004 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlükten kaldırılmıştır. Dolayısıyla bu tarihten itibaren serbest bölgelerde üretim konusu dışında faaliyet göstermek üzere ruhsat alanların bu faaliyetlerinden kaynaklanan kazançları vergi mevzuatının genel hükümleri çerçevesinde gelir ve kurumlar vergisine tabi olmuştur.

Uluslararası rekabet şartları ve diğer ülkelerde faaliyette bulunan serbest bölgelerle rekabet edilebilmesi için serbest bölge faaliyetlerinin tamamının gelir ve kurumlar vergisinden istisna tutulması önem arz etmektedir.

5.6.3. Mülkiyet Durumu

Mersin Serbest Bölge arazisi devlete aittir, ruhsat süresi sonunda yap-işlet-devret modeline uygun olarak bina devlete devredilmektedir. Bu uygulama katma değeri yüksek ürünlerin ve cazip yatırımların serbest bölgede yapılmasını engellemektedir.

Yürürlüğe giren 03.07.2003 tarih 4916 sayılı Kanun içeriğinde, 4706 sayılı Milli Emlak Kanunu’nda yapılan düzenleme ile arazisi Hazineye ait serbest bölgelerde tapuların üstyapı kullanıcılarına verilmesi mümkün hale gelmiştir. Ancak 285 Sıra No.lu Milli Emlak Genel Tebliğine istinaden; tapu verilmesine esas olacak değer tespitinde arazi ile beraber tüm maliyeti kullanıcı firma tarafından yapılan binanın değeri de hesap edilmektedir. Bu sebeple, ilgili mevzuata göre tapu verilmesinde yapılacak değer tespitinde, kullanıcı firmalara yapılan arazi tahsis tarihinden itibaren açık parsel kirası ödemekte olduğu, kullanıcı firma maliyetinde olmak üzere arazi üzerine üstyapı inşa edildiği, bu alan üzerinde yapılan ticari faaliyetlerden dolayı devlete maddi katkı sağlandığı hususları dikkate alınmalıdır. Ayrıca sınırları parselasyon sahası içerisine giren kıyı kenar çizgisi uygulamasının Mersin Serbest Bölgesinde uygulanmaması gerekmektedir.

5.6.4. Faaliyet Alanı

Mersin Serbest Bölgesi 1985 yılında 776.000 m² alan üzerine kurulmuştur. Altyapı yatırımlarının tamamlanması ile beraber Mersin Serbest Bölgesi 03 Ocak 1987 tarihinde resmen açılmıştır. Faaliyet ruhsatı verilmeye başlanan kullanıcı firmaların üstyapılarını yapmaya başlamaları ile beraber 1999 yılında bölge yatırım alanları %100 doluluğa ulaşmıştır.

Hızla yükselen bu gelişimin değerlendirmesi yapılarak ilâve alan ihtiyaçları için çalışmalara başlanılmıştır. Bu çalışmalarda esas alınan husus, ilâve alan olarak değerlendirilebilecek arazilerin mevcut serbest bölge alanına sınır komşusu durumunda bulunması olmuştur.

Serbest Bölge 1. Genişleme Alanı;

Mersin Serbest Bölgesi'nin batısında sınır komşusu durumundaki 10.030 m²'lik alan, Mersin Serbest Bölgesi'nin II. kısmı olarak kurulup-işletilmek üzere MESBAŞ tarafından 1995 yılında satın alınmıştır.

27.11.1995 tarih 95/7522 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile bu alanın Mersin Serbest Bölgesi sınırları içine alınması ve MESBAŞ tarafından kurulup-işletilmesi kabul edilmiştir.

Belirtilen alanda toplam 5.800 m²'lik kapalı alan oluşturularak altyapı ve üstyapı işlemleri tamamlanmış ve 25.06.1996 tarihinde resmen açılarak hizmet verilmeye başlanmıştır.

Mersin Serbest Bölgesi'nin bundan sonraki dönemlerde de gelişimini ve gerek ülke gerekse yöreye katkılarının devamını sağlayabilmesi için alan genişletme çalışmaları sürdürülmüştür.

Serbest Bölge 2. Genişleme Alanı;

Serbest Bölgenin kuzey-batısında hazineye ait 50 dönümlük alanın Mersin Serbest Bölgesi sınırları içerisine alınması 15.05.2006 tarih 2006/10456 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir. Bu karar sonrasında altyapı işlemleri tamamlanarak yatırımcı firmalara tahsis gerçekleşmiştir.

Serbest Bölge 3. Genişleme Alanı İhtiyacı;

Tüm alanların yatırım için tahsis edilmiş olması sebebiyle uzun yıllardan bu yana Mersin Serbest Bölgesine yapılan yatırım talepleri karşılanamamaktadır.

Serbest Bölgenin genişleme ihtimali olarak sınır komşusu durumunda yegâne alan, Mersin Serbest Bölgesi ile Toros Tarım Gübre fabrikası arasındaki 334 dönümlük arazidir. Bu alanın Serbest Bölge sınırlarına dâhil edilmesi konusunda uzun süreden bu yana arazinin sahibi Toros Gübre A.Ş. (TEKFEN Grubu) ile görüşmeler yapılmış ancak bir netice alınamamıştır.

Mersin Serbest Bölgesi'nin bundan sonraki dönemlerde de gelişimini ve gerek ülke gerekse yöreye katılarının devamını sağlayabilmesi için Mersin Serbest Bölgesi ile Toros Tarım Gübre fabrikası arasındaki 334 dönümlük alanın serbest bölge sınırları içerisinde alınması son

derece önem arz etmektedir.

Esasen, Mersin Serbest Bölgesinin ilk sınırlarının yayımlandığı 14 Mart 1985 tarih 18694 sayılı Resmi Gazetede 85/9200 sayılı Bakanlar Kurulu kararı eki olarak yer alan haritadan görüleceği üzere, belirtilen alan Mersin Serbest Bölgesinin II. aşamada genişleme alanı olarak işaretlenmiş idi.

Mersin Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan 1/100.000 Nazım İmar Planında bu alan, Mersin Serbest Bölgesi genişleme alanı olarak yer almıştır.

Bu meyanda 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 5. Maddesinde değişiklik yapılarak;

Bölgenin düzenlenme esasları

Madde 5- Serbest bölge ilan edilen yerlerde ihtiyaç duyulacak arazi ve tesisler Kamulaştırma Kanunu hükümlerine göre sağlanabilir.

Bakanlar Kurulu bu arazi ve tesislerin acele kamulaştırılmasını kararlaştırabilir. Arazi ve tesislerin kamulaştırılmasında; kamulaştırma bedelleri ile kamulaştırma işlemlerinin gerektirdiği diğer giderlerin, kamulaştırma talebinde bulunan işletici tarafından karşılanması Bakanlar Kurulunca kararlaştırabilir hükmü getirilmiştir.

Mevcut durumda 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'nun 5. Maddesine uygun olarak, bedeli Devlet tarafından karşılanmak üzere, mevcut arazinin kamulaştırma işlemlerine başlanması önem arz etmektedir. Bu uygulamanın gerçekleşmesi halinde 3. Genişleme alanında nitelikli üretim faaliyetleri için yatırım talepleri değerlendirilecek olup mevcut kapasiteye ilâve olarak yıllık 1 milyar dolar ticaret hacmi ve yaklaşık 2.000 kişiye istihdam sağlanmış olacaktır. Bu uygulama aynı zamanda geliri ve işgücü kullanımını arttıracak teknolojik olarak artı değerli işgücü oluşumuna destek sağlayacaktır.

5.6.5. Yeni Konteyner Limanı Projesi

Gelecekte, uzak destinasyonlardan gelecek ana gemilerin işlem görebilmesini teminen Doğu Akdeniz Terminali şeklinde hizmet vermek amacıyla Mersin Serbest Bölgesi ve Mersin Limanı'nın güneyine deniz alanı doldurularak bir yeni konteyner limanı projesi çalışması yapılmaktadır. Projenin realize edilmesi halinde yıllık 12 milyon TEU kapasiteye sahip olacaktır. Proje, 3 aşamalı yapılacak olup ilk aşamasının önümüzdeki 5 yıl içerisinde yapılması öngörülmektedir.

Planlanan Yeni Konteyner Limanının serbest bölgeye açılan doğrudan kapısı projelendirilmiş olup serbest bölge firmalarının mal sevkiyatlarına önemli derecede hizmet verecek ve Bölgenin ticaret hacminin artırılmasına katkı sağlayacaktır.

6. SONUÇ

Serbest üretim bölgesi ve serbest ticaret bölgesi olmak üzere iki türden oluşan serbest bölgeler: ülke sınırlarında olmakla beraber gümrük sınırları dışında sayılmaktadır. Serbest bölgelerde üretim ve ticari faaliyetlerin ülkenin diğer kesimlerine göre teşvik edildiği bürokratik işlemlerin en aza indirildiği uygulamalar söz konusudur.

İstihdamı arttırmak, ileri teknolojiyi ülkeye çekmek, sanayileşme, transit taşıma faaliyetlerini arttırmak, depolama, maliyetleri düşük olan hammaddelerin girişini sağlamak, ithalat kolaylığı sağlamak, ödemeler dengesini düzeltmek, döviz kazancını arttırmak, dış dünyaya açılmak serbest bölgelerin oluşmasına etki eden temel faaliyetlerdir.

Ayrıca serbest bölge faaliyetleri uluslararası ticaretin olumlu gelişimini de etkilemektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yoğun bir şekilde uygulanan Serbest Bölgeler, kurulduğu bölgeler başta olmak üzere ülke ekonomisine büyük oranda katkı sunmaktadır. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren serbest bölge uygulamaları oluşturulmaya çalışılmış özellikle ihracata yönelik gelişim politikalarına önemli bir katkı sunmuştur.

Mersin ili, serbest bölge uygulamasının bilimsel kriterlerini taşımak ile birlikte, coğrafi konumu bakımından çok avantajlıdır. Özellikle mevzuat, vergilendirme, mülkiyet durumu, faaliyet alanı ve yeni konteyner projesi konularında geliştirilmesi gereken zayıf yönlerinin ortadan kaldırılmasıyla beraber dünya standartlarında örnek bir uygulama olacağı ortaya konulmuştur.

Mersin serbest bölgesi, Türkiye’nin ilk kurulan serbest bölgesi olma özelliğinden dolayı önemli bir uygulama örneğidir. Mersin ilinin Akdeniz bölgesindeki stratejik konumu serbest bölgenin değerini arttırmakta, faaliyet alanlarının çeşitliliğini sağlamakta ve bölge ekonomisine katkılar sunmaktadır. Bunun yanı sıra, uluslararası ticaret, transit taşımacılık ve liman faaliyetlerine de katkı sunmaktadır.

1987 yılında ticari faaliyetlerine başlayan Mersin Serbest Bölgesinin alanı olanaklar ölçüsünde genişlemiştir. Mersin limanı yanında olan bölgeyi Türkiye’deki diğer serbest bölgelerden ayıran özellik ise kendi rıhtımının olmasıdır. Bölgenin böyle bir olanağa sahip olması denizyolu taşımacılığı açısından iyi bir imkan sağlamaktadır.

Mersin serbest bölgesinde yıllık 20.000 konteyner taşınmakla beraber 3.200.000 \$ gelir sağlanmaktadır. Bu durum transit taşımacılığına sağladığı yarar bakımından olumludur. MIP (Mersin International Port) Mersin Uluslararası Liman İşletmeciliği A.Ş tarafından işletilen Mersin Liman içerisinde yer alan serbest bölgeye gelen konteynerler de liman işletmesine ve devlete ekonomik katkıda bulunmaktadır.

Doğrudan serbest bölge rıhtımına gelen gemilerden elde edilen gelirler Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, Liman Başkanlığına da katkı sunmaktadır. Serbest bölgede faaliyet gösteren

firmaların yıllık toplam 4.700.000 \$ elektrik ve su giderleri kapsamında katkısı bulunmakla beraber, yıllık 800.000 ton serbest bölge limanından (rıhtımından) serbest bölge depolarına veya serbest bölge depolarıyla Mersin limanı arasında malın dahili nakliyesi kapsamında taşımacılık yapan firmalara 36.000 tır yük olarak yansımaktadır. Ulusal ve Uluslararası yıllık 1.600.000 ton yani 72.000 tır yük temini sağlanmaktadır. Gerek dahili, gerekse Yurtdışı ve Yurtiçi taşıma süreçlerinde, araçların bakım onarımı, lastikleri, yakıtı ve diğer sair ihtiyaçlarının da Mersin ili içinden karşılandığı düşünülürse büyük oranda bir ekonomik potansiyelin varlığından söz edebiliriz.

Bölgede 8700 çalışan bulunmaktadır. Bu istihdama dolaylı olarak serbest bölge dışında olan fakat serbest bölge ile çalışan il içindeki firma çalışanlarının da eklenmesi durumunda sayı biraz daha yükselecektir. 464 bölgede faaliyetlerini yürüten firmanın gümrük, mali ve hukuki müşavirlik hizmetlerinin de ile ekonomik katkısı yüksektir.

2016 verilerine göre serbest bölgede ruhsatlı faaliyet gösteren firma başına 28.959 TL vergi ve özel hesaba aktarılan meblağ söz konusu iken serbest bölge dışında faaliyet gösteren bir firmanın ödediği rakam ise 19.155 TL olarak hesaplanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi her ne kadar serbest bölgede teşvik ve muafiyetler uygulansa bile, devlete ve ile olan katkıyı firma başına 9.804 TL'lik bir fark ile serbest bölgenin sağladığı açık bir şekilde görülmektedir. Kaldı ki 2004 yılından itibaren ruhsat alan firmalar kurumlar vergisine tabiidir.

Mersin serbest bölgesinin daha sağlıklı ve dünya standartlarında bir uygulama alanı olabilmesi için özellikle mevzuatta, vergilendirmede, serbest bölgeye ait gayrimenkul mülkiyetinde ve yeni konteyner limanı konularında programlı bir çalışma ve iyileştirme gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- [1]. Akyürek, T. Engin. (1983). *Serbest bölge tanımı dünyada Türkiye’de*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Ekonomi Yayınlar Dizisi.
- [2]. Aksoy, F. (2010). *Serbest bölgelerin avantajları, ülke ekonomisine etkileri: Kayseri serbest bölge uygulamaları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- [3]. Alacaklıoğlu, A. Suha. (1998). *Türkiye’de serbest bölgelerin performansı ve güncel yaklaşımlar*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- [4]. Alacaklıoğlu, A. Suha, (1998). *Sorularla serbest bölgeler, işlemler ve mevzuat*(No 1998-69). İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- [5]. Aybar, A. (1988). *Açıklamalı serbest bölgeler kanunu ve ilgili mevzuat*. Ankara: DPT Yayınları.
- [6]. Alpar, C. (1985). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest bölgeler*. Ankara: Dost Kitabevi.
- [7]. Çelenk, B.(2007). *Avrupa birliği’ne geçiş sürecinin Türkiye serbest bölgeleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- [8]. Demirel, G. (2009). *Türkiye’de serbest bölgeler ve AB uygulamaları*. İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları
- [9]. Arslan, M. (1994). *Türkiye’de vergi kaçakçılığının önlenmesinde vergi güvenlik önlemlerinin etkinliği*. Yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [10]. Dölek, A. (2013). *Serbest bölge işlemleri*. İstanbul: Umut Kitap Basım Yayın.
- [11]. Dündar, B.(2006). *5084 Sayılı Yatırımların ve istihdamın teşviki ile bazı kanunlarda değişiklik yapılması hakkında kanun’un serbest bölgelere etkileri ve TÜBİTAK Marmara araştırma merkezi teknoloji serbest bölgesi uygulaması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- [12]. Erdoğan, E.(1985). *Serbest bölgeler ve Türkiye’de bir model denemesi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- [13]. Erdoğan, E. ve Ener, M. (2005). *Serbest bölgeler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- [14]. Erdoğan, S. (1988). Serbest bölgeler: dünyada ve Türkiye’de. *Dicle hukuk Fakültesi Dergisi*, 4, 337-359. Diyarbakır.
- [15]. Erçakar, M. E. *Serbest Bölgeler: Kuramsal Yaklaşım, İş, Güç Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 6(1-4), 1, 15.03.2017 tarihinde <http://www.isguc.org/printout.php?id.adresinden alınmıştır>.
- [16]. Erkan, H. Tatlıdil, R. (1990). *Serbest bölgelerde uygulanacak teşvik tedbirlerinin sektörlere katkıları yönünden değerlendirilmesi*. Ankara: TOBB Yayınları.
- [17]. Güner, S. (1995). *Serbest bölgeler*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- [18]. Hüsnü E., Rezan T. (1990). *Serbest Bölgelerde Uygulanacak Teşvik Tedbirlerinin Sektörlere Katkıları Yönünden Değerlendirilmesi*. Ankara: TOBB Yayınları, No: 175.
- [19]. Muzhdabayeva, F. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de serbest bölge uygulamaları: Ege Serbest Bölgesi’nin İzmir Ekonomisine Etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- [20]. Jacques, P. (1974). *Büyük Dünya tarihi* (Cilt I). İstanbul: Kaynak Yayınları.
- [21]. İncekara, A.(1986). *Dünyada ve Türkiye’de serbest bölgeler uygulaması-mevzuatı*. İstanbul: Temel Yayınları.

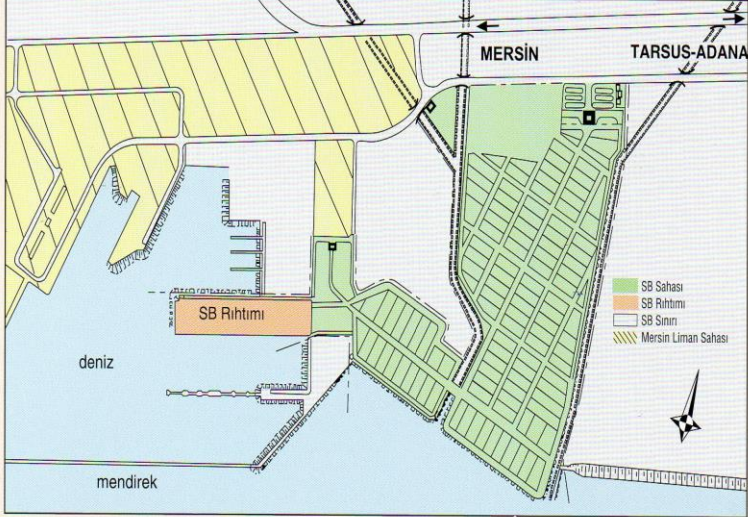
- [22]. İlkin S., Tekeli İ. (1987). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest üretim bölgelerinin doğuşu ve dönüşümü*. Ankara:Yurt Yayınları.
- [23]. İskenderun Ticaret Odası, (1988). *Serbest bölgeler ve İskenderun’un ekonomik yapısı*. İskenderun: İskenderun Ticaret ve Sanayi Odası Yayınları.
- [24]. Işık, İ., Çabuk, M.(2007). *Vergi, muhasebe ve dış ticaret uygulamaları açısından serbest bölgeler*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.
- [25]. Özdoğan, F. B.(2006). *Serbest bölgeler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- [26]. Toroslu, V. (2000). *Serbest bölgeler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- [27]. Uslugil, A.(2013). *Serbest bölge uygulamalarının ekonomik performans üzerine etkileri: Mersin serbest bölgesi örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- [28]. Serbest Bölge Uygulama Yönetmeliği.
- [29]. Şengezer, İ.(1983). *Serbest bölgeler*. İstanbul: İGEME.
- [30]. Muzhdabayeva, F. (2006). *Dünyada ve Türkiye’de Serbest Bölge Uygulamaları: Ege Serbest Bölgesi’nin İzmir Ekonomisine Etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

EKLER

Ek-1 Mersin Serbest Bölgesi

MERSİN SERBEST BÖLGESİ

KURULUŞ
Mersin Serbest Bölgesi, 06.06.1985 tarih ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu gereğince, 836.000 metrekairelik alan üzerinde Türkiye'nin ilk serbest bölgesi olarak kurulmuş ve 03.01.1987'de faaliyete başlamıştır.

COĞRAFİ KONUM
Mersin Serbest Bölgesi Doğu Akdeniz'in en önemli limanlarından biri olan Mersin Limanının yanında kurulmuştur.

Coğrafi konumu gereği;
Türkiye'nin dış ticaret işlemlerinde önemli bir giriş/çıkış kapısı olarak, Orta-Doğu, Türk Cumhuriyetleri, Doğu ve Batı Avrupa, Rusya Federasyonu ve Kuzey Afrika ülkelerine yakın konumu ile önemli bir ticaret merkezi durumundadır.

ULAŞIM BAĞLANTILARI
Serbest bölge kullanıcıları denizyolu, karayolu, demiryolu ve havayolu bağlantılarını sorunsuz kullanabilmektedirler.

Denizyolu: Yaklaşık 30 düzenli gemi hattının uğrak yeri olan ve yıllık yaklaşık 30 milyon ton kapasiteli Mersin Limanının imkanlarından yararlanıldığı gibi, kendi sınırları içerisinde yer alan serbet bölge rıhtımları sayesinde denizyolu ile bağlantılı ülkelerle ticaret yapılması mümkündür.

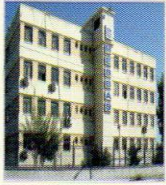
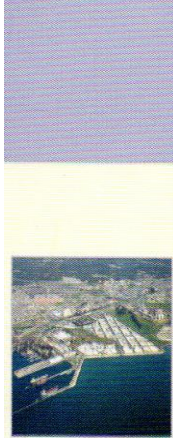
Karayolu: Mersin Serbest Bölgesi, uluslararası E-5 karayoluna bağlanan otoyolun çıkış kolu üzerindedir. Mersin'den; Doğu-Batı Avrupa ülkeleri, Orta Doğu ülkeleri, Türk Cumhuriyetleri ve Rusya'ya karayolu ile mallar sorunsuzca gönderilebilmektedir.

Demiryolu: Mersin'den; Doğu-Batı Avrupa ve Ortadoğu ülkelerine TCDD-Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları İşletmesi ve diğer özel demiryolu işletmecileri vasıtasıyla demiryolu hattı kullanılarak mal gönderilmesi mümkündür.

Havayolu: Serbest bölgeye 65 km uzaklıkta uluslararası ADANA Şakirpaşa Havaalanı imkanlarından faydalanılmaktadır.

Ek-2 MESBAŞ

MESBAŞ - MERSİN SERBEST BÖLGE KURUCU VE İŞLETİCİSİ A.Ş.

KURULUŞ

Mesbaş 1986 yılında Mersin Serbest Bölgesi'ni işletmek amacı ile kurulmuş halka açık bir anonim şirkettir. Sermayesinin % 4'ü kamu sektörüne, %96'sı özel sektöre aittir.

İŞLETME YETKİSİ

Mersin Serbest Bölgesinin işletilmesi 06.08.1986 tarih, 10877 sayılı ve 31.10.2016 tarih, 2016/9458 sayılı Bakanlar Kurulu Kararları gereği MESBAŞ'a verilmiştir. Bu yetkiye istinaden, Mersin Serbest Bölgesi'nde tüm hizmetlerin verilmesi MESBAŞ'ın yükümlülüğüne bırakılmıştır.

HİZMETLER

Mersin Serbest Bölgesi'nde ana başlıklar itibarıyla MESBAŞ'ın görevleri aşağıda belirtilmiştir;

- ✓ Yatırım yapılacak açık alanların kira sözleşmelerinin düzenlenmesi ve akdedilmesi,
- ✓ Açık alan kira bedellerinin tahsil edilerek Serbest Bölgeler Özel Hesabına aktarılması,
- ✓ Yatırım alanlarının kullanıcı firmalara teslimi ve aplikasyonu,
- ✓ Yatırımcı firmalara zemin etüdü geoteknik raporlarının verilmesi,
- ✓ Gerek yatırım ve gerekse ticari saftada elektrik enerjisi ve su temini,
- ✓ Genel limancılık hizmetlerinin yapılması,
- ✓ Depolarda tahmil tahliye hizmetlerinin verilmesi,
- ✓ Tartı vb hizmetlerinin verilmesi,
- ✓ Depo kiralama hizmeti,
- ✓ Açık stok sahası kiralama hizmeti,
- ✓ Sosyal tesis, kafeterya ve büfe işletmeciliği,
- ✓ Umumi yeşil alanların oluşturulması,
- ✓ Bölge altyapısının yenilenmesi, bakım ve onarımı,
- ✓ Kullanıcı firmalar tarafından talep edilebilecek diğer hizmetler.

Ek-2 Teşvikler Ve Ruhsat

TEŞVİKLER & RUHSAT MÜRACAATI

TEŞVİKLER

- ✓ Üretim ruhsatı ile faaliyet gösterenlerin imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları ile serbest bölgelerde, bakım, onarım, montaj, demontaj, elleçleme, ayrıştırma, ambalajlama, etiketleme, test etme, depolama hizmeti alanlarında faaliyette bulunan ve hizmetin tamamını Türkiye'de yerleşmiş olmayan kişilerle, işyeri, kanuni ve iş merkezi yurtdışında bulunanlara veren hizmet işletmelerinin, söz konusu hizmetlere konu malların serbest bölgelerden Türkiye'ye herhangi bir şekilde girişi olmaksızın yabancı bir ülkeye gönderilmesi şartıyla bu hizmetlerden elde ettikleri kazançları Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşeceği yılın vergileme dönemi sonuna kadar gelir ve kurumlar vergisinden istisnadır. Ancak, bu firmalar Özel Hesap ödemesine tabidir.
- Diğer firmalar gelir ve kurumlar vergisine tabi olup Özel Hesap ödemesinden istisnadır
- Üretici firmaların ürettikleri ürünlerin FOB bedelinin en az %85'ini yurtdışına ihraç etmeleri kaydıyla, istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden müstesnadır.
- ✓ Bölgede elde edilen kazançlar ve iratlar, Türkiye dahil istenilen ülkeye serbestçe transfer edilebilmektedir.
- ✓ Şirketler kar paylarının ortaklarına ödenmesini; Maliye Bakanlığı'nın tespit etmiş olduğu stopaj oranının kesilmiş olması kaydıyla yapabilmektedir.
- ✓ Bölge'de modern altyapı, haberleşme ve ulaşım imkanları hazır durumdadır.
- ✓ Yurtdışından bölgeye getirilen mallar için gümrük vergisi alınmamaktadır.
- ✓ Bölge, Akdeniz'in en önemli limanlarından biri olan Mersin Limanı'nın yanında kurulmuş olup, ayrıca özel rıhtımları mevcuttur.
- ✓ Bölge'de faaliyet gösterecek firmalar, yüzde yüz yerli firmalar olabilecekleri gibi aynı oranda yabancı veya yerli - yabancı ortak firma olabilirler.
- ✓ Yatırımcı kullanıcılar, kurdıkları tesisleri Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü'nün izni ile başkasına devredebilirler.
- ✓ Bölgedeki para birimi , Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından kabul edilen konvertibl dövizlerdir.
- ✓ Bölge, sahip olduğu önemli coğrafi konumu itibarı ile, tüm dünya ülkeleri ile olan bağlantısının yanı sıra, Orta Doğu Ülkeleri, Kuzey Afrika Pazarı, Doğu ve Batı Avrupa, Rusya ve Türki Cumhuriyetler'e olan yakınlığı sebebi ile bir merkez konumundadır.
- ✓ Çok düşük ücretler ile altyapısı tamamlanmış açık alanların kiralaması yapılmaktadır.
- ✓ Firmaların üretim, hizmet ve idari personel ihtiyaçları Mersin'den karşılanabilmektedir. Yatırımcılar kalifiye iş gücünü, diğer ülkelerle mukayese edildiğinde, düşük ücretlerle temin edebilmektedir.
- ✓ Faaliyet ruhsat süreleri;
-Yatırımcı firmalar için üretimde 45 yıl, diğer faaliyetlerde 30 yıl;
-Kiracı firmalar için üretimde 20 yıl, diğer faaliyetlerde 15 yıldır.
- ✓ Bölgeden tüm limanlara uluslararası karayolu, demiryolu ve havayolu şebekelerine, kültür, turizm, eğlence ve dinlenme merkezlerine ulaşım kolayca sağlanmaktadır.

FAALİYET RUHSATI BAŞVURU İŞLEMLERİ

Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü, Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü veya MESBAŞ'tan faaliyet ruhsatı müracaat formu alınır ve doldurulur.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nda bulunan Özel Hesap'a müracaat ücreti yatırılır.

Müracaat dosyası ve makbuz ile birlikte Mersin Serbest Bölge Müdürlüğü'ne başvurulur.

Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından müracaat değerlendirilir.

Olumsuz değerlendirmede müracaat ücreti iade edilir.

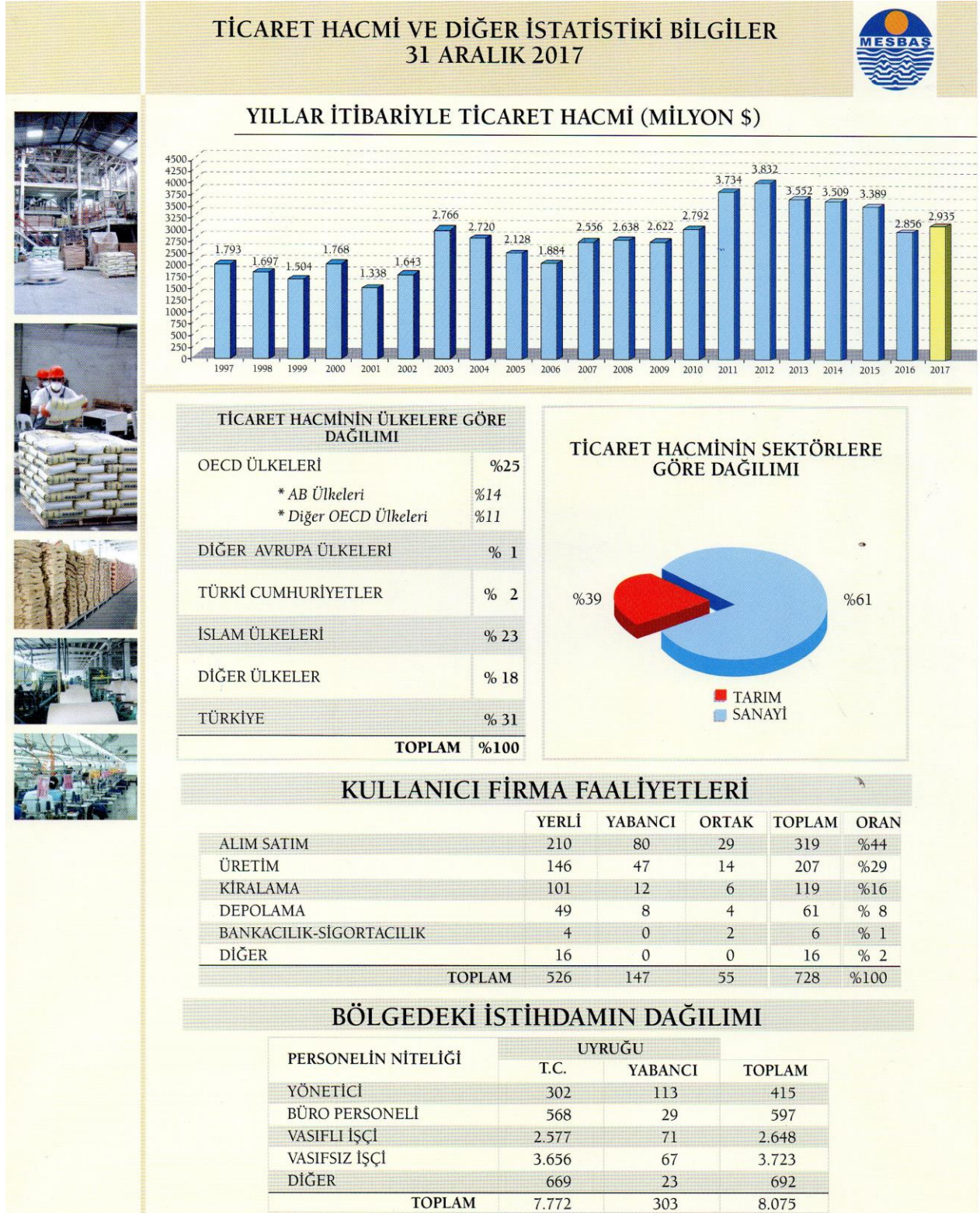
↓

Olumlu değerlendirmede:
Kira sözleşmesi için MESBAŞ'a veya diğer kiralama faaliyet ruhsatı sahibi kullanıcılara başvurulur, 30 gün içerisinde kira sözleşmesi yapılır.

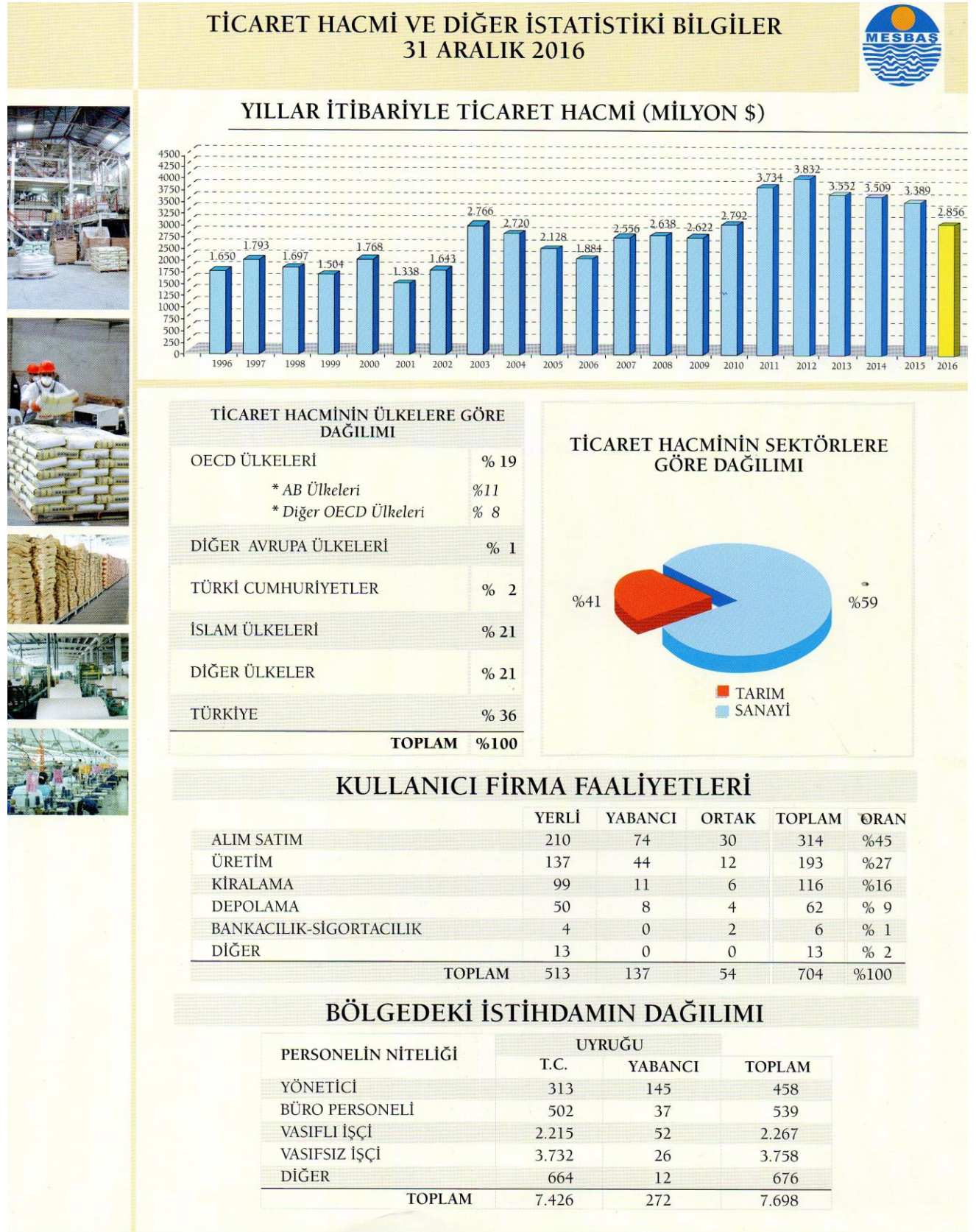
Kira sözleşmesi ile birlikte Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğüne müracaat edilir.

Faaliyet ruhsatı alınarak, serbest bölgede faaliyete başlanır.

Ek-4 Ticaret Hacmi Ve Diğer İstatistikî Bilgiler 31 Aralık 2017

Ek-5 Ticaret Hacmi Ve Diğer İstatistikî Bilgiler 31 Aralık 2016

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Mehmet Orhan GÜRSOY

E-mail : orhan@ggursoy.com

Öğrenim Durumu : Lisans

Derece	Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Hukuk Fakültesi	Ankara Üniversitesi	1988
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi	Mersin Üniversitesi	2018
Doktora			